

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Hoitotyön koulutusohjelma / sairaanhoitaja

Aleksei Savolainen & Sara Suoniemi

HOITSUSIRKUS NAMIBIASSA -  
SOSIAALISEN SIRKUKSEN VOIMAUTTAVA JA RYHMÄYTTÄVÄ VAIKU-  
TUS NAMIBIALAISTEN LASTEN KESKUUDESSA

Opinnäytetyö 2015

## TIIVISTELMÄ

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

Sairaanhoitaja AMK

ALEKSEI, SAVOLAINEN

Hoitus sirkus Namibiassa - Sosiaalisen sirkuksen

SARA, SUONIEMI

voimauttava ja ryhmäyttävä vaikutus namibialaisten lasten keskuudessa

Opinnäytetyö

89 sivua + 17 liitesivua

Työn ohjaaja

Lehtori Jussi Hänninen, Master of Health Care

Toimeksiantaja

KymiCare -hanke

Lokakuu 2015

Avainsanat

sosiaalinen sirkus, voimaantuminen, ryhmäytyminen

Opinnäytetyö toteutettiin kehittämishankkeena Namibiassa. Yhteistyötahona toimi paikallinen lasten hyvinvointia tukeva järjestö Home of Good Hope. Tavoitteena oli vakiinaistaa sosiaalinen sirkus järjestön toimintaan ja havainnoida sosiaalisen sirkuksen voimauttavaa ja ryhmäyttävää vaikutusta 7 - 14-vuotiailla lapsilla. Lapsia oli 23 sirkuslaista.

Opinnäytetyön toteutusvaihe jakautui kahteen vaiheeseen: 9 - 11/2014 ja 4 - 7/2015. Opinnäytetyön tekijät toimivat ohjaajina sosiaalisen sirkuksen työpajoissa, joihin osallistui sama lapsiryhmä koko ajan. Toiminnasta kerättiin aineistoa havainnoimalla ja kyselyllä. Tutkimuksellisten interventioiden analyysissa käytettiin aineistolähtöistä analyysia.

Sosiaalisella sirkuksella oli edistävä vaikutus yksilön voimaantumiseen. Ryhmäytymisen ja voimaantumisen välillä oli selkeä yhteys. Ryhmän avoimuus, luottamus ja vapaus olivat keskeisiä voimaantumisen ja ryhmäytymisen edistäviä tekijöitä. Myös vastuunanto sekä yhteiset tavoitteet edistivät voimaantumista ja ryhmäytymistä. Sirkuksesta tuli osa Home of Good Hopen toimintaa, ja järjestö sitoutui tukemaan ryhmän toimintaa myös tulevaisuudessa. Tulokset osoittavat sosiaalisen sirkuksen hyödynnettävyyden ryhmäytymisen ja voimaantumisen edistämisessä lasten ja nuorten keskuudessa.

## ABSTRACT

KYMENLAAKSON AMMATTIKORKEAKOULU

University of Applied Sciences

Bachelor of Health Care

ALEKSEI, SAVOLAINEN

SARA, SUONIEMI

Bachelor's Thesis

Supervisor

Commissioned by

October 2015

Keywords

Empowering and Grouping effects of Social Circus  
among Namibian kids

89 pages + 17 pages of appendices

Jussi Hänninen, Senior Lecturer, Master of Health Care

KymiCare project

Social circus, empowerment, grouping

This thesis has been made as a development project in Namibia. Home of Good Hope, an organization promoting children's welfare, was a partner of the project. The goals of the research were to integrate social circus as a part of the organization's activity, to observe the empowering effect of social circus and influence on grouping among 7 - 14-year-old children. There were 23 children participating in the group.

The execution of this thesis had two phases, the first one 9 - 11/2014 and one second 4 - 7/2015. The same group of children participated in the project during both phases. The authors acted as instructors and project managers in the project. The research data was collected by observing and using a questionnaire. The results emerged from data by data based analysis process.

Social circus had a promoting effect on empowerment and grouping, and there was a clear connection between them. Openness, trust and freedom were the biggest promoting factors in empowerment and grouping. Empowerment and grouping were also promoted by giving responsibility to the kids and setting communal goals. Circus became a part of the activities in Home of Good Hope. The organization committed to supporting the actions of the circus group in the future. The results show that social circus can be used to promote empowerment and grouping among children and the young.

## TIIVISTELMÄ

## ABSTRACT

## SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	TOIMINTATUTKIMUS JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT	9
	2.1 Toimintatutkimus	9
	2.2 Toimintakentän kuvaus	10
	2.3 Hankkeen yhteistyökumppani - Home of Good Hope	12
	2.4 Prosessin kuvaus	13
3	KEHITTÄMISTAVOITTEET	16
4	TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT	17
	4.1 Sosiaalinen sirkus Suomessa ja sen toimivuus eri kohderyhmissä	17
	4.2 Voimaantuminen - Empowerment	19
	4.3 Ryhmäprosessi ja ryhmäytyminen osana yhteisön voimaantumista.	21
	4.4 Voimaantumisen kategoriat	24
	4.5 Lasten kehitys ja oppiminen	26
	4.6 Keskeisimmät teoriat havainnoinnin tukena	29
5	OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSA	33
	5.1 Toiminnan suunnittelu	33
	5.1.1 Savolaisen ja Suoniemen ohjaustaustat	33
	5.1.2 Toimintapäiväkirja ja ajankäyttösuunnitelma	34
	5.1.3 Teemahaastattelut suunnittelun tukena	34
	5.1.4 Verkostoituminen ja välineiden hankinta	35
	5.1.5 Pedagogiset ratkaisut toiminnan tukena	36
	5.1.6 Työpajamalli ja toiminnansuunnittelu	36
	5.1.7 Havainnointi sekä muut tiedonkeruumenetelmät	38
	5.2 Sirkustoiminta 1	39
	5.2.1 Sirkustyöpajat syksyllä 2014	40
	5.2.2 Dialogisuus ryhmän sisällä	46
	5.2.3 Kyselylomake palautteenkeruu menetelmänä	46

5.2.4	Keskeisimmät havainnot ensimmäisestä toimintavaiheesta	47
5.3	Välirefleksio	49
5.3.1	Sosiaalisen sirkuksen verkoston syventäminen	49
5.3.2	Hankkeen rahoittaminen	49
5.3.3	Toisen toimintavaiheen suunnittelu	50
5.4	Sirkustoiminta 2	50
5.4.1	Sirkustyöpajat keväällä ja kesällä 2015	51
5.4.2	Toiminnan jatkuminen hankkeen päätyttyä	66
5.4.3	Palautteen keruu kyselylomakkeella	67
5.4.4	Keskeisimmät havainnot toisesta toimintavaiheesta	67
6	SIRKUSTOIMINNAN AINEISTON ANALYYSI	69
6.1	Havainnointiaineiston aineistolähtöinen analyysi	69
6.2	Palautekyselyn analyysi	71
7	TULOKSET	72
7.1	Voimaantumisen ilmeneminen sosiaalisen sirkuksen ryhmässä	72
7.2	Ryhmytymisen ilmeneminen sosiaalisen sirkuksen ryhmässä	74
7.3	Sosiaalinen sirkus ja pedagogiset keinot voimaantumisen ja ryhmytymisen tukena	76
7.4	Kyselylomakkeella saadut tulokset	77
7.5	Sosiaalinen sirkus osana Home of Good Hopen toimintaa	77
7.6	Sirkusryhmän omavaraisuus ja mahdollisuudet	78
7.7	Johtopäätökset tulosten perusteella	78
8	TOIMINTATUTKIMUKSEN ARVIOINTI, LUOTETTAVUUS JA TOISTETTAVUUS	81
8.1	Historiallinen jatkuvuus	81
8.2	Dialektisuus	81
8.3	Reflektiivisyys	82
8.4	Toimivuus	82
8.5	Havahduttavuus	83
9	POHDINTA	84
	LÄHTEET	

## LIITTEET

- Liite 1. Aikaisempien tutkimusten taulukko
- Liite 2. Hankeistamissopimus
- Liite 3. HoGH:n työpajamalli
- Liite 4. Rules of the Circus group
- Liite 5. Final feedback from the children, Autumn 2014
- Liite 6. Final feedback from the children, Summer 2015
- Liite 7. Videot sirkusesityksistä
- Liite 8. The Circus of Home of Good Hope, article
- Liite 9. Välineluettelo
- Liite 10. Apurahahakemus Kulttuurirahastolle
- Liite 11. Kuvaluettelo
- Liite 12. Prosessinkuvaus

## LYHENTEET

BKT Bruttokansantuote

HoGH Home of Good Hope

Kyamk Kymenlaakson ammattikorkeakoulu

SSA Saharan eteläpuoleinen Afrikka (Sub-Saharan Africa)

TTK Tampereen yliopiston Tutkivan teatterityön keskus

## 1 JOHDANTO

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli viedä sosiaalinen sirkus Namibialaisten lasten keskuuteen. Pyrimme opinnäytetyöllämme osoittamaan sosiaalisen sirkuksen voimaannuttavaa sekä ryhmäyttävää vaikutusta lapsiin ja nuoriin.

Suomessa on meneillään trendi-ilmiö, jossa valtakunnallisesti tutkitaan draaman ja sirkuksen soveltuvuutta hoitotyön ja pedagogiikan kentillä. Tärkeimpinä näistä olivat TTK:n Sosiaalinen sirkus -hanke 2009 - 2011 sekä Vaikuttava sirkus -hanke 2011 - 2014. Hankkeista saatujen tulosten kautta sosiaalisen sirkuksen vaikutus todettiin positiiviseksi kaikissa hankeryhmissä. Hankkeiden jälkeen sosiaalisen sirkuksen kentälle jäi vaikuttamaan kymmeniä sirkustoimijoita, jotka tuottavat hyvinvointipalveluja kolmannella sektorilla. (TTK 2014a; TTK 2014b.)

Olimme opiskelijoina osana kehittämistyötä, jossa tutkittiin opiskelijoiden henkilökohtaisen kasvun ja kehityksen ohjaamista sosiaalisen sirkuksen keinoin. Kehittämistyö toteutettiin keväällä 2013 Kymenlaakson ammattikorkeakoulussa Hoitsusirkus -kursseina, jossa opiskelijoille tarjottiin välineitä luovan virikkeellisen toiminnan järjestämiseen hoitotyössä. (Hänninen 2013.)

Suomessa lasten ja perheiden hyvinvointia on pyritty tukemaan valtion taholta. Hoitsusirkuksesta motivoituneina halusimme viedä sosiaalisen sirkuksen ilon sinne, missä sitä enemmän tarvitaan. Lisäksi tämä antoi meille mahdollisuuden tutkia sosiaalisen sirkuksen toimivuutta vieraassa kulttuurissa. Innoitustamme sirkuksen viemiseen ulkomaille lisäsi myös perehtyminen sirkus Za'atrin toimintaan. Teemahaastattelimme Jordanian pakolaisleirillä toiminutta suomalaista sirkusohjaajaa. Tämän hankkeen tekemisen mahdollisti se, että olimme molemmat menossa vaihtoharjoitteluun Namibiaan.

Tutkittavan ryhmän lapset tulivat Katuturan alueelta, joka on Namibian pääkaupungin Windhoekin köyhimpiä alueita. Lapsilla oli mahdollisuus käydä koulua. Osalla lapsista oli myös mahdollisuus harrastaa esim. urheilua. Useimmat heistä asuivat perheissä, joissa oli paljon sosiaalisia ongelmia. Näistä johtuen lapset joutuivat kantamaan usein aikuisen vastuun. Sirkustoiminnalla on pyritty opettamaan mm. lapsille ryhmätoiminnan taitoja ja sosiaalisia taitoja. Halusimme myös antaa heille mahdollisuuden olla lapsia ja irrottautua arjesta.



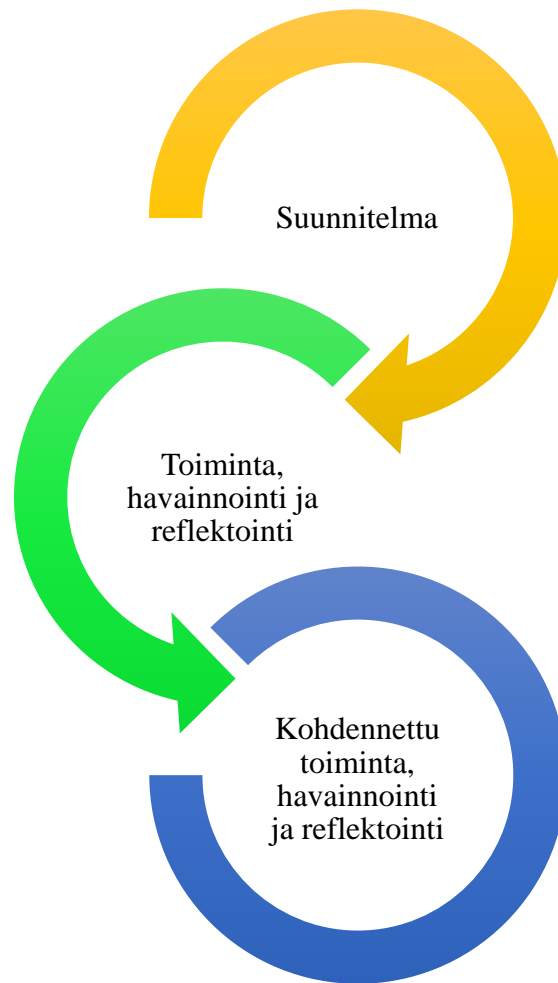
## 2 TOIMINTATUTKIMUS JA METODOLOGISET LÄHTÖKOHDAT

Tässä luvussa esitellään toimintatutkimuksen prosessia käyden läpi toimintatutkimuksen teoriaa ja sen ilmenemistä tässä opinnäytetyössä. Toimintakentän kuvauksesta käy ilmi varsinainen toimintaympäristö, sen tarjoamat palvelut sekä kulttuurilliset piirteet. Lopussa havainnollistetaan, miten ja missä toimintatutkimus toteutettiin.

### 2.1 Toimintatutkimus

Tämä opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena. Tässä opinnäytetyössä täyttyivät seuraavat piirteet: ihmisten toiminnan tutkiminen, sosiaalisen toiminnan ja vuorovaikutuksen havainnointi. Lisäksi toiminnalla oli tarkka aikataulu ja sillä pyrittiin yhteiseen päämäärään. Toiminnan oli myös tarkoitus olla innovatiivista ja reflektointia. Toimintatutkimukselle tyypillistä on, että tutkija on toiminnassa sisällä ja pyrkii omalla toiminnallaan vaikuttamaan tutkittuun toimintaan. Tämä vaikuttaa siihen, että perinteisen ulkopuolisen ja neutraalin aineiston lisäksi toimintatutkijalla on käytössään myös omat kokemuksensa toiminnasta. (Heikkinen 2007, 16 - 26.) Toimintavaiheissa sekä Suoniemi että Savolainen toimivat aktiivisina osallistujina ohjaajan roolissa samalla havainnoiden ryhmän toimintaa. Toimintatutkimus on hyvä keino ihmisten ja heidän vuorovaikutuksen tutkimiseen. Tutkijan kokemus auttaa ymmärtämään toimintaa paremmin eri näkökulmista ja tuo näin syvyyttä analyysiin. (Heikkinen 2007, 16 - 26.)

Toimintatutkimuksen toteutusvaihe jakautui kahteen vaiheeseen. Nämä vaiheet on kuvattu toimintatutkimuksen spiraalina (kuva 1). Toimintatutkimukselle tyypilliset vaiheet ovat suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi, jotka toistuvat tässä ikään kuin spiraalimaisesti interventioina. Jokainen kierre on uusi vaihe, joka muodostaa uuden ulottuvuuden toiminnan kehityksessä. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2007, 78 - 82.)



Kuva 1. Toimintatutkimuksen spiraali (Heikkinen & ym. 2007, 81)

## 2.2 Toimintakentän kuvaus

Namibia on valtio eteläisessä Afrikassa. Sen länsirannikko rajoittuu Etelä-Atlantin valtameren ja sen naapurimaita ovat pohjoisessa Angola, koillisessa Sambia, idässä Botswana sekä etelässä Etelä-Afrikka. Luonnoltaan Namibia on aavikkoinen ja karu, eikä siellä ole jatkuvasti virtaavia jokia tai pysyviä luonnon järviä. Vain 5 % maan maaperästä on viljelyskelpoista, ja maan pääelinkeinoja ovat jalokivi- ja kaivosteollisuus sekä kalastus. (World Bank 2009, 9.)

Namibiassa on noin 2,2 miljoonaa asukasta, ja se kuuluu Saharan eteläpuoleisen Afrikan (SSA, Sub-Saharan Africa) köyhiin ja keskituloisiin maihin. Pienen asukasmäärän

takia Namibian asukaskohtaiset tulot ovat SSA:n suurimpia. Namibia on maailman suurimpien tuloerovaltioiden kärjessä. Rikkain 10% väestöstä käyttää yli puolet bruttokansantuotteesta (BKT), kun taas köyhin 10% käyttää alle yhden prosentin BKT:stä. (World Bank 2009, 9; Central Bureau of Statistics 2008.)

Namibia itsenäistyi vuonna 1990 Martti Ahtisaaren itsenäisyysneuvotteluiden tuloksena oltuaan 70 vuotta Etelä-Afrikan alaisuudessa. Itsenäistyessään Namibia oli Afrikan viimeisiä siirtomaita. Itsenäistymisen myötä Namibiasta tuli demokratia, jossa on monipuoluejärjestelmä. Samalla luovuttiin valkoisten ajamasta rotuerottelusta. Namibia on nopeasti kehittynyt SSA-valtio, jossa on kiinnitetty erityistä huomiota tasa-arvokysymyksiin. Siitä huolimatta rotuerottelun jäljet näkyvät edelleen arkipäiväisessä elämässä, kuten asuinalueellisissa eroissa. (Jauch, Edwards & Cupido 2015, 243 - 245; World Bank 2009, 9; World Bank 2014; Walters 2015; Central Bureau of Statistics 2008.)

Namibian virallinen kieli on englanti, mutta se ei ole maan puhutuin kieli. Sen sijaan Namibiassa lähes kaikki ymmärtävät afrikaansia. Oshiwambo, otjiherero ja khoikhoigowab ovat kuitenkin suurimmalle osalle kansalaisista ensimmäisiä puhuttuja kieliä. Englantia puhuvat pääasiassa nuoret ja kaupunkilaiset. Etnisten vähemmistöjen monipuolisuus ja kielellinen rikkaus tuottavat haasteita mm. valtakunnallisen koulutusohjelman toteuttamisessa pääkaupunkiseudulla. Opettajien vähemmistökielten osaaminen ei pysty kattamaan tarve- ja kysyntävaatimuksia. Näin ollen englannin kielen opetusta ei voida aloittaa alemmilta luokilta alkaen. (Experience Africa Program 2015; Cenoz & Genesee 1998, 8.)

Namibia on yksi harvoja SSA:n maita, joissa on sosiaaliturvajärjestelmä. Siellä on panostettu mm. vanhusten-, lasten-, veteraanien- ja vammaistenhuoltoon, äitiyshuoltoon, sairausturvaan ja terveydenhuoltoon. Nämä palvelut ovat kuitenkin kehitysvaiheessa, eivätkä tavoita kaikkia Namibian asukkaita. Taloudelliset tuet kuten eläkkeet ovat suhteellisen pieniä, eivätkä ihmiset selviydy niillä arjen tarpeista. Teiniraskaudet ovat yleinen ongelma, ja useimmiten näissä tapauksissa isovanhemmat joutuvat holhoajiksi, jotta lasten vanhemmat pystyvät päättämään opintonsa ja selviytymään asumiskuluista. (Jauch & ym. 2015, 218)

Windhoek on Namibian pääkaupunki, jonka keskusta-alue on arkkitehtuuriltaan ja palveluiltaan moderni ja länsivaikutteinen. Kaupungista löytyy useita isoja ostoskeskuksia ja kaksi julkista sairaalaa. Kaupungista löytyy toistasataa koulua, joista osa on julkisia

ja osa yksityisiä (Namiweb 2015). Keskustan asumiskustannukset ovat korkeita ja tonttien hinnat kalliita.

Katutura on entinen mustien osa Windhoekia, missä tällä hetkellä asuu noin kolmasosa Windhoekin asukkaista. Tarkkaa määrää on vaikeaa määrittää, koska alueen asukasrekisteri perustuu vesipostijärjestelmään, ja alueella useampi talous saattaa käyttää samaa vesipostia. Katuturan köyhimmällä alueella ei ole viemäriverkostoa, ja alueen rakennukset ovat pääasiassa aaltopeltisiä rakennelmia. Lähiympäristöstä löytyvät palvelut ovat, baari-, kampaamo-, autopaja- ja pienmyymäläyrittäjiä. Alueella toimii kymmeniä julkisen sektorin kouluja. Pidemmän matkan päässä on isompia marketteja ja terveyspalveluita. (Bridge, Brown, Robichaud & Thistle 2006, 21 - 28.)

### 2.3 Hankkeen yhteistyökumppani - Home of Good Hope

Kehittämishankkeen yhteistyökumppaniksi valikoitui Windhoekissa toimiva järjestö Home of Good Hope. Järjestöä suositeltiin meille koulun puolesta, sillä se on aikaisemmin tehnyt yhteistyötä Kyamk:n kanssa. Pehdyttyämme järjestön toimintaan kävi ilmi, että järjestö sopisi kehityshankkeemme yhteistyökumppaniksi. Yhteydenottomme jälkeen myös järjestö oli kiinnostunut yhteistyöstä.

Home of Good Hope on Eileen Greenin ja Monica Imangan perustama järjestö vähäosaisille lapsille. Keskuksen toiminnan päätavoiteina on tyydyttää paikallisten lasten ravintotarpeet ja edistää AIDS:n vastaisen ohjelman vaikutuksia. Greenin mukaan AIDS-lapset tarvitsevat laadukasta ja säännöllistä ravitsemusta, joka tukee AIDS-lääkkeen vaikutuksia. (Home of Good Hope 2013.) Home of Good Hopen toimintaa rahoitetaan sponsoreilla ja kirkon avustuksilla. Suurimmat sponsorit ovat Kanadasta ja Hollannista, lisäksi järjestöllä on tukijoita Norjassa ja Ruotsissa.

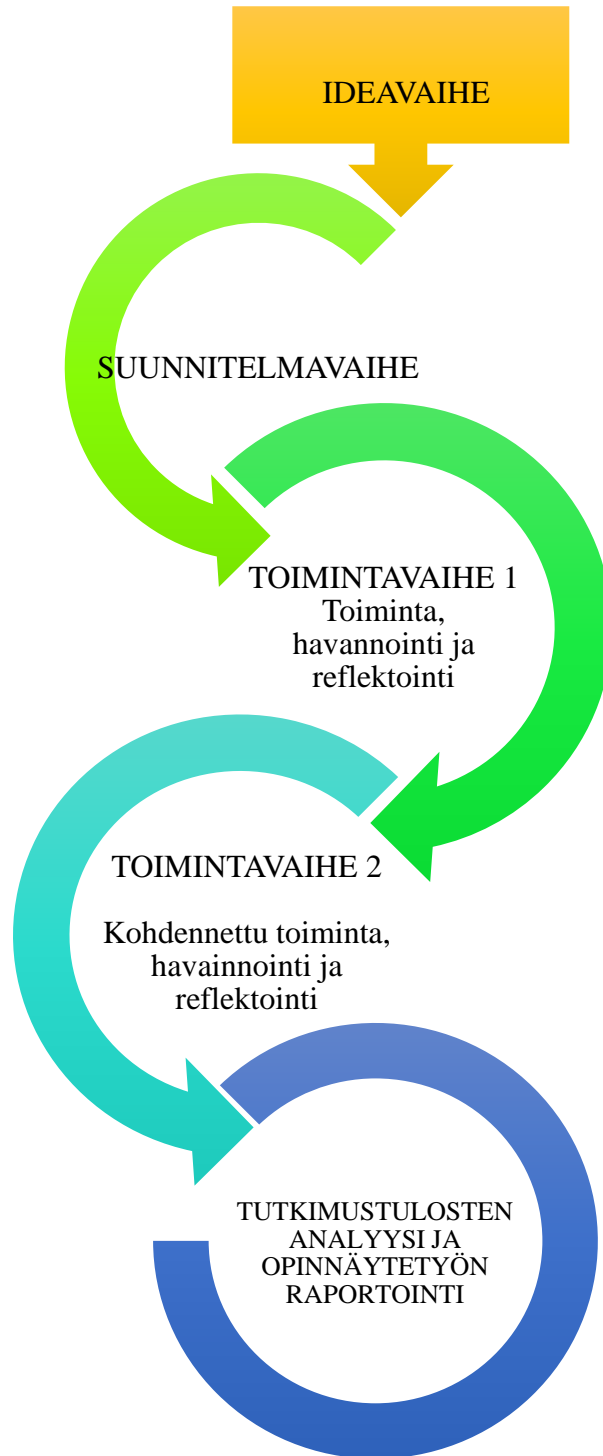
Järjestön toimitilat sijaitsevat Katuturan köyhimmällä alueella. Rakennuksena toimii noin kolmenkymmenen neliön kokoinen peltihökkeli, joka on avoinna ruokatarjoilun ajan. Muuna aikana rakennus on lukittu. Järjestöllä oli aiemmin etupiha-alue, mutta nykyisin se on menetetty käytöstä naapurin laajentaessa liiketoimintaa. Järjestö on saanut lahjoituksena takapiha-alueelle keinut lasten hyvinvoinnin edistämiseksi. Lisäksi järjestö mahdollistaa lapsille jalkapalloharrastusta. Henkilöstöön kuuluu viisi työntekijää, joita organisoii Monica Imanga. Järjestön tiloissa ei ole sähköä eikä juoksevaa vettä. Ruoka valmistetaan Monican kotona, ja ruoka toimitetaan järjestön tiloihin taksilla.

Nykyisin HoGH on virallisesti rekisteröity avustusjärjestö, joka ravitsee päivittäin yli 500 lasta, vauvasta 15-vuotiaisiin. Järjestöllä on myös lukuisia yhteistyökumppaneita, joiden kanssa järjestö pyrkii parantamaan keskuksen toimintaa ja lasten asemaa. (Home of Good Hope 2013; Green 6.5.2014) Ruokittavien lasten määrä on kasvussa. Lapset käyvät syömässä joko ennen tai jälkeen koulupäivän. Järjestöllä käyvien koululaisten matkat saattavat venyä jopa kaksituntisiksi. Pisimmän matkan takaa tuleville lapsille on suunnitteilla järjestää bussikuljetukset. (Imanga 2015.)

## 2.4 Prosessin kuvaus

Tämän opinnäytetyönä raportoitavan kehityshankkeen tarkoituksena oli tuottaa sosiaalista sirkusta työpajamuotoisesti namibialaiseen HoGH-keskukseen. Ryhmään määräytyi päiväkeskuksen noin 500 lapsen joukosta. Opinnäytetyö hankkeistettiin KymiCare-projektina.

Keväällä 2014 aloitettiin opinnäytetyön suunnittelu ja ideointi (kuva 2). Kesän 2014 aikana otettiin yhteyttä HoGH:n henkilökuntaan ja päätettiin alustavat ryhmien koot sekä tehtävien työpajojen määrät. Lisäksi valmisteltiin havainnoinnin apuna käytettäviä materiaaleja, jotta havainnointi ja arviointi olisivat yhdenmukaisia ja luotettavia. Työpajojen käytännön toteutusta varten tehtiin sirkusvälinehankintoja koululta saatujen välineiden lisäksi. Kesän aikana myös haastateltiin suomalaisia sairaanhoitajaopiskelijoita, jotka ovat tehneet vapaaehtoistyötä HoGH:ssa. Näiden haastatteluiden tarkoituksena oli kartoittaa järjestön päivätoimintaa ja saada parempi kuva toimintaympäristöstä.



Kuva 2. Tämän opinnäytetyön prosessi toimintatutkimuksen spiraalia (mukailleen Heikkinen & ym. 2007, 81)

Syksyn 2014 aikana toteutettiin toiminnan ensimmäinen vaihe Namibiassa (kuva 2). Tällöin Suoniemi kartoitti lähtötilanteen ja tarpeet toiminnalle Home of Good Hopessa.

Suoniemen perustamaan sirkusryhmään valikoitui 7 - 14 -vuotiaita lapsia ja nuoria. Samalla hän muokkasi työpajat ryhmälle sopiviksi. Paikalle saapuessa tehtiin suullinen sopimus toiminnasta HoGH:n kanssa. Namibiassa olonsa aikana Suoniemi ohjasi työpajoja ja havainnoi toimintaa reaaliaikaisesti. Ensimmäisen vaiheen päätteeksi Suoniemi reflektoi saamansa havainnot, joiden pohjalta tarkistettiin suunnitelma ja tarpeet tuleville työpajoille. Tässä vaiheessa oli keskeistä tarkastella toimintatutkimuksessa käytettyjä metodeja kriittisesti ja arvioida niiden toimivuutta tulosten saavuttamisen kannalta.

Toimintatutkimuksen toisessa vaiheessa keväällä 2015 Savolainen jatkoi sirkustyöpajoja Namibiassa (kuva 2). Paikan päällä oli tarkoitus kerätä välivaiheen aikaisen toiminnan tuloksia ja arvioida ryhmän sekä järjestön toimintaa sosiaalisen sirkuksen osalta. Toimintaa ei kuitenkaan ollut järjestetty. Kevään ja kesän aikana Savolainen ohjasi työpajoja ja havainnoi voimaantumisen ja ryhmäytymisen merkkejä ryhmästä sekä havainnoi sirkustoiminnan vaikutusta ryhmään. Samalla syvennettiin yhteistyöverkostoa sirkusten kanssa.

Toisessa vaiheessa ohjauksella pyrittiin aktivoimaan järjestön ja sirkusryhmän omatoimisuutta sekä tukemaan järjestöä niin, että sosiaalinen sirkus jäisi pysyvästi osaksi HoGH-lasten aktiviteetteja. Toisen vaiheen päätteeksi Savolainen reflektoi saamansa tulokset ja niitä verrattiin lähtötilanteeseen sekä välivaiheen tilanteeseen. Saamiemme havaintojen pohjalta kirjoitettiin raportti (kuva 2), jossa pyrittiin vastaamaan tutkimustavoitteisiin sekä arvioimaan toimintatutkimuksen historiallista jatkumoa, reflektiivisuutta, dialektisuutta, toimivuutta sekä havahduttavuutta eri vaiheissa. Kehittämishankkeen prosessia on kuvattu tarkemmin toimintakertomuksessa. Hahmottamisen helpottamiseksi opinnäytetyöprosessi on esitetty lineaarisena kaaviona (liite 12).

### 3 KEHITTÄMISTAVOITTEET

Tässä toimintatutkimuksessa pyrittiin havainnoimaan voimaantumisen ja ryhmäytymisen ilmenemistä sosiaalisen sirkuksen ryhmässä. Tavoitteena oli myös kehittää Home of Good Hopen toimintaa, ja näin ollen tutkimukselle syntyi kahdenlaisia tavoitteita. Toimintatutkimuksen kokonaistavoitteissa etsittiin vastauksia lasten toimintaan, kehitykseen ja vuorovaikutukseen liittyviin kysymyksiin. Tavoitteet 1 - 3 painottuivat tasaisesti molemmille toimintajaksoille. Pää tavoitteiden tukena toimintatutkimuksessa käytettiin teoriasta nousseita aihekohtaisia alatavoitteita. Näitä on kuvattu tarkemmin teoreettisissa lähtökohdissa ja toimintaraportissa.

Toiminnalle asetetut tavoitteet liittyivät kontekstiin, organisaation kehittämiseen. Niillä pyrittiin verkostoitumiseen ja jatkumoon. Tavoitteet 4 - 5 painottuivat eri tavalla toimintajaksoilla. Ensimmäisessä toimintavaiheessa keskityttiin ryhmän perustamiseen ja toiminnan käynnistämiseen. Toisessa vaiheessa painopiste oli verkostoitumisessa ja ryhmän vakinaistamisessa, jotta toiminta jatkuisi myös hankkeen jälkeen.

Toimintatutkimuksen kokonaistavoitteet olivat

- 1. havainnoida, miten voimaantuminen ilmenee lasten ja nuorten sosiaalisen sirkuksen ryhmässä**
- 2. havainnoida, miten ryhmäytyminen ilmenee lasten ja nuorten sosiaalisen sirkuksen ryhmässä**
- 3. selvittää, miten voidaan tukea sirkusryhmän voimaantumista ja ryhmäytymistä sosiaalisen sirkuksen keinoin.**

Toiminnalle asetetut tavoitteet olivat

- 4. tuoda sosiaalinen sirkus osaksi Home of Good Hopen toimintaa**
- 5. perustaa itsenäisesti toimiva harrastelijasirkusryhmä Home of Good Hopen.**



## 4 TEOREETTISET LÄHTÖKOHDAT

Teoreettiset lähtökohdat rakentuivat sosiaalisen sirkuksen sekä voimaantumisen ja ryhmytymisen teorioiden ympärille. Lisäksi teorian tukena käytettiin lasten ja nuorten kehityspsykologian ja pedagogiikan teorioita. Sosiaalista sirkusta käytettiin tässä opinnäytetyössä toimintaympäristön luomiseen ja voimaannuttamisen välineenä. Teoriat kerättiin kirjallisuuskatsauksena suunnitteluvaiheessa. Teoreettisiin lähtökohtiin päätyneet tutkimukset on koottu aikaisempien tutkimusten taulukkoon (liite 1).

### 4.1 Sosiaalinen sirkus Suomessa ja sen toimivuus eri kohderyhmissä

Sosiaalinen sirkus on moniulotteinen väline, jolla pyritään sirkuksen keinoin tuottamaan hyvinvointia mm. lasten ja nuorten arkeen, herättelemään nukkuvaa luovuutta, kannustamaan liikunnallisuuteen ja tukemaan yhteisöllisyyttä. (Åstrand 2011, 7.) Tärkeänä osana sosiaalista sirkusta on vahvistaa osallistujan itsenäisyyttä, antaa onnistumisen kokemuksia ja näin vahvistaa itseluottamusta sekä antaa mahdollisuuksia kehittyä sosiaalisissa taidoissa. Toiminnan lähtökohtana on avoimuus ja kannustava ilmapiiri. Tällöin osallistuja voi itse määritellä panoksensa ja tehtävänsä ryhmässä. Sirkuksen avulla osallistujat oppivat esiintymään omana itsenään sekä hyväksymään toisia sellaisinaan. (Hyttinen 2011, 8; Kinnunen, Lidman & Kakko 2013, 17.)

Suomalaisen sirkuksen juuret lähtevät vuodesta 1802, kun ranskalainen taitoratsastusryhmä esiintyi ensimmäistä kertaa Turussa. Myöhemmin Suomi vakinaistui osaksi Tukholma - Pietari taitoratsastusryhmän kiertuereittiä. 1900-luvun alussa sirkustoimintaa esitettiin enimmäkseen kiertävien tivoleiden yhteydessä. Sirkuksen uusi tuleminen tapahtui 1970-luvulla Sirkus Finlandian perustamisen myötä, myös nuorisosirkustoiminta alkoi tuolloin. (Sirkuksen tiedotuskeskus.)

Perinteisessä sirkuksessa merkittävintä on yleisön kohtaaminen, elävä näytös sekä sirkusteltan ainutlaatuinen tunnelma. Sirkuksessa otetaan vastaan kaikki ikään ja taustaan katsomatta. Nykysirkukselle ominaista on, että se siirtyy toisaalle telttaympäristöstä ja ottaa vaikutteita myös teatterin ja tanssin ilmaisukeinoista. Yhteistä perinteiselle ja nykysirkukselle on, että ne suovat mahdollisuuden kohdata maailma arjesta poikkeavalla tavalla ja välittävät samalla osallistujille vahvan läsnäolon tunteen. (Liimatainen 2013, 11 - 13.) Sosiaalinen sirkus mukailee kumpaakin tyyliä.

Sosiaalinen sirkus on lähtenyt liikkeelle noin 60 vuotta sitten Keski- ja Etelä-Euroopasta, jossa sitä käytetään edelleen muun muassa nuorten syrjäytymisen ehkäisyssä. Yhteisössä on usein tarpeena ratkaista jokin ongelma, johon sirkuksen keinot tarjoavat mahdollisuuden. (Kuitu 2013, 18 - 19.)

Sosiaalinen sirkus -hanke käynnistyi osana Kolmas lähde -hankekokonaisuutta syyskuussa 2009. Kolmas lähde -hankkeessa pyrittiin kehittämään kolmannen sektorin tarjontaa nuorille kulttuurissa, liikunnassa ja taiteessa. (TTK 2014a.) Suuren suosion myötä Sosiaalinen sirkus sai jatkohankkeen nimeltä Vaikuttava sirkus, joka ajoittui vuosille 2011 - 2014. Hankkeella pyrittiin vakinaistamaan sosiaalinen sirkus valtakunnallisesti osaksi kolmannen sektorin kulttuuripalveluja. (TTK 2014b.)

Suomessa tehtyjen hankkeiden myötä on tehty useita tutkimuksia, joissa sosiaalista sirkusta on pyritty soveltamaan erilaisiin kohderyhmiin. Sanna Peura on tehnyt opinnäytetyön Sirkusta Senegalissa, jonka tavoitteena oli viedä sirkus osaksi koulujen liikunta ja taidekasvatusta. Projekti ei alkanut sosiaalisena sirkuksena, mutta myöhemmin tekijän mukaan osoittautui sellaiseksi. (Peura 2013, 2.)

Jääskeläinen ja Piirinen saivat positiivisia tuloksia toteutettuaan sosiaalisen sirkuksen projektin joustavan opetuksen luokalla. (Jääskeläinen & Piirinen 2012, 2.) Pro gradu -tutkimuksessaan Makkonen pyrki kehittämään sosiometrejä avuksi ryhmäytymisen tutkimiseen. Kohderyhmänä hänellä oli peruskoululaisia. Ongelmaksi osoittautuivat kohdentumisen haasteet tiedon keruussa. Kysymykset olivat liian vaikeita peruskoululaisille, joten into vastata perusteellisesti kyselyyn oli heikko. Makkosen vetämä prosessidraamapaja Suuri sirkus oli kuitenkin onnistunut monella tasolla vahvistamaan osallistujia yksilöinä sekä ryhmänä. (Makkonen 2006, 20 - 40.)

Kuidun ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tavoitteena oli rikastaa vanhusarkea hoivakodissa. Tutkimuksen tuloksissa todettiin, että hoitajien ja asukkaiden välinen vuorovaikutus parani. Kuitu koki ikäsirkuksessa eduksi sen, että toiminta perustui vapaaehtoisuuteen. (Kuitu 2013, 2.)

Vaikuttavan sirkuksen alaisuudessa jatkoaan saanut, Minna Heiniön ”Nähdä voi muutenkin kuin silmillä”. Heiniön opinnäytetyössä tehtiin näkövammaisille suunnattua esitystä, jossa näkövammaiset olivat esityksen tekijöinä ja kokijoina. (Heiniö 2012, 2.)

Lisäksi Anna Saarelainen on pohtinut sosiaalisen sirkuksen soveltuvuutta keinona syrjäytymisen ehkäisyssä ja perehtynyt ruotsalaisen sirkus Cirkörin toimintaan Tukholman lähiöissä. (Saarelainen 2013, 2.)

## 4.2 Voimaantuminen - Empowerment

Voimaantuminen käsitteenä on kotiutunut Suomeen englanninkielisestä termistä empowerment. Joissain tapauksissa se kuvastaa voimaantumisen prosessia, toisaalta taas prosessin tulosta. Tässä opinnäytetyössä pyrimme havainnoimaan prosessia sekä lopputulosta.

Mahlakaarto (2010, 26) kokosi väitöskirjassaan keskeisimpiä voimaantumisen lähestymistapoja ja -teorioita yhteen medaljonkiin (kuva 3). Zimmerman ja Sadan ovat tarkastelleet voimaannuttamista yksilön taitojen, kykyjen ja lahjojen kautta. Fletcher tarkastelee voimaannuttamista osallisuuden kautta ja sitä, miten voimaannuttaminen ehkäisee syrjäytymistä ja vahvistaa oikeudenmukaista roolia yhteiskunnassa. Kanter ja Lashingter ovat tutkinneet organisaatiossa tapahtuvaa yhteisöjen voimaannuttamista. Parsons taas lähestyi voimaannuttamista naistutkimuksissa emansipaation kautta. Naistutkimuksissa perustuvissa lähestymistavoissa tarkastellaan, miten voimaantuminen vahvistaa naisten toimijuutta ja subjektiutta. McAdams pyrkii korostamaan tutkimuksissaan ihmisen itsearvokkuutta subjektina ja sen ymmärtämisen kautta itsensä toteuttamista ja voimaantumista. Vaikka kaikki nämä teorit ovat lähtöisin erilaisista viitekehysistä, ne johtavat voimaannuttamiseen ja voimaantumiseen yksilö- ja yhteisötasolla.



Kuva 3. Mahlakaarron voimaantumisen medaljonki (2010, 26)

Mahlakaarto (2010, 26) kuvaa yksilön voimaantumista kypsyminen prosessiksi, jossa yksilö oppii tuntemaan itsensä ja kehittyä osaksi yhteisöä. Voimaantumisessa yksilö tulee tietoiseksi omista arvoistaan, lisäksi yksilön itsetunto ja itsearvostus lisääntyvät. Voimaantuminen voi tapahtua monella tasolla, ja käsitteenä sitä voi yhdistää moneen ympäristöön. Voimaantuminen voi olla emotionaalista ja kognitiivista. Keskeistä kaikille voimaantumisen teorioille on se, että voimaantumisessa tapahtuu emotionaalinen muutos, joka alkaa myönteisestä muutosvoimasta ja vahvistuu prosessin aikana.

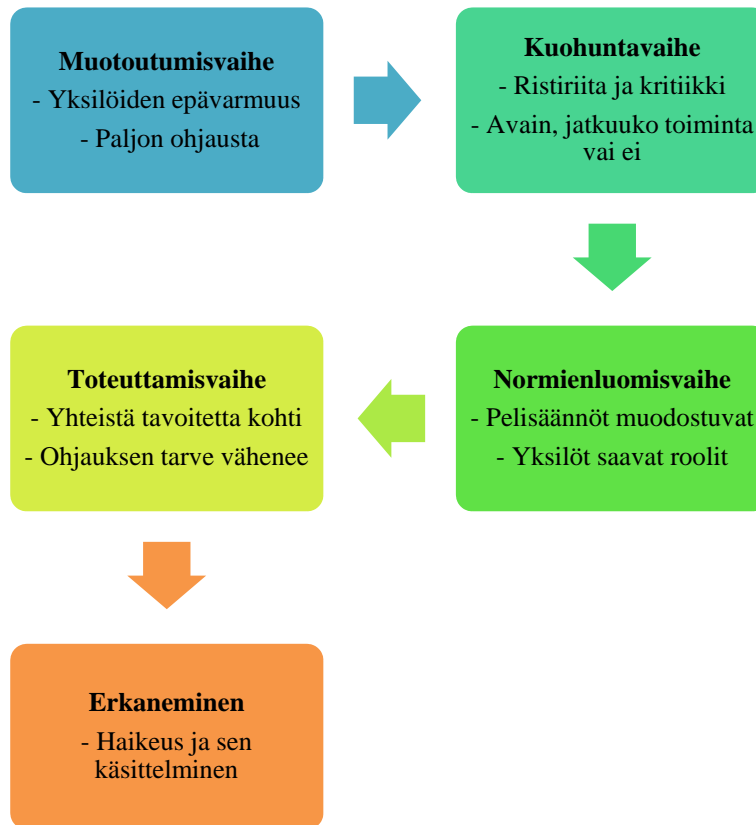
Vaikka voimaantuminen saisi alkunsa ympäristön vaikutteista, on voimaantumisen lähdeittävä ihmisestä itsestään. Voimaantumisessa voimaa ei voi siirtää yksilöltä toiselle. Jokainen käy prosessin yksilötasolla. Lisäksi voimaantumista on ylläpidettävä jatkuvasti, sillä se ei ole itsestään pysyvä tila. (Mahlakaarto 2010, 27.)

Voimaantumista voi tarkastella tarinanmuodostuksen näkökulmasta. Tällöin jokaisella yksilöllä on oma tarinansa, jotka punoutuvat yhteiseksi yhteisön tarinaksi. Yhteisön jäsenten reflektoidessa tarinoitaan toisiinsa he voivat kehittyä yksilöllisellä tasolla, jolloin myös koko yhteisö kehittyy. Tätä voidaan kutsua voimaantumiseksi. (Mahlakaarto 2010, 29.)

Yksilön ja yhteisön voimaantuminen ovat olennaisesti kytköksissä toisiinsa. Yksilön voimaantuessa vahvistuu myös yhteisö ja päinvastoin. Tämä ei välttämättä toteudu kaikkien yhteisön jäsenten kohdalla. Yhteisö voi toiminnallaan estää tai edistää voimaantumista. Tärkeä on yksilön kokemus siitä, että hänellä on mahdollisuus vaikuttaa koko yhteisön toimintaan. Näin hän motivoituu myös itsensä voimauttamiseen. Ympäristön ollessa kannustava ihminen inspiroituu ja kokee merkityksensä tärkeäksi yhteisössä. Yhteisöllisyyden kokemus muodostuu, kun valtaosa jäsenistä pyrkii samaan tavoitteeseen. (Mahlakaarto 2010, 29 - 30.)

#### 4.3 Ryhmäprosessi ja ryhmäytyminen osana yhteisön voimaantumista.

Voimaantumiseen vaikuttaa olennaisesti siis yhteisö eli ryhmä. Ryhmä voidaan käsittää joukkona ihmisiä, jotka ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Ryhmässä olevat yksilöt kokevat kuuluvansa ryhmään. He ovat jollain tavalla riippuvaisia toisistaan, ja he voivat vaikuttaa muihin ryhmäläisiin. Ryhmä pyrkii yleensä yhteiseen tavoitteeseen. Ryhmän jäsenillä voi olla erilaisia rooleja. Ryhmiin liittyy myös yhteiset sovitut tai epäviralliset käyttäytymisnormit. (Ahokas, Ferchen, Hankonen, Lautso & Pyysiäinen. 2008, 139.)



Kuva 4. Ryhmäprosessi (mukaillen Ahokas & ym. 2008, 140)

Ryhmän muodostumista voidaan kuvata kehitysvaiheittain (kuva 4). Prosessi alkaa muotoutumisvaiheesta, jolloin ryhmäläiset ovat usein epävarmoja ja tarvitsevat paljon ohjausta. Kun alun kohteliaisuudesta on päästy eteenpäin, alkaa usein kuohuntavaihe. Ryhmäläiset hakevat paikkaansa, syntyy helposti keskinäisiä ristiriitoja ja kritiikkiä toisia kohtaa. Tämän vaiheen ylitsepääseminen mahdollistaa matkan jatkumisen yhteistä tavoitetta kohti. (Ahokas & ym. 2008, 140.)

Normienluomisvaiheessa ryhmä luo itselleen yhteiset normit, joita noudatetaan. Tässä vaiheessa selkeytyvät myös yksilöiden roolit ryhmässä. Tämän jälkeen alkaa toteuttamisvaihe, jolloin ryhmä pyrkii työskentelemään tehokkaasti tavoitteidensa eteen. Ryhmä kykenee toimimaan myös itsenäisesti ja ryhmäläisten toisilleen antama kritiikki on rakentavaa. Ryhmän lopettaessa toimintansa tulee se hyvästelyvaiheeseen, johon liittyy usein haikeutta. (Ahokas & ym. 2008, 140.)

Jokainen ryhmä on erilainen, eivätkä kaikki ryhmät välttämättä noudata täysin kaikkia vaiheita. Olennaista on kuitenkin se, että yksilöiden on ensin ratkaistava, miten he toimivat ryhmänä. Sitten vasta ryhmä voi lähteä kohti tavoitteitaan. (Kovanen 2005, 12.)

Ryhmällä on aina varsinaisen toimintatavoitteen lisäksi myös toinen tavoite, ryhmäytyminen (Ahokas & ym. 2008, 140). Ryhmäytymisen tavoitteena on kasvattaa ryhmän sisäistä luottamusta ja luoda turvallisuuden tunnetta ryhmässä toimimiseen. Ryhmäytyessä joukosta yksilöistä muodostuu ryhmä, jota pystytään kuvailemaan omana yksikkönään. (Forsyth 2006, 13 - 14; Pantzar 2013; Aalto 2000, 69.)

Ryhmäytyminen on prosessi, joka tapahtuu toiminnan kautta. Erilaiset ryhmät tavoittelevat erilaista turvallisuuden tunnetta, esimerkiksi lyhytaikainen projektiryhmä ei tavoita yhtä turvallista ilmapiiriä kuin pitkäaikainen. Ryhmäytymisprosessin kulku on yksilöllinen. Ohjaajan osaaminen ja hänen itsensä kokemat ryhmän turvallisuuden tasot vaikuttavat siihen, minkälaiseen turvallisuuteen hänen ohjaamansa ryhmä voi päästä. Aina ei ole tarkoituksenmukaista hakea maksimaalista turvallisuutta, jos toiminnan tehokkuus ei sitä vaadi, eivätkä ohjaajan taidot siihen riitä. Turvallisuuden tasoja on kahdeksan: pelkäävä, turvaton, tuntematon perusturvallinen, tuttu turvallinen, avoin, heikkoutta hyväksyvä, haavoittuvuutta salliva ja armahtava ryhmä. (Aalto 2000, 69 - 70.)

Sirkusryhmäämme voisi kuvailla sekä vapaa-ajan ryhmäksi että pitkäaikaiseksi projektiryhmäksi. Näille on tarkoituksenmukaista pyrkiä tasoille 5 - 6, eli avoin ja heikkoutta hyväksyvä ryhmä. Näille tasoille ominaisia piirteitä ovat ryhmäläisten uskallus ilmaista itseään, omia mielipiteitään ja tunteitaan. Heillä on myös lupa näyttää heikkouden tunteitaan, kuten pelkoa tai epäonnistumista. Tärkeitä harjoitteita näille tasoille pääsyssä on tilanteiden purku ja prosessointi, leikit, yhdessä hulluttelu ja luottamusharjoitukset. (Aalto 2000, 23,70.)

Ryhmäytymisen kehitystä voi seurata havainnoimalla. Miten ryhmäläiset sijoittuvat tilassa toisiinsa nähden ja minkälaisia eleitä ja ilmeitä heillä on? Mitä turvallisempi ilmapiiri ryhmässä on, sitä lähempänä toisiaan ihmiset ovat. Mitä lähemmäksi ryhmäläiset tulevat fyysisesti toisiaan, sitä tärkeämpää on ohjaajan pitää huolta, ettei kenenkään henkilökohtaisen koskemattomuuden raja ylity. Tämä voi vaarantaa turvallisuuden tunteen koko ryhmässä. (Aalto 2000, 72 - 73.)

Nauru kertoo vapautuneisuudesta. Vapautuneena ihminen kokee olonsa turvallisemmaksi ja on herkempi ilmaisemaan itseään. Myös luottamuksen lisääntyminen kertoo turvallisuudesta. Ryhmäytymisprosessin edetessä ryhmäläiset alkavat kannustamaan ja

rohkaisemaan toisiaan ja uskaltavat olla toisen ryhmäläisen varassa esimerkiksi akrobatiaa harjoiteltaessa. Ihmiset ovat sitoutuneempia ja huolehtivat toisistaan. (Aalto 2000, 72 - 73.)

Ohjaajalla on tärkeä rooli ryhmäytymisprosessin kulussa. Hän luo olemuksellaan, asenteellaan ja käytöksellään perusturvallisuuden. Jos ohjaaja suhtautuu harjoitteisiin pinnallisesti, on taattua, ettei ryhmäkään ota niitä vakavasti. Ongelmatilanteet ovat tärkeitä osia ryhmäytymisprosessissa. Ne vievät ryhmää joko kohti syvempää turvallisuutta tai heikentävät sitä. Ohjaajan on oltava näissä tilanteissa hereillä ja annettava mahdollisuus tunteiden purkamiseen ja tilanteen prosessointiin. Jos tilanne jää käsittelemättä, voi se estää ryhmäyttävän prosessin etenemisen. Ohjaajaan siirretään usein tunteita ja siksi hänen on tiedostettava, että ne johtuvat usein ryhmäläisen henkilökohtaisesta prosessista. Hänen ei tule ottaa niitä itseensä ja ruokkia negatiivista ilmapiiriä, vaan auttaa ryhmäläistä tunteidensa jäsentelyssä. Ohjaajan on hyväksyttävä myös, jos joku ryhmäläisistä ei halua osallistua toimintaan. Tällöin pitääkseen yllä turvallisuutta ja luottamusta on ryhmäläiselle hyvä antaa mahdollisuus esimerkiksi liittyä toimintaan myöhemmin tai ehdottaa toisenlaista roolia toiminnassa. (Aalto 2000, 75 - 79, 81.)

Ohjaajan on osattava tuoda oikeanlaisia harjoitteita oikea-aikaisesti, jotta ryhmäytyminen voi edetä. On mietittävä, mitä alueita ryhmässä halutaan kehittää esim. luottamusta tai yhteistyötaitoja, jotta harjoitteet olisivat tavoitteellisia ja niiden avulla saavutettaisiin tuloksia. Suunnitelmallisuus luo turvallisuutta ryhmätilanteissa ja luo luottamusta ohjaajaan. (Aalto 2000, 74, 81.)

#### 4.4 Voimaantumisen kategoriat

Siitosen (1999) mukaan sisäisen voimantunteen eli voimaantumisen tunnistaa ihmisestä, kun hän on positiivisesti latautunut ja hänen ympärillään on luottamuksellinen ja arvostava ilmapiiri. Voimaantunut yrittää parhaansa ja kantaa vastuun itsensä lisäksi myös yhteisön hyvinvoinnista. Voimaantuminen voidaan Siitosen mukaan jakaa kategorioihin. Näitä ovat vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. Kategoriat ovat kaikki yhteydessä toisiinsa, joten yhden heikkous aiheuttaa vaikeutta koko voimaantumisprosessissa. (Siitonen 1999, 61.)

Ensimmäinen kategoria on *vapaus*, joka käsittää mm. valinnanvapauden. Valinnanvapaus on merkittävä edellytys sisäisen voimantunteen saavuttamiseksi. Kokemus siitä,



että voi itsenäisesti päättää vapaaehtoisuudestaan, luo luottamusta ja arvostusta eri osapuolten välille. Vapaaehtoisuus kannustaa sitoutumaan, jolloin myös vastuun ottaminen käy helpommaksi. (Siitonen 1999, 63 - 64.)

*Vastuu* on vapauden kategorian kanssa tiiviissä yhteydessä. Kun ihminen toimii vapaaehtoisesti ja ottaa vastuuta tekemisistään, syntyy halu oppia ja kehittyä. Tämä herättää luottamuksen ja arvostuksen ilmapiiriin, jossa voi turvallisesti rohkaistua kokeilemaan uutta. Vastuun myötä muodostuu myös tarpeellisuuden tunne. Nämä seikat ovat olennaisia voimaantumisen saavuttamiseksi. (Siitonen 1999, 65 - 66.)

Voimaantumiseen tarvitaan *arvostuksen* kategoriaa. Arvostusta tarvitaan, jotta muut kategoriat eivät jää vajaiksi. Ilman arvostusta molemminpuolista kunnioitusta ei synny. Arvostus korostaa halua toimia vastuullisesti ja turvallisesti. Arvostava ilmapiiri tuo energiaa ajatteluun, mikä edistää voimaantumista. (Siitonen 1999, 67.)

*Luottamus* on kategoria, joka pitää sisällään luottamuksen omiin voimavaroihinsa kuin ympäristöönsä. Luottamus itseensä lisää rohkeutta lähteä mukaan erilaisiin asioihin. Samalla on mahdollisuus oppia uutta myös vaikeamman kautta, kun ei tartu varmimpaan vaihtoehtoon. Pienet riskit kehittävät itsetuntemusta ja auttavat luomaan minäkuva. Luottamus itseensä vapauttaa voimavaroja ja luo tehokkuutta. Ilman luottamusta itseensä ja ympäristöön voimaantumisen prosessi voi pysähtyä. (Siitonen 1999, 68 - 69.)

Seuraava kategoria on *konteksti*. Sen tulee olla joustava ja vapaaehtoisuuteen perustuva, jotta voimaantuminen mahdollistuu. Joustava konteksti mahdollistaa itsensä arvioinnin ja sitä kautta suunnitelman muutokset. Kun aikaisemmat kategoriat sulautuvat kontekstiin, ovat voimaantumisen edellytykset. (Siitonen 1999, 71 - 72.)

*Ilmapiiri* on yksi tärkeimmistä voimaantumiseen vaikuttavista tekijöistä. Myönteinen ilmapiiri, jossa kokee itsensä tervetulleeksi, kasvattaa yrittämisen halua ja voimavaroja. Kun ilmapiiri on lisäksi kannustava, rohkaisee se uudenlaisiin ratkaisuihin ilman epäonnistumisen pelkoa. Tätä kautta saadaan toimintaan virkistystä ja vaihtelua, joka lisää innostuneisuutta. Innostuneisuus tukee myönteisyyttä ja yhdessä turvallisuuden kanssa ne luovat avoimen toimintaympäristön ilman ennakkoluuloja. (Siitonen 1999, 74 - 75.)

Viimeinen kategoria on *myönteisyys*. Sen tulisi kohdistua kaikkeen edellä mainittuun. Myönteisyys luo hyväksyntää ja auttaa positiivisen asenteen saavuttamisessa. Myönteisenä haasteelliset tilanteet ovat helpompia ratkaista ja niihin sopeutuminen vie vähemmän aikaa. (Siitonen 1999, 76.)

#### 4.5 Lasten kehitys ja oppiminen

Koska toiminta tapahtuu lasten ja nuorten parissa ja prosessissa tapahtuu paljon oppimista, otimme mukaan pedagogiikan teoriaa opinnäytetyömme tueksi. Seuraavaksi kuvaamme oppimisprosessia, lasten kehitystä ja monipuolisen opetuksen laadintaa. Oppimisprosessia voi verrata tietyiltä osin voimaantumiseen. Se on yksilötasolla tapahtuvaa moniulotteista kehitystä, jolla voi olla myönteinen tai negatiivinen suunta. Lasten oppiminen kuitenkin eroaa aikuisten oppimisesta siinä määrin, että aikuinen pystyy toimimaan paljon itsenäisemmin ja omien tarpeiden mukaisesti, siinä missä lapsi tarvitsee auktoriteetin ohjaavaa roolimallia. (Tynjälä 1999, 138 - 142.) Siitonen (1999, 74 - 75) ja Mahlakaarto (2010, 29 - 30) toteavat, ettei voimaantumista voi siirtää yksilöltä toiselle. Etenkin lasten opetuksessa tieto siirtyy erilaisia opetusmenetelmiä ja virikkeitä hyödyntäen. Oppimiseen vaikuttaa olennaisesti motivaatio ja yksi opettajan tehtävistä onkin pystyä motivoimaan oppijoitaan (Tynjälä 1999,143).

Dunderfeltin (2011, 57 - 58) mukaan ihmisen kehitys tapahtuu yksilön potentiaalien ja virikkeiden välisenä vuorovaikutuksena. Kaikella kehityksellä on myös oma aikataulunsa, tätä kutsutaan epigeneettiseksi periaatteeksi. Tähän liittyvät herkkyyskaudet ja kriittiset kaudet. Herkkyyskaudet ilmenevät lapsuudessa, jolloin lapsi oppii tehokkaasti uusia taitoja ja kykyjä. Kriittiset kaudet ovat ajankohtia, jolloin ihminen tarvitsee ulkopuolisia virikkeitä kehittyäkseen.

Sisäistämisen periaatteessa psyyken rakenteet ja toiminnot luodaan ulkomaailmassa kohdatuista virikkeistä. Psyhyke rakentuu niin sanotuista ulkomaailman heijasteista tai jäljennöksistä. Sisäistämistä tapahtuu koko ihmiselämän aikana, mutta se on erityisen tärkeää lapsuudessa. Sisäistämistä voidaan kuvata neljässä kategoriassa. Näistä hengitys ja ravinto muodostavat ihmisen fyysisen perustan. Aistimukset ja ihmissuhteet muovaavat ja rakentavat ihmisen psyyken. Yksilöllisyys rakentuu lopulta perimän, ulkoisten mallien ja sisäisten heijasteiden yhteisvaikutuksesta. (Dunderfelt 2011, 72 - 83.)

Lapsen toiminnot perustuvat pitkälti synnynnäisreflekseihin. Vanhempien rakkaus ja huolenpito luovat lapselle turvallisuuden tunnetta, joka vaikuttaa myöhemmin itsetunnon kehittymiseen. Jotta kehitys olisi luontevaa, lapsi tarvitsee riittävästi virikkeellistä toimintaa ja havaintoja ympärilleen. Toimintaa ja oppimista säätelevät lapsen yksilölliset kypsyminen vaiheet. (Dunderfelt 2011, 73 - 80.) Lapsi ei voi oppia jongleeraamaan palloja, elleivät hänen käsiensä motoriikka ja koordinaatiokyky ole riittävän kehittyneitä heittämään ja kiinni ottamaan palloa yhdellä kädellä. Lapsi oppii havainnoimalla roolimalleja ja ympäristöä. (Peltonen 2004, 67 - 68.)

Lapsen maailma eroaa aikuisen rationaalisesta maailmasta, jossa on selvät säännöt ja järjestys. Lapselle on tyypillistä elää satujen ja tarinoiden mukana ja täyttää aukot mielikuvituksella. Tätä voidaan hyödyntää myös moraalisten periaatteiden opettamisessa. Lapsi oppii asioita leikkien kautta. (Dunderfelt 2011, 80 - 81.)

Lapsen leikit muuttavat muotoaan lapsen kasvaessa ja kehittyessä. Leikit saavat sosiaalisia piirteitä vasta, kun lapsi alkaa huomata ympärillä olevat ja näkee heissä potentiaalia kanssalleikkijöinä. Tämä tapahtuu neljän ikävuoden jälkeen. Säännöt tulevat mukaan leikkeihin viiden ikävuoden jälkeen. 6 - 7-vuotiailla leikeissä on havaittavissa selvästi johtajia. Lisäksi leikkeihin alkaa tulla fyysisiä piirteitä, sillä lapsen fyysinen kehitys tässä vaiheessa sen mahdollistaa. (Dunderfelt 2011, 81 - 82.)

Kouluikäisillä lapsilla on tiedonhalua ja voimavaroja haasteiden kohtaamiseen. Tähän ikäkauteen liittyy mm. uudet tuttavuudet. Luokkakavereiden kautta lapsen sosiaalinen piiri laajenee, opettajista tulee roolimalleja. Lapsi elää fantasiamaailman ja seikkailun kautta. 8 - 10 ikävuoden paikkeilla puberteetti alkaa vaikuttaa lapsen kehitykseen, jolloin lapsi alkaa tarkkailla itseään ja ympäristöään kriittisesti. Vaikka hän ei kaikkea ymmärrä, hän etsii rationaalisia vastauksia kohtaamiinsa virikkeisiin. Yksilöityminen korostuu tässä vaiheessa, ryhmäkokemukset vahvistavat itsenäisyyttä. Myös kilpailuhenkisyyttä ilmenee harrastuksissa, ja osa harrastuksista voi vaihtua kiinnostuspainopisteen siirtyessä uuteen. (Dunderfelt 2011, 82 - 83.)

Latenssivaihe ilmenee 10 – 14-vuotiailla. Lapsen psykoseksuaalinen kehitys etenee vauhdikkaasti. Lapsi ottaa usein roolimallikseen samaa sukupuolta olevan vanhemman. Tämä ilmenee kiinnostuksena aikuisen työhön ja harrastukseen. Lapselle on tärkeä kokea, että häneen luotetaan ja hän kykenee kantamaan vastuuta. Lapsi kokee mielihyvää onnistumisistaan erityisesti kädentaitoissa.

Varhaisessa nuoruusiässä lapsi käy läpi biologisen murrosiän, kyseenalaistaa auktoriteetteja ja löytää uusia kavereita. Tämä on yksilöllisyyden tunnustelun ja muovautumisen alku. Nuori törmää maailmassa muihin ja oppii sitä kautta itsestään sekä ympäristöstään. Ajattelu kehittyy ja saa uusia piirteitä, nuori pystyy abstraktiin ja loogiseen ajatteluun. Samalla muodostuu laajempia käsityksiä ympäristöstä, mistä myöhemmin rakentuu maailmankuva. Myös seksuaalisuus ja halut heräävät tässä vaiheessa hämmentäen nuoren elämää. Nuori yrittää tasapainotella tunteiden ja ajatusten välillä. Hän tutkiskelee itseään ja yrittää ymmärtää oman roolinsa yhteiskunnassa. (Dunderfelt 2011, 83 - 85.)

Peltonen (2004, 70) kuvaa oppimisprosessia kuusivaiheiseksi tapahtumaksi. Oppiminen alkaa motivoitumisella, kun lapsi kiinnostuu opittavasta asiasta. Sitä voidaan tarkastella vaikkapa lapsen haluna oppia sirkustaitoja. Orientoituminen on syventymistä opittavaan asiaan, siinä hahmottuu ennakkokuva opittavasta asiasta. Tästä esimerkkinä voisi olla lapsen osallistuminen sirkustyöpajaan, jonka alussa kerrotaan työpajan teeman ja siinä tehtävät vaiheet.

Varsinaisesta oppimisesta puhutaan usein sisäistämisenä. Sisäistämisessä uutta opittua tietoa liitetään vanhan tiedon päälle. Vanha ja virheellinen tieto korvautuu uudella tiedolla, jolloin puhutaan tiedon rekonstruktioista. Tässä lapsi joutuu painamaan asioita mieleen, harjoittelemaan ja kertaamaan opittavaa asiaa. (Peltonen 2004, 70 - 71.) Esimerkiksi vaikkapa pallojen heittelyllä mallinnetaan jongleerausta. Ulkoistamisesta puhutaan, kun lapsi alkaa soveltamaan tai kokeilemaan opittua taitoa. Lapsi pohtii, miten teoreettinen tieto toimisi käytännössä ja yrittää näin ollen soveltaa. (Peltonen 2004, 70 - 71.) Esimerkkinä tästä voisi olla lapsen jongleeraminen esityksessä, jossa on yleisöä ja muita toimijoita.

Opittua asiaa seuraavat usein myös arviointi- ja kontrollivaiheet. Arviointivaiheessa lapsi pohtii toimintaansa ja arvioi omaa osaamistaan kriittisesti. Ohjaaja voi tukea lasta kriittisessä ajattelussa ja itsearviointissa, tällöin pohdinta voi tapahtua yhdessä. Kontrollivaiheessa tarkastellaan oppimista jonkin ajan kuluttua eri näkökulmista. Siinä on tarkoitus tarkastella, onko opittu taito säilynyt ja oppimisessa tapahtunut kehitystä. Kontrollivaiheessa voi vielä harjoitella ja parannella opittua asiaa, jos siihen on tarvetta. (Peltonen, 2004, 71.) Tämä tulee esiin vanhojen taitojen kertaamisena.

Opittavan tiedon voi jakaa kolmeen muotoon: propositionaalinen, praktinen ja kokemuksellinen tieto. Propositionaalinen tieto on mallien ja teorioiden hahmottamista. Praktisella tiedolla tarkoitetaan käytännön kokemuksesta tulevaa tietoa, kuten käden-taitoja tai vuorovaikutusta. Kokemuksellinen tieto on todellisesta tilanteesta saatu tieto, joka on aina yksilöllinen ja subjektiivinen kokemus, johon liittyy tunteita. Jotta oppiminen olisi moniulotteista, kaikki kolme tietomuotoa tulee sisältyä opetukseen. (Peltonen 2005, 73 - 74.)

#### 4.6 Keskeisimmät teoriat havainnoinnin tukena

Siitosen teorian (1999) kategorioissa on nostettu esille arvot: vapaus, vastuu, arvostus, luottamus, konteksti, ilmapiiri ja myönteisyys. Siitonen tarkastelee teoriassaan voimaantumista ydinvoimaantumisen näkökulmasta. Ydinvoimaantumisen tarkoitetaan yksilön henkilökohtaista voimaantumisprosessia, jolla on todettu yhteys yksilön hyvinvointiin. Siitosen teoriassa tarkastellaan myös voimaantumisen kiihdyttävää vaikutusta sitoutumiseen. Lisäksi Mahlakaarto korostaa itseluottamuksen kasvua osana voimaantumisen prosessia. Siitosen ja Mahlakaarton mukaan voimaantuminen ei ole pysyvä tila. Sitä ei voida siirtää eikä antaa toiselle, mutta voimaantumista voidaan edesauttaa ja ylläpitää samoin keinoin, jotka löytyvät sosiaalisen sirkuksen ydinajuksesta. (Siitonen 1999, 59 - 80; Mahlakaarto 2010, 26; Hyttinen 2011.)

Sosiaalisessa sirkuksessa vapaus tulee esiin *vapautena* päättää itse osallistumisestaan toimintaan. Toiminnassa jokaiselle jaetaan mielekästä *vastuuta* omien voimavarojen mukaan. *Arvostus ja luottamus* näkyvät sirkusryhmäläisten keskinäisessä toiminnassa, jossa jokaisen panos koetaan yhtä tärkeänä. Arvostus ja luottamus kehittyvät yksilöllisesti ryhmän yksilöstä ja yhteisöstä riippuen. Sosiaalisessa sirkuksessa periaatteena on, että toiminnassa on aina *myönteinen* ja avoin *ilmapiiri*, jossa kaikki tunteet ovat sallittuja. *Konteksti* on sirkustoiminta itsessään, johon kietoutuvat tiivistä kaikki muut kategoriat. (Siitonen 1999, 59 - 80; Hyttinen 2011.)



Kuva 5. Teemoittelukartta teoreettisten lähtökohtien mukaan (Mahlakaarto 2010, Siitonen 1999 & Aalto 2000.)

Kokosimme Mahlakaarron (2010), Siitosen (1999) ja Aallon (2000) keskeisimmät voimaantumisen ja ryhmäytymisen tekijät kategorioiksi, jotka on esitetty teemoittelukartassa (kuva 5). Vastuu ja konteksti nousivat keskeisiksi voimaantumisen teorioissa, mutta eivät saaneet painoarvoa ryhmäytymisen teoriassa. Roolit, tavoitehakuisuus, vuorovaikutus, etäisyys, avoimuus ja ryhmän identiteetti olivat ryhmäytymisen kategorioita. Kategoriat vapaus, luottamus, itseluottamus, myönteisyys, arvostus ja ilmapiiri löytyvät sekä voimaantumisen että ryhmäytymisen prosesseista keskeisinä piirteinä.

Koska toiminta alkoi ryhmän perustamisella, oli oletettavaa, että ryhmä tulee käymään läpi ryhmäprosessin kaikki vaiheet. Ohjaajan tuen merkitys korostuu erityisesti ryhmäprosessin alkuvaiheissa. Myöhemmin ryhmän sisäisen luottamuksen kasvaessa ja ryhmäläisten löydettyä paikkansa ryhmä luo itselleen pelisäännöt ja muuttuu suorituskeskeisemmäksi. Ryhmäytymisen kannalta tärkeimmiksi havainnoinnin kategorioiksi valittiin: ryhmäläisten varmuus ja epävarmuus toiminnassa, ryhmän sisäinen vuorovaiku-

tus, roolien muodostuminen, ryhmäläisten fyysinen etäisyys, ryhmän identiteetin muodostuminen, ryhmän tavoitehakuisuus, ryhmäläisten luottamus, avoimuus, vapaus sekä ryhmän sisäinen ilmapiiri. Nämä kategoriat jäseneltiin yksityiskohtaisemmiksi havainnoinnin aiheiksi, jotka käyvät ilmi taulukossa 1. Havainnoinnin teemoittelua sekä teemoittelukarttaa sovellettiin suoraan tulosten analyysissä luvussa 7. Lisäksi opinnäytteen tulokset esitetään teemoittelun mukaan luvussa 8.

Taulukko 1. Havainnoinnin kategoriat osa 1/2

Kategoriat	Yksilötasolla	Ryhmätasolla
Vapaus	Ilmenee vapautena osallistua toimintaan	Vapaus päättää omasta paikastaan ja roolistaan ryhmässä ja sen toiminnoissa Vapaaehtoisuus
Avoimuus	Tunteiden näyttäminen	Tunteiden ilmaisu ryhmässä Suvaitsevaisuus
Vastuu	Halukkuus ottaa vastuuta Kokemus tarpeellisuudesta	Sitoutuminen Osallistuminen Toisista huolehtiminen
Roolit	Suhtautuminen omaan rooliin	Ryhmän sisäiset roolit Vallan jakautuminen Huomion jakautuminen
Konteksti	Mahdollisuudet luovalle toiminnalle	Toiminnan joustavuus
Ilmapiiri ja myönteisyys	Yrittämisen halu Kannustaminen Innovatiiviset ratkaisut Ilo ja nauru	Kannustaminen, me henki, erilaisuuden hyväksyminen, positiivinen suhtautuminen toimintaan, ennakkoluulottomuus, non-verbaalinen viestintä

Taulukko 1. Havainnoinnin kategoriat osa 2/2

Kategoriat	Yksilötasolla	Ryhmätasolla
Itseluottamus	Rohkaistuminen	Uskallus yrittää, rohkeus näyttää epävarmuutensa
Luottamus	Rohkeus yrittää ja sitoutua Vapautuneisuus	Tehokkuus Uskallus luottaa ryhmäläisiin
Arvostus	Toisten kunnioitus Vastuullisuus Turvallisuus Sääntöjen noudattaminen	Toisten kohtaaminen ja kohtelu Asenteet ryhmätoimintaa kohtaan Mielipiteiden salliminen
Vuorovaikutus	Äänen käyttö Kuunteleminen Sosiaaliset taidot	Ryhmäläisten kommunikaatio ja sosiaaliset taidot Puhevuorojen jakautuminen Päätösten tekeminen
Tavoitehakuisuus	Kilpailu Motivaatio	Ryhmän suorituskyky ja sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin
Etäisyys	Henkilökohtaisen tilan tarve	Ryhmäläisten fyysinen etäisyys toisiinsa Oman tilan tarve
Ryhmän identiteetti		Ryhmäläisten käsitys ryhmästä



## 5 OPINNÄYTETYÖN TOIMINNALLINEN OSA

Tässä luvussa kuvataan opinnäytetyön toiminnallista osaa. Luku sisältää toiminnan suunnittelun, toimintaraportit molemmista sirkustoiminnan vaiheista sekä välireflection. Vaiheiden yhteydessä on myös kuvattu toiminnassa käytetyt tutkimusmenetelmät. Toiminta kuvataan narratiivisessa järjestyksessä, mikä on tyypillistä toimintatutkimukselle (Heikkinen & Rovio. 2007, 117). Toiminnan vaiheet esitetään lineaarisesti prosessikaaviossa (liite 12). Lisäksi luvussa esitellään hankkeen yhteistyöverkosto.

### 5.1 Toiminnan suunnittelu

Suunnitteluvaiheessa valittiin havainnointi keskeisimmäksi tutkimusmenetelmäksi. Havainnoinnin apuvälineeksi valittiin toimintapäiväkirja. Ajankäytön hallinnan helpottamiseksi tehtiin karkea ajankäyttösuunnitelma, jonka yhteydessä luotiin sirkustyöpajamalli. Suunnittelun apuna hyödynnettiin myös asiantuntijoiden osaamista teemahaastattelun keinoin.

#### 5.1.1 Savolaisen ja Suoniemen ohjaustaustat

Savolaisen ohjaustausta koostuu pääosin Reserviupseerikoulussa tehdystä kouluttajan urasta. Armeijan ohjausmenetelmät ja siviilissä tapahtuva ohjaaminen poikkeavat paljon toisistaan, sillä tavoitteet ja keinot ovat hyvin erilaisia. Lisäksi armeijassa on voimakas hierarkkinen järjestelmä. Toisaalta sieltä saatu syväjohtamisen koulutus oli helposti hyödynnettävissä toiminnan kentällä. Nämä taustat tuovat Savolaiselle vahvaa kokonais kuvan hallintaa. Sairaanhoidajaopinnoista oli myös apua yksilölliseen kohtaamiseen ja sosiaalisiin taitoihin. Nämä helpottivat mm. verkostoitumisessa ja olivat hyödynnettävissä ryhmälle annettavassa tuessa. Aikuisten ohjaaminen eroaa olennaisesti lasten ohjaamisesta ja siksi lasten ohjaamiseen perehtyminen ja selkeän suunnitelman tekeminen oli tärkeää.

Suoniemi on toiminut harrasteohjaajana lasten ja nuorten ohjaustehtävissä useiden vuosien ajan. Hänellä on kokemusta 4 - 15-vuotiaiden ohjaamisesta sekä aikuisryhmien ohjaamisesta. Vahvaa osaamista löytyy tanssin ja kädentaitojen ohjaamisesta, sekä nuorisotyön parissa. Suoniemi on käynyt eritasoisia kolmannen sektorin tarjoamia ohjaajakoulutuksia. Tämä tausta oli suoraan hyödynnettävissä sirkusohjaajan työssä mm. tanssinopetukseen, koreografiansuunnittelun ja draaman ohjaukseen. Lisäksi näkemys eri-

ikäisten lasten ohjaamisesta ja oppimisesta tuki ohjaustoimintaa ja suunnittelutyötä. Vapaaehtoistyö kolmannella sektorilla toi mukaan ammattitaitoa projektiosaamiseen tässä hankkeessa.

### 5.1.2 Toimintapäiväkirja ja ajankäyttösuunnitelma

Huovinen & Rovio. (2008, 111 - 113) suosittelivat tekemään ajankäyttösuunnitelman ja jäsentämään tutkimuksen pienempiin kokonaisuuksiin. Näin on helpompi hahmottaa tutkimukseen käytettyä työaikaa ja tutkimuksen etenemistä. Selkeät työajat ehkäisevät tutkimuksen keskeneräisyydestä johtuvaa ahdinkoa ja uupumusta. Lisäksi on hyvä olla aineistonhallintasuunnitelma tai järjestelmällinen tapa arkistoida tutkimuksesta saatua aineistoa.

Toimintatutkimukselle on ominaista ns. reaaliaikainen raportointi. Kanssakäyminen ja yhteistyö eri tahojen kanssa, tapaamiset, havainnot ja haastattelut saattavat unohtua ja jäädä pois raportointivaiheessa ilman tarkkaa kirjanpitoa tehdyistä toiminnoista. Tutkimuspäiväkirja on hyvä tapa kirjoittaa muistiin tehtyjä toimintoja ja kerätä aineistoa järjestelmällisesti. Dokumentoinnin merkitys korostuu mm. kenttäjakson vaiheessa, jolloin tutkijalla saattaa olla haasteita yhdistää teorian ja käytännön osuudet tai hänellä on liikaa houkutusia toiminnan puolella. (Huovinen & Rovio. 2008, 106 - 108.)

Tähän opinnäytetyöhön sisältyi paljon erinäisiä tapahtumia ja yhteydenottoja, joista olemme pitäneet toimintapäiväkirjaa. Lisäksi Namibiassa tapahtuneista vaiheista 1 ja 2 pidettiin erillistä omaa tapahtumapäiväkirjaa, johon kerättiin suunnitelmat, havainnot sekä työpajoista saatu palaute. Päiväkirjaan sisältyi myös tietoa osallistujista sekä tarkkaa raportointia ajankäytöstä. Päiväkirjoja ei liitetty opinnäytetyön raporttiin, sillä ne sisälsivät yksilöllisiä havaintoja, joiden perustella tutkittavaan ryhmään kuuluneet lapset olisivat tunnistettavissa.

### 5.1.3 Teemahaastattelut suunnittelun tukena

Opinnäytetyömme toimintavaiheet 1 ja 2 sijoittuvat vieraaseen maahan ja kulttuuriin, minkä vuoksi pidimme tärkeänä saada lisätietoa sirkustoiminnan järjestämisestä ja toteuttamisesta vieraassa ympäristössä alan ammattilaisilta. Meille tarjoutui tilaisuus haastatella näitä henkilöitä. Valitsimme tiedonkeruumenetelmäksi teemahaastattelun,

sillä se soveltuu hyvin kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisiin tutkimuksiin ja antaa keskusteluvapautta (Hirsjärvi & ym. 2001, 193).

Teemahaastattelu on avoimen ja strukturoidun haastattelun välimuoto, jossa kysymykset pyörivät aihepiirin ympärillä, mutta niistä puuttuu tarkka järjestys ja muoto. Teemahaastattelua voidaan toteuttaa yksilö- tai ryhmähaastatteluna. Yksilöä haastateltaessa tulevat esiin henkilön omakohtaiset kokemukset, kun taas ryhmähaastattelussa yhteisön. Haastattelijan tulee huolehtia, että keskustelu pysyy aiheen teemoissa ja ryhmähaastattelussa on huomioitava kaikkien tasapuolinen osallistuminen. (Hirsjärvi & ym. 2001, 191 - 199; Vilka 2007, 101 - 104.)

Teemahaastatteluiden tueksi teimme listan kysymyksistä, joiden avulla saimme kaipaamaamme tietoa opinnäytetyömme toteutuksen tueksi. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina ja kysymykset oli laadittu haastattelukohtaisesti haastattelun tarkoituksen mukaan. Haastattelut nauhoitettiin ja kirjoitettiin puhtaaksi. Tämän jälkeen saatuja tietoja tarkasteltiin reflektiivisesti ja pohdittiin vastasivatko haastattelut asetettuihin kysymyksiin.

Haastattelimme sirkus Magentan ohjaaja Topi Hurtigia sirkustoiminnastaan Jordanian pakolaisleirillä. Teemahaastattelun aiheena olivat haasteet sosiaalisen sirkuksen viemisessä vieraaseen kulttuuriin ja toimintaympäristöön. Saimme ohjeita välineiden rakentamisesta ja materiaalien hankkimisesta kohteessa. Lisäksi saimme ajatuksia siitä, millaisia haasteita tulee ottaa huomioon, kun toimitaan vieraassa kulttuurissa. Esimerkiksi on tärkeää huomioida miesten ja naisten välinen työskentely tai sosiaalisten jännitteiden asettamat haasteet. Hurtig antoi meille myös vinkkejä tulevien sirkusesitysten suunnitteluun ja ryhmäkoon rajaamiseen.

#### 5.1.4 Verkostoituminen ja välineiden hankinta

Olimme yhteydessä Kulttuurikeskus PiiPoohon sekä Haminan teinisirkukseen. Suoniemi kävi kesällä 2014 tutustumassa sirkus Magentan järjestämään perhesirkustyöpajaan Alegria-festivaaleilla. Savolainen osallistui syksyllä 2014 sosiaalisen sirkuksen seminaariin, jossa oli suomalaisia sosiaalisen sirkuksen organisaatioiden edustajia. Lisäksi olemme pyytäneet TTK:lta materiaalia sekä ohjausta sirkuspajojen organisointiin.

Syksyn aikana järjestimme sukkakeräyksen ja keräyksestä saatuja sukkiä Suoniemi käytti myöhemmin Namibiassa jongleerauspallojen rakentamiseen. Koululta saamien välineiden lisäksi haimme lahjoituksia välinehankintoihin erinäisiltä sirkusorganisaatioilta ja yksityistahoilta. Osallistuimme myös itse useammalla sadalla eurolla väline- ja maskeeraustarvike hankintaan. Välineet osoittautuivat myöhemmin erittäin tarpeelliseksi (liite 9).

#### 5.1.5 Pedagogiset ratkaisut toiminnan tukena

Sosiaalisessa sirkuksessa pyritään käyttämään erilaisia opetusmenetelmiä monipuolisesti niin, että jokaisen ryhmäläisen tarpeet tulisi huomioiduksi (Hyttinen 2011, 31). Sirkustoiminnan ohjausta voidaan tarkastella kasvatuksellisena toimintana. Tähän keskeisimmiksi opetusmenetelmiksi valikoituivat: mallintaminen, valmentaminen, tukeminen, tutkiminen, ilmaiseminen ja reflektio. Toiminnan suunnittelussa korostettiin ryhmän sisäisen vuorovaikutusta ja yksilötasolla tapahtuvaa motivointia. (Tynjälä 1999, 142 - 143.) Sirkustaiteiden havainnollistamisen avuksi kerättiin kuva- ja videomateriaalia, sekä sirkusoppaita.

#### 5.1.6 Työpajamalli ja toiminnansuunnittelu

Ennen ensimmäistä toimintavaihetta laadimme yhteisen työpajamallin, jota pyrittiin käyttämään jokaisessa työpajassa. Työpajamallimme koostuu alkupiiristä, lämmittelystä, lajiharjoittelusta, esiintymisestä ja lopetuksesta (liite 3). Se rakentui Hoitsusirkuksen työpajamallin ja sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen oppaan pohjalle. (Hänninen 2013; Hyttinen 2011.) Suunnittelussa huomioitiin myös pedagoginen näkökulma. Hoitsusirkuksessa olimme itse osallisina toimivissa työpajoissa, ja halusimme tuoda sieltä hyviä elementtejä työpajoihimme. Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas taas on monen ammattiopettajan hyväksi toteama vaihtoehto toimivasta sirkustunnista. (Hänninen 2013; Hyttinen 2011.) Lisäksi työpajamallin rakenteeseen vaikuttivat oma ohjaustaustamme ja hyväksi havaitsemamme käytännöt.

Alkupiiri auttaa pääsemään sisään alkaneeseen työpajaan. Piiri tukee ryhmäytymistä ja tuo kokemuksen yhteisöllisyydestä. Piirissä jokainen voi tulla nähdyksi ja kuulluksi. Kaikki ovat tasavertaisia. Alkupiirissä kaikki ovat esillä, joten jo siinä saa mahdollisuuden harjoitella esillä olemista ja itsensä ilmaisemista. Kärsivällisyys ja kuuntelutaito kehittyvät, kun kaikilla on oma vuoronsa. Kun työpaja aloitetaan joka kerta alkupiirillä,

luo se tuttuutta ja turvallisuutta ja itsensä ilmaiseminen ryhmäläisten seurassa helpottuu kerta kerralta. (Hyttinen 2011, 43.)

Alkulämmittely herättelee kehon ja mielen tulevaa työpajaa varten, ja se voi auttaa myös teemaan johdattelussa. Lämmittelyn avulla voidaan purkaa myös ylimääräistä energiaa, jotta keskittyminen itse harjoitteluun myöhemmin helpottuu. Etenkin alkuvaiheessa lämmittelyt auttavat osallistujia tutustumaan toisiinsa ja ryhmäytymään. Ohjaajan osallistuminen lämmittelyyn auttaa luomaan positiivista asennetta tekemistä kohtaan. (Hyttinen 2011, 43.)

Lajiharjoittelu, pelit ja leikit ovat sirkuslajeihin tutustumista ja ryhmäytymistä tukevaa toimintaa, jossa on mahdollisuus kokeilla omia rajojaan. Niiden avulla harjoitellaan muun muassa motorisia taitoja, kuten ketteryyttä ja voimaa, sekä sosiaalisia taitoja, esimerkiksi yhteistyötä ja luottamusta. Pelit ja leikit ovat myös hyviä välipaloja lajiharjoituksille, jolloin on helpompi keskittyä taas uuteen. (Hyttinen 2011, 43 - 45.)

Esiintymisharjoituksissa harjoitellaan itsensä ilmaisua sekä esiintyjänä ja yleisönä olemista. Tarkoituksena on luoda positiivisia esiintymiskokemuksia, myös epämukavuusalueellaan sinnitteleville. (Hyttinen 2011, 45.) Harjoittelu aloitetaan ensin isommissa ryhmissä, jolloin rohkeuden kasvaessa on mahdollisuus päästä esiintymään jopa yksinään. Harjoitteet ja esitykset ovat aluksi ennalta ohjaajan määrittelemiä, jatkossa vastuuta suunnittelusta siirretään ryhmälle itselleen sen mukaan, miten luovuus ja esiintymishalut kasvavat. Esiintyminen tuo hyvää vaihtelua lajiharjoittelulle sekä luo tavoitteita itsensä kehittämiseen (Hyttinen 2011, 45).

Yhteisen lopetuksen tarkoituksena on auttaa ryhmäläisiä pysähtymään hetkeen ja nauttimaan myös rauhallisuudesta. Vähitellen yhdessä rauhassa oleminen tulee helpommaksi ja vahvistaa luottamusta ryhmäläisten kesken. Rentoutumisen jälkeen kokoonnutaan piiriin ja kerätään yhteisesti palautetta. Jokaisen antama palaute on yhtä tärkeä, oli se sitten positiivista tai negatiivista. Ohjaajan on hyvä kannustaa ryhmää olemaan avoin. Palautetta ei tarvitse aina kerätä suullisesti, vaan se voi olla myös ilmeitä ja eleitä. (Hyttinen 2011, 45.)

Jokaisen työpajan tulisi olla seikkailu, jossa on mahdollisuus **Syventyä**, kokea **Elämyksiä ja Iloa**, **Kasvaa** ja **Kehittyä**. Työpajan tulee antaa **Aivoille** työtä ja **Innostaa** osallistumaan. Sen tulisi sisältää **Liikunnallisia** haasteita ja **ripauksia** jotain **Uutta** joka kerta. (Nuorisoseurat 2014.)

### 5.1.7 Havainnointi sekä muut tiedonkeruumenetelmät

Havainnointi on yksi toimintatutkimuksen perusmetodeista. Siinä tarkkaillaan tutkittavaa ilmiötä tai tapahtumaa. Tällä menetelmällä saadaan tietoa ihmisten toiminnasta ja siitä, poikkeako toiminta ihmisten aikomuksista tai puheista. Uusitalon (1995, 89) mukaan *”havainnointi on tietoista tarkkailua, eikä vaan asioiden ja ilmiöiden näkemistä”*. Havainnointia voi tehdä luonnollisessa ympäristössä sekä laboratorio-olosuhteissa. Luonnollisessa ympäristössä tehdyn havainnoinnin etuna on, että tehdyt havainnot saadaan siinä kontekstissa, jossa ne luonnollisesti ilmenevät. (Vilka 2007, 37.)

Vilkan (2007, 38) mukaan havainnointi sopii erityisesti tutkimuksiin, jossa tutkitaan aikuisten tai lasten toimintaa. Lisäksi havainnointi on erinomainen väline nopeasti muuttuvien tilanteiden tutkimiseen. Tutkittava tilanne on ainutkertainen tapahtuma, eikä näin ollen ole toistettavissa. Samaa asiaa tai ilmiötä havainnoivat henkilöt voivat siis saada erilaisia havaintoja.

Useimmiten tutkija valitsee tutkimustavaksi jäsennellyn tai vapaan havainnoinnin. Jäsennellyssä havainnoinnissa kyse on tarkkaan suunnitellusta prosessista, jossa tutkija on perehtynyt tutkittavaan tilanteeseen ja laatinut avuksi muistiinpanotekniikan, mittaasteikon, luokittelun sekä tarkistuslistat. Jäsennelty havainnointi sopii paremmin määrällisiin tutkimuksiin. Vapaassa havainnoinnissa tutkija mukautuu tutkittavan kohteen toimintaan. Se edellyttää tutkijalta paljon taustatietoja, joilla voi osoittaa yksittäisen havainnon suhteen tutkittavaan ilmiöön nähden. Joskus tutkijat joutuvat yhdistämään havainnoinnin eri muotoja tutkimuksen luotettavuuden parantamiseksi. (Vilka 2007, 38 - 40.)

Koska opinnäytetyömme kenttävaihe jakautuu kahteen osioon, jossa toimivat vuorollaan kaksi eri havainnoijaa, päädyimme soveltamaan sekä jäsenneltyä että vapaata havainnointia. Jäsenneltyä havainnointimenetelmänä käytämme muistiinpanotekniik-

kaa, lisäksi toiminnan pohjana toimivat yhdessä suunnitellut työpajamallit. Muuten havainnointi tapahtuu luonnollisessa ympäristössä ja on täysin mukautuvaa tutkittavaan kohteeseen.

## 5.2 Sirkustoiminta 1

Rajasimme sirkustyöpajat 7 - 14-vuotiaille nuorille. Ikäjakautuma määräytyi lasten fyysisellä ja kognitiivisella kypsyydellä harjoittamaan sirkustaitoja, lisäksi asiaan vaikutti omat osaamisemme vahvuudet. Työpajojen alustava sisältö oli suunniteltu tälle ikäryhmälle. Pyysimme HoGH:n työntekijöitä tekemään alkukyselyn sirkustyöpajasta kiinnostuneista. Kiinnostuneita kertyi 70 lapsen ja nuoren joukko, joista lopulliseen ryhmään valikoitui 22 lasta iältään 7 - 13-vuotiaita. Lapset otettiin ryhmään ilmoittautumisjärjestyksessä, taustoihin katsomatta. Ryhmän koko määräytyi ohjaajaresurssin mukaan. Sirkustyöpajojen aikana lapset osallistuivat työpajoihin epäsäännöllisesti. Esityksen lähentyessä ja harjoitusten lisääntyessä sirkusryhmästä 17 lasta ja nuorta kävivät aktiivisesti harjoituksissa. Viidellä lapsella työpajat päättyivät muutamaan ensimmäiseen kertaan, eikä tähän johtaneita syitä tiedetä. Työpajoissa kävi myös yksittäisiä lapsia, joita ei ole kirjattu ryhmään. Pääasiassa he olivat nuorempia lapsia, mutta sosiaalisen sirkuksen periaatteita noudattaen ketään ei suljettu ulkopuolelle.

Sirkusryhmässä oli yhteensä 15 tyttöä ja 7 poikaa. Keskeyttäneistä viidestä lapsesta valtaosa oli poikia. Kaikki työpajoissa käyneet lapset osallistuivat aktiivisesti toimintaan. Kaikkeen ei kuitenkaan suhtauduttu ennakkoluulottomasti. Alkuun esimerkiksi alkulämmittelyihin ja heittäytymiseen tarvittiin enemmän kannustusta kuin muihin aktiviteetteihin. Työpajojen kaikkien lasten varmuus osallistua lisääntyi. Tämän havaitsi muun muassa siten, että kaikki halusivat kokeilla kaikkea, vaikka alkuun olisi jännittänytkin. Esiintymisrohkeutta ei puuttunut. Ketään ei tarvinnut patistaa estradille ensimmäisinä kertoina. Myöhemmin ilmeni, että yksi lapsista oli saanut naureskelua osakseen joltain ulkopuoliselta taholta, mikä aiheutti hänelle haluttomuutta nousta lavalle. Tämä käsiteltiin yhdessä ryhmänä, jonka jälkeen poika suostui esiintymään.

Ryhmään mahtui paljon erilaisia persoonia: ulospäin suuntautuneita, hiljaisia, vallattomia, luovia ja keskittyneitä. Ryhmä ehti näinkin lyhyessä ajassa käydä läpi kaikki ryhmäprosessin vaiheet, jotka ovat näin jälkeensä tarkasteltuna hyvin selkeästi nähtävissä. Ohjaaja koki, että kuohunta- ja normienluomisvaihe kulkivat suurimmaksi osaksi rinnakkain. Alussa koettiin paljon uutta ja opittiin nopeasti. Kun omat mieltymykset

alkoivat muodostua, aiheutti tiettyjen välineiden puute hieman eripuraa. Työpajoissa koettiin onnistumisia, joita esitettiin mielellään myös muille. Apua ei tultu kysymään herkästi, sitä piti tarjota. Palautetta lapset oppivat hyödyntämään vähitellen työpajojen edetessä. Ryhmälle annettuun palautteeseen reagoitiin nopeammin kuin henkilökohtaiseen. Rakentavaa palautetta saatuaan ryhmä muutti toimintaansa jo saman työpajan aikana, yksilöpalautteen sisäistämisen huomasi yleensä vasta seuraavissa työpajoissa.

### 5.2.1 Sirkustyöpajat syksyllä 2014

Hyvän yhteistyön ja sitoutumisen saavuttamiseksi tutkijalta edellytetään tutustumista toimintaympäristöön sekä siellä vallitseviin arvoihin ja sääntöihin. Tutkijan on oltava kommunikaatiossaan nöyrä ja selkeä, lisäksi hänen on hallittava hyvin tutkimuksensa teoreettiset ja käytännön lähtökohdat. Tutkimukseen osallistuvat tahot sitoutuvat tutkimukseen vapaaehtoisesti, ja heidän on oltava tietoisia, mihin tutkimuksella pyritään. (Huovinen & Rovio 2008, 99 - 100.)

Työpajoja käynnistäessä esiintyi paljon haasteita. Suurimpia näistä olivat kulttuurierot mm. kommunikoinnissa ja ajan käytössä. Sirkus aiheena oli Namibiassa hämmästyttävän vieras, joten ennen matkaa ollut yhteydenpito ei ollut riittävä alustus työpajojen aloitukseen. Ennen työpajoja Suoniemi tapasi HoGH:n johtajan, jolloin sovittiin lasten rekrytoinnista ja ensimmäisen työpajan ajankohdasta. Tavoitteena oli aloittaa työpajatyöskentely lasten kanssa ensimmäisestä tapaamiskerrasta lähtien.

Ensimmäisellä työpajakerralla odottamattomasti lasten sijasta olivat perehtymässä HoGH:n aikuiset. Vaikka tilanne ei ollut suunniteltu, se osoittautui erittäin tarpeelliseksi. Kävimme aikuisten kanssa läpi, mitä sirkus tarkoittaa ja mikä on olennaista sosiaalisessa sirkuksessa. Myös molemminpuoliset odotukset ja toiveet käytiin läpi. Heidän puoleltaan ei luonnollisesti herännyt vielä mielipiteitä ja odotuksia aiheesta, mutta työpajojen edetessä odotukset myös ohjaajaa kohti kasvoivat. Ohjaaja ei vähitellen ollut enää vierailija, vaan osa työskentelevien aikuisten porukkaa. Työntekijöihin tutustuminen oli tärkeässä asemassa kommunikaation sujuvuuden ja kulttuurin ymmärtämisen kannalta.

Aikuisista valikoitui mukaan yksi aktiivinen, joka osallistui kaikkiin työpajoihin ja hän auttoi todella lasten ohjaamisessa, tulkkasi ja kannusti sekä auttoi lapsia treenaamaan



työpajojen ulkopuolellakin. Muut järjestön aikuiset olivat työpajoissa pääasiassa seuraamassa ja pitämässä kuria. Lisäksi suurena apuna pajoissa vieraili eurooppalaisia hoitoalan opiskelijoita, apuohjaajien roolissa. Yhteensä kuudesta HoGH:n työntekijästä työpajoihin tutustui tai niissä auttoi neljä henkilöä. HoGH:n aikuiset huolehtivat siitä, että lapset saavat tiedon silloin, kun ohjaaja ei heitä tavoita. Oli kuitenkin tärkeää varmistaa, että aikuisille annettu viesti on ymmärretty molemmin puolin samalla tavalla, kuten esimerkiksi keille esiintymisen harjoitteluun suunnatut työpajat olivat eri päivinä tarkoitettu. Myöhemmin myös lapset huolehtivat sisäisestä tiedottamisesta.

Työpajat eivät heti pyörineet säännöllisesti. Aikoja jouduttiin sopimaan ja perumaan molemmin puolin. Tähän vaikutti vahvasti afrikkalainen aikakäsitys, jossa oli hyvin tavallista, etteivät asiat tapahtuneet silloin, kun oli sovittu. Ensimmäisissä työpajoissa tämä vaikutti varmasti lasten sitoutumiseen. Myös kolmantena osapuolena olevalla majatalolla, joka hoiti ohjaajan liikkumisen sirkustyöpajoihin, oli omat vaateensa liikkumisen suhteen ruuhka-ajoista johtuen.

Yhteistyö alkoi sujua paremmin, kun oleskeluaika Windhoekissa piteni ja ohjaaja tutustui paremmin yhteistyötahoihin, paikallisiin ja heidän tapoihinsa tehdä asioita. Haasteena oli mm. se, että namibialaisessa kulttuurissa on paljon häpeällisempää sanoa, että jokin asia ei onnistu, kuin väittää sen onnistuvan ja jättää se sitten tekemättä. Tämän ilmiön hahmottaminen auttoi asioiden suunnittelussa esim. liikkumisesta ja ajankäytön osalta. Esityksistä ja erilaisista tarpeista oli luontevampaa keskustella ja väärinkäsityksiä syntyi huomattavasti vähemmän nämä kulttuuriset erot huomioidessa.

Kaikki sirkustyöpajat esityksen harjoittelua lukuun ottamatta toteutettiin luomallamme sosiaalisen sirkuksen työpajamallilla (liite 3). Työpajojen teemoina oli sirkukseen käsitteenä tutustuminen, klassiset sirkustaidot, ryhmän identiteetin luominen, esiintyminen, draama, akrobatia, pääesityksen suunnittelu ja sen harjoittelu. Työpajoja pyrittiin järjestämään säännöllisesti viikon välein. Yhteensä työpajoja pidettiin 13, jotka toteutettiin 26.9. - 21.11.2014 välisenä aikana. Jokaisella työpajalla oli oma teemansa ja tavoitteensa, jotka perustuivat tarpeisiin, toiveisiin ja sirkustaitojen opetteluun. Työpajojen kestot vaihtelivat yhdestä ja puolesta tunnista kahteen tuntiin.

Ensimmäisen työpajan teemana oli "Mikä sirkus?". Jokaiselle lapselle sirkus oli uusi käsite, eikä herättänyt paljoakaan mielikuvia. Tavoitteena oli tutustua sirkusvälineisiin

ja luoda yhteiset säännöt (liite 4), joihin jokainen sitoutuisi. Säännöt hahmottuivat nopeasti lasten toimesta ohjaajan johdatellessa keskustelua, ja niitä kerrattiin pitkin syksyä. Välineisiin tutustuminen toteutettiin kiertävissä pienryhmissä. Tällainen työskentelytapa oli lapsille vieras ja tarvitsi itsessään jo paljon ohjausta. Oli hyvä, että sitä harjoiteltiin ensimmäisestä pajasta lähtien, sillä monet tulevaisuuteen suunnitellut harjoitteet perustuivat pienryhmille. Ensimmäinen virallinen työpaja herätti lapsissa ja aikuisissa innostusta ja odotuksia. Esiintymisen mahdollisuuskin tuotiin lapsille esiin puheen tasolla. Se herätti kiinnostusta, mutta harva heistä siinä vaiheessa uskoi, että tulisivat oikeasti esiintymään missään.



Kuva A. Sirkuslainen harjoittelemassa diabolaa.

Toisen työpajan teemana oli "Keitä me olemme ja miten?" Keskityimme yhdessä tekemiseen ja maistelimme improvisaatiota. Ryhmäytymiseen käytettiin jana-tutustumisharjoitteita ja myöhemmin myös loppupalautteeseen. Janalla paikan ottaminen osoittautui yllättävän haastavaksi, lapset tarvitsivat paljon ohjausta huomatakseen, että janalla voi ottaa paikan myös muualta kuin ääripäistä. Lopussa mielipidejanalle asettuminen olikin jo helpompaa. Sirkustaidoista pajassa oli esillä akrobatia, jossa yhteistyö koros-

tuu. Aikaisemmin samalla viikolla Suoniemi oli käynyt ostamassa kaksi vaahtomuovi-patjaa akrobatia harjoitusten alustaksi. Vaikka harjoitteet olivat ikäryhmälle helppoja tai ikätasoisia, Suoniemi ei ollut osannut varautua lasten fyysiseen heikkouteen, joka johtui heikosta ravitsemuksesta. Tahdonvoimaa sen sijaan löytyi ja se vei harjoitteita eteenpäin. Lapset kannustivat toisiaan ja tekivät yhteistyötä. Improvisaatioon oli helppompaa osallistua, kun tunnelma oli keventynyt akrobatian myötä. Heittäytymisessä ei ollut ongelmaa, kunhan vain lapset ymmärsivät ohjeet. Esineiden heittoharjoituksessa nuorimmilla mielikuvitus meni kuitenkin kopioimiseksi ja vanhempienkin lasten oli vaikeuksia löytää omia esimerkkejä jo käytettyjen teemojen ulkopuolelta.

Kolmas ja neljäs työpaja käsittelivät esiintymistä ja draamaa. Työpajoissa harjoiteltiin heittäytymistä ja erilaisten tunteiden ilmaisua ääntä ja kehoa käyttäen. Samalla tuettiin ryhmäytymistä luottamusharjoitteilla, joita olivat mm. toisen kuljettaminen ja syliin kaatuminen. Ensimmäiset esitykset lapset saivat luoda sirkustaitojensa pohjalta. Esiintyjät olivat motivoituneita omiin numeroihinsa, mutta yllättäväksi ohjauksen aiheeksi tuli, miten yleisönä kuuluu toimia. Kaikilla tuntui olevan tärkeintä päästä itse lavalle. Tilan antaminen toisille vaikutti olevan haastavaa. Neljännessä työpajassa tehtiin mininäytelmät pienryhmissä ja harjoiteltiin maskeerausta. Tässä työpajassa apuohjaajina toimi saksalaisia ja suomalaisia vaihto-opiskelijoita, jotka olivat kunkin pienryhmän tukipilareita. Saimme paljon onnistuneita kokemuksia esiintymisestä ja yleisönä olemisesta, edellisestä kerrasta oli otettu opiksi.

Viidennessä työpajassa kerrattiin vielä akrobatiaa. Jo neljännessä pajassa mukana olleet vaihto-opiskelijat toimivat apuohjaajina myös tässä pajassa. Tämä mahdollisti turvallisemman ympäristön temppuilulle. Pajassa keskusteltiin ryhmäläisten rooleista, erilaisuuden sietämisestä ja sen hyödyntämisestä. Kaikille pyrittiin antamaan mahdollisuus kokeilla kaikkea ja ryhmä sai kerrata haluamiaan asioita. Tämä kerran tavoitteena oli vahvistaa yhteenkuuluvuutta ja harjoitella ongelmanratkaisua. Vaikka osa ongelmista johtui yllättävistä tilanteista, sopivat ne hyvin työpajojen teemoihin.

Kuudennesta kymmenenteen työpajaan suunniteltiin ja harjoiteltiin tulevaa esitystä. Esitys oli määrä pitää Katuturan uima-altailla lasten joulutapahtumassa. Kuudennessa työpajassa sirkusryhmä sai myös nimen: lasten omien ideoiden puutteesta ryhmän nimeksi tuli The Circus of Home of Good Hope.

Lapset saivat aluksi jakautua itsenäisesti sirkustaitojensa mukaisiin ryhmiin, joissa heidän oli määrä luoda esityksensä. Tämä vaati paljon ohjausta ja ohjaaja joutui puuttumaan ryhmäjakoihin tasapuolisuuden säilyttämiseksi. Pienryhmät saivat yksilöllistä ohjausta yhteisen työjaon ja suunnittelun jälkeen. Pienryhmien aiheiksi muodostui draama ja jongleeraus, diabolo, hyppynaruhyppely, klovneria ja akrobatia.

Puhuimme myös vastuusta. Jokaiselle lapselle jäi tehtäväksi opetella sovittuja asioita esitykseen liittyen. Myöhemmissä pajoissa näkyi, että sopimuksesta oli pidetty kiinni. Pienryhmien yksilöohjaus osoittautui tehokkaaksi, kun paikalla oli vain kaksi pienryhmää kerrallaan. Kaikkia oli aikaa kuunnella ja yksittäiset numerot saatiin hiottua esityskuntoon. Tärkeintä oli, että lapsilla oli itsellä tunne ja varmuus esityksen onnistumisesta. Pajoissa 9 ja 10 ryhmä harjoitteli esityskokonaisuutta yhdessä. He saivat yksilö-, pienryhmä- ja koko ryhmää koskevaa palautetta ja osasivat hyödyntää sitä jo hyvin. Lapsilla oli tilaisuus antaa myös toisilleen palautetta, tätä mahdollisuutta harva kuitenkin osasi hyödyntää.



Kuva B. Akrobatiaryhmä harjoittelee esitykseen.



Samalla viikolla Suoniemi hankki t-paidat esiintymisasuiksi ja kangasvärit painatusta varten. Paidat oli tarkoitus tehdä yhdessä lasten kanssa. Ajan puutteen vuoksi Suoniemi joutui painattamaan ne käsin majatalolla apuohjaajina toimineiden vaihto-opiskelijoiden avustuksella. Saadessaan paidat lapset olivat innoissaan. Esiintymisasut päätettiin säilyttää HoGH:lla.

Niin kutsuttu 11. työpaja oli itse esitys. Esiintymään pääseminen toi aluksi haasteita, joista Suoniemi ei kertonut lapsille mitään. Oli ollut ymmärryksessä, että HoGH oli sopinut esiintymisen jo paikallisen seurakunnan kanssa. Paikalle päästyäni selvisi, ettei heillä ollut mitään tietoa asiasta. Esitys saatiin kuitenkin sovittua mukaan ohjelmaan. Lapsista huomasi jännityksen jo maskeerausvaiheessa. Sirkuslaiset hahmottivat yllättävän nopeasti uudenlaisen esiintymisympäristön ja ottivat sen omakseen. He osasivat soveltaa ja improvisoida asioiden unohtuessa tai tempun epäonnistuessa. Kun esitys oli ohi, purettiin pikaisesti päällimmäiset tunnelmat. Huomasi, että jännitys oli purkautunut.



Kuva C. Ryhmäkuva esityksen jälkeen.

Viimeinen työpaja järjestettiin noin viikko esityksen jälkeen. Lasten kanssa käytiin läpi jokaisen tunnelmat esityksestä ja katsottiin sen videolta. Ryhmäläiset vaikuttivat itsekin hieman yllättyneiltä, mitä olivat saaneet aikaan. Myöhemmin video julkaistiin Youtube

- videopalvelussa (liite 7a). Heille kerrottiin myös seurakunnalta saamastamme positiivisesta palautteesta. Loppupalaute kerättiin peukkumenetelmällä (liite 5). Lapset saivat vielä katsella syksyn aikana otettuja valokuvia sillä välin, kun Suoniemi haastatteli HoGH:n aikuisia työpajojen annista. Lopuksi sirkuslaisille välitettiin Savolaisen videohaaste luoda jotain uutta kevääksi, ennen hänen saapumistaan Namibiaan. Haaste otettiin vastaan innolla. Kuivin silmin ei säästynyt kukaan erotessa.

### 5.2.2 Dialogisuus ryhmän sisällä

Hymyt, halu toistaa jo tehtyjä asioita, tehdä yhdessä koko ryhmän kesken ja huolenpito myös toisten mahdollisuuksista kertoivat ohjaajalle koetusta ilosta, onnistumisista ja hyvästä ryhmähengestä. Kuitenkin ehkä kulttuuristakin johtuen järjestön työntekijät pyrkivät selvittämään erimielisyyksiä ohjaajalle vieraalla kielellä vähätellen ongelmaa. Oli toisinaan haasteellista painottaa jokaisen mielipiteen tärkeyttä, kun mielipiteet pidettiin usein vain omana tietona. Ongelmia opittiin vähitellen käsittelemään myös yhdessä ryhmänä. Mitä pidempään työpajat olivat pyörineet, sitä avoimemmin lapset kertoivat todelliset mielipiteensä ja toiveensa. Esimerkiksi ensimmäisissä loppupiireissä vastaukset kopioitiin helposti vierustoverilta. Viimeisissä ei pelätty olla eri mieltä, vaikka olisi ollut ainoa oman mielipiteensä edustaja. Mielipiteen kertomista harjoiteltiin alusta asti esimerkiksi mielipidejanaan avulla ja palautepiirillä, jossa jokaisen tuli sanoa kyseisestä työpajasta jotain positiivista ja negatiivista.

Viimeisten työpajojen aikana tuotiin myös huoli kaikkien osallistumisesta ja sitoutumisesta esitykseen koko ryhmän ratkaistavaksi sen sijaan, että epäroivä ryhmäläinen olisi jätetty ulkopuolelle. Kaikki kokivat, että jokaista tarvitaan.

### 5.2.3 Kyselylomake palautteenkeruu menetelmänä

Kyselylomaketta käytetään useimmiten määrällisissä tutkimuksissa. Tässä opinnäytetyössä kyselylomake valittiin toiminnan apuvälineeksi, reaaliaikaisen toiminnan laadun mittaamiseen (Anttila 2006, 461 - 462). Vilkan (2015, 101- 107) mukaan kyselylomakkeen laadinnassa on tärkeitä suunnata kysymykset niin, että ne mittaavat tutkimuksessa mitattavaa ilmiötä. Kyselylomakkeen luotettavuutta lisäävät monivalintakysymykset. Vilka suosittelee, että monivalintakysymysten apuna, käytettäisiin avoimia kysymyksiä, sillä niillä saadaan parempia vastauksia tutkittavan ilmiöön. Makkosen (2006, 34 - 35) tutkimuksesta kävi ilmi, että lapset kokivat monivalintakysymykset ja strukturoidut

mittarit vaikeiksi. Lisäksi avoimien kysymysten tulisi olla riittävän yksinkertaisia, jotta lapset pystyisivät niihin vastaamaan ja säilyttäisivät mielenkiintonsa. Tästä johtuen päädyimme suljettuihin kysymyksiin, jotka esitettiin suullisena. Lapset vastasivat kysymyksiin peukku näytämällä.

Tässä toimintatutkimuksessa, kyselylomaketta käytettiin lasten oman kokemuksen selvittämiseen havainnointi toiminnan tukena. Lisäksi kerättyä dataa hyödynnettiin ohjaustoiminnan kehittämisessä. Kyselylomakkeen (liitteet 5 ja 6) kysymykset suunnattiin niin, että ne vastaisivat kyselyn tavoitteisiin:

- |  |                                |
|--|--------------------------------|
| 1. lasten henkilökohtaista kehitystä   | (kysymykset 4 - 6)             |
| 2. lasten sosiaalisen verkoston kasvua | (kysymykset 2 - 3)             |
| 3. lasten innostuneisuutta             | (kysymykset 1, 7 - 8, 11 - 13) |
| 4. sirkuksen vaikuttavuutta            | (kysymykset 9 - 10)            |

Valtaosa kyselylomakkeen kysymyksistä oli suljettuja kysymyksiä, vastausvaihtoehdoilla: kyllä (peukku ylöspäin), ei (peukku alaspäin), en osaa sanoa (peukku sivulle). Joukossa oli myös avoimia kysymyksiä. Kysely toteutettiin toimintavaiheen lopussa ja siihen osallistui 16 ryhmäläistä.

Palautetta kerättiin myös työpajoissa olleilta aikuisilta suullisesti. Hyödyllisen ja rakentavan palautteen saaminen oli haastavaa, sillä toisia aikuisia ei ollut tapana arvostella. Yleisin palaute aikuisilta oli: "hyvä juttu", vaikka ilmeet ja eleet kertoivat toisinaan muuta. Tällaiset tilanteet liittyivät usein siihen, että Suoniemi yritti pitää jo sovituista asioista kiinni muutosehdotuksista huolimatta.

#### 5.2.4 Keskeisimmät havainnot ensimmäisestä toimintavaiheesta

Keskeisimpinä haasteina olivat osallistujamäärät ja suhteellisen vähäinen ohjaajaresurssi. Vaikka vaihto-opiskelijat ja HoGH:n työntekijät olivat avustamassa työpajoissa, olisivat he kaivanneet parempaa perehdytystä sirkustaitoihin ja työpajan rakenteeseen. Osallistujia olisi ollut paljon enemmän kuin sirkusryhmään mahtui. Osaongelmaksi koki se, miten heille saataisiin myös tarjottua sirkuksen taikaa. Lisäksi pienet toimitilat tuottivat haasteita, mm. katon matala korkeus esti tiettyjä harjoitteita. Ulkona työskentelyssä rajoittavana tekijänä olivat epätasainen maasto ja sää.

Haasteista huolimatta perustettu sirkusryhmä toimi kokonaisuudessaan hyvin. Ryhmytymistä oli havaittavissa ryhmän toimintatapojen muutoksina ja henkilökemioiden muuttumisena, kuten toimintakertomuksessa on kuvattu. Yksilöt uskalsivat enemmän ryhmän tuella, sirkuslaiset ratkaisivat pulmatilanteita yhdessä, mutta tarvitsivat niihin ajoittain myös ohjaajan apua. Esimerkiksi akrobatiaa harjoiteltaessa vaihdettiin paikkoja, jotta pyramidit saatiin onnistumaan, ja kannustettiin toisia yrittämään, jos uskallus ei vielä ollut vahva. Kuitenkin perusteluja tarvittiin ohjaajalta, esim. miksi kaikki eivät voi päästä isoimman pyramidin huipulle.

Lapsilla oli vapaus valita, miten he ovat mukana sirkuksen toiminnassa. Myöhemmin he ottivat myös vastuuta, esimerkiksi osa esityksiin luoduista pienryhmistä oli erittäin itseohjautuvia ohjelman suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapsilla oli haasteita antaa toisilleen tilaa ja lähes kaikilla oli halu tulla huomatuksi, nähdyksi ja kuulluksi. Luottamuksen synnyttyä ohjaajaan ja toisiin ryhmäläisiin sirkuslaisetkin alkoivat vähitellen ymmärtää, että jokaisella on vuoronsa loistaa, eikä yksikään esitys ole toistaan vähempiarvoinen. Esitysjärjestyksen valitseminen vaati paljon perusteluja ohjaajalta. Lapsia kannustettiin näkemään esitys kaikkien luomana kokonaisuutena, eikä pienryhmien kilpailevina esityksinä. Ensimmäisen vaiheen pajojen aikana me-henki korostui esitykseen suuntaavien työpajojen myötä. Se nostatti tunnelmaa työpajoissa ja toi sitoutumista toimintaan. Myös erilaisuutta opittiin sietämään ja lopulta siitä tuli voimavara, joka näkyi mm. esitysten sisällössä.

Yksilötason muutokset huomasivat parhaiten uskalluksessa heittäytyä, astua estradille ja jatkaa esitystä mahdollisista virheistä huolimatta. Lapset saivat palautetta toiminnastaan niin ryhmänä kuin yksilönä. Erityisesti yksilöille annetusta palautteesta huomasivat, että siihen ei ollut totuttu. Monista ryhmäläisistä näki myös, että tasavertaisuus aikuisen ja lapsen vuorovaikutuksessa oli vierasta. Aluksi yksilöiden omia ajatuksia oli vaikea saada esille, kun ohjaajaa pidettiin auktoriteettina. Loppua kohti ryhmäläiset ymmärsivät tasavertaisuuden ja uskalsivat olla myös eri mieltä esimerkiksi siitä, mitä mieltä he olivat työpajojen eri toiminnoista tai minkälaisia asioita he haluavat omaan esitykseensä. Yksilöt lähtivät kehittämään sirkustaitojaan omien mieltymystensä pohjalta. Jos lapselle syntyi onnistumisen kokemuksia esimerkiksi diabolon kanssa, jaksoi hän harjoitella sitä aina loppuesitykseen asti. Kaikki vaihtoehdot pidettiin lapsille pitkään avoinna, jotta jokaisella olisi vapaus valita omat lajinsa ja näin saada aitoa motivaatiota



niiden harjoitteluun. Lopulta jokainen löysi yhden tai useamman taidon, jonka parissa hän halusi aktiivisemmin työskennellä.

Niin sirkusryhmällä kuin järjestölläkin oli halua jatkaa toimintaa ensimmäisen toimintavaiheen päätyttyä. Uskoa ja varmuutta jatkumoon pyrittiin vahvistamaan videopostilla sekä järjestölle jätetyillä sirkusmateriaaleilla ja välineillä. Järjestöltä saadun viestin mukaan sirkusharjoitteet jatkuisivat reflektiovaiheen aikana. Myös meidän puolelta jätettiin haaste luoda jotain uutta toisen vaiheen alkuun mennessä. Kokonaisuudessaan sirkus sai hyvää palautetta. Ulkopuoliset tahot, kuten paikallinen seurakunta, olivat erittäin innostuneita toiminnasta. HoGH:n hollantilainen sponsori otti meihin yhteyttä ja pyysi artikkeleita tehdystä toiminnasta ja sirkuksen merkityksestä HoGH:n lapsille (liite 8).

### 5.3 Välireflektio

Tässä vaiheessa peilattiin Suoniemen saamia havaintoja sekä erilaisia toimintatapoja ja niiden soveltuvuutta sirkustyöpajoissa. Lisäksi yhteistyöverkosta Suomen sosiaalisen sirkuksen organisaatioiden kanssa syvennettiin. Hankkeen jatkuvuutta yritettiin varmistaa hakemalla ammattiohjausapua ja rahoitusta toiseen vaiheeseen eri tahoilta.

#### 5.3.1 Sosiaalisen sirkuksen verkoston syventäminen

Ensimmäisen toimintavaiheen päätteeksi olimme uudelleen yhteydessä Kulttuurikeskus PiiPoon. Selvitimme lyhyellä puhelinhaastattelulla, mitä tulisi huomioida järjestäessä ammattisirkusohjaajan työmatkaa Namibiaan ja millaisia kustannuksia siitä syntyisi. Lisäksi selvitimme, millaisia henkilöstöresursseja olisi irrotettavissa Kulttuurikeskus PiiPoolta ja Sorin sirkukselta kesällä 2015. Saimme alustavan lupauksen, että kummas-takin sirkuksesta lähtisi yksi ohjaaja kahden viikon jaksolle kouluttamaan HoGH:ssa paikallisia sirkusohjaajia ja syventämään lasten osaamista sirkustaidoissa.

#### 5.3.2 Hankkeen rahoittaminen

Jatkuvuuden turvaamiseksi ja laadukkaan sirkustoiminnan takaamiseksi päädyimme hakemaan apurahaa kulttuurirahaston maakuntarahastolta. Apurahaan sisältyi materiaa-likuluja, matkakustannuksia ja ulkopuolisten ohjaajien palkkioita. Apurahahakemus täytettiin yhteistyössä kulttuurikeskus PiiPoon ja Sorin sirkuksen toimihenkilöiden

kanssa (liite 10). Kielteinen päätös apurahan myöntämisestä tuli toukokuussa. Tästä johtuen myös toisen vaiheen toiminta rahoitettiin omavaraisesti ja yksityisten lahjoittajien taholta. Yhteistyö suomalaisten sosiaalisen sirkusten organisaatioiden kanssa jatkui, kielteisestä rahoituspäätöksestä huolimatta. Tosin sirkusohjaajien lähettämisestä Namibiaan jouduttiin luopumaan.

### 5.3.3 Toisen toimintavaiheen suunnittelu

Ensimmäisen vaiheessa painopiste oli ryhmän luominen ja sirkustoiminnan käynnistäminen. Toisessa vaiheessa pyrittiin vakinaistamaan ryhmän toimintaa, luomaan ryhmälle identiteettiä ja sitouttamaan yhteistyöjärjestö sirkustoimintaan. Lisäksi sirkustoitinnalle etsittiin sopivia rahoitusvaihtoehtoja paikallisesta järjestelmästä. Työpajoihin lisättiin itseilmaisua, luovien toimintamallien kehittämistä ja akrobatiaa. Syventävänä aiheena työpajoissa käsiteltiin draamaprosessia ja uutena aiheena mukaan tulivat taikatemput. Ennen Savolaisen lähtöä Namibiaan hankimme puuttuvia sirkusvälineitä ja ostimme lisää tarvikkeita, jotka totesimme tarpeellisiksi ensimmäisen toimintavaiheen päätyttyä. Edellä kuvatut muutokset tehtiin Suoniemen saamien havaintojen, ja ensimmäisen vaiheen tutkimusaineiston perustella.

## 5.4 Sirkustoiminta 2

Kaikkiaan Savolaisen työpajoihin osallistui 38 lasta, joista 20 aloitti sirkustelun jo syksyllä 2014. Tyttöjä kävi työpajoissa 29 ja poikia 9. Aktiiviseksi ryhmäksi lopulta muodostui 23 hengen joukko. Kaksi sirkuslaista jätti ryhmän muutettua Katuturan alueelta maaseudulle. Yksi sirkuslaisista oli joutunut välivaiheen aikana liikenneonnettomuuteen ja toinen ryhmän jäsen oli poissa usein sairastelun takia. He osallistuivat työpajoihin voimavarojensa mukaisesti. Osa sirkuslaisista kävi koulua iltapäivävuorossa, eivätkä he näin ollen päässeet osallistumaan kaikkiin sirkustyöpajoihin. Tämä seikka toki huomioitiin ja heidät luettiin aktiivisiksi ryhmän jäseniksi.

Ryhmäprosessi alkoi tässä vaiheessa alusta uusien jäsenten liittymisen myötä. Sirkustoiminnan myötä ryhmä kasvoi yhteisönä. Siinä näkyi kaikkia ryhmäprosessin vaiheita erkanemista lukuun ottamatta. Sirkuslaisista löytyi erilaisia persoonia, eikä heidän tarvinnut hirveästi pidätellä omia luonteenpiirteitään. Tosin kunnioitusta ja tilaa annettiin puolin ja toisin. Äänekkäimmät ja näkyvimmat persoonat olivat useimmiten ryhmää yhdistäviä, ”kaikkien kaveri” -tyyppisiä. Sosiaaliset taidot ryhmän sisällä kehittyivät,

joka näkyi mm. toisten huomioimisena. Viimeisten työpajojen lähestyessä ryhmällä löytyi jo oma ääni, jossa asioista päätettiin äänestyksellä ja kaikilla oli tasavertainen sanavalta.

Yhteensä Savolainen piti 26 työpajaa, jotka järjestettiin 15.4.-16.7.2015 välisenä aikana. Näistä kuusi oli akrobatiapainotteisia, kolmessa työpajassa askarreltiin ja rakennettiin välineitä, neljässä työpajassa harjoiteltiin sirkustaiteita ja viidessä työpajassa harjoiteltiin performanssitaiteita ja esiintymistä. Lisäksi 1 työpajassa käsiteltiin kiusaamista ja keinoja torjua sitä. Yhdessä työpajassa kerrottiin hankkeesta ja keskityttiin erityisesti ryhmäyttävään toimintaan. Näissä kaikissa työpajoissa pyrittiin käyttämään luomaamme työpajamallia. Työpajojen kestot useimmiten ylittivät työpajamallin suositukset, sillä toimittiin ryhmän tarpeiden mukaisesti. Työpajat olivat kestoltaan keskimäärin 3 - 4 tuntia. Viimeiseen kuuteen työpajaan sisältyi loppuesityksen harjoittelu, loppuesitys ja palautetilaisuus.

#### 5.4.1 Sirkustyöpajat keväällä ja kesällä 2015

Savolainen aloitti toimintansa tekemällä viikon ajan vapaaehtoistöitä HoGH:lla ja tutustumalla järjestön henkilökuntaan ja sirkuslaisiin. Heti alussa kävi ilmi, että järjestön tiloihin oli murtauduttu joulukuussa 2014, ja valtaosa sirkusvälineistä oli viety siinä yhteydessä. Jäljellä olivat vain Suoniemen tuomat rola bola, patjat ja yksipyöräinen. Nyt vastaavan varalle järjestön tiloihin oli hankittu vartija, joka yöpyi HoGH:n tiloissa ruokakorvausta vastaan. Järjestön työntekijöiden mukaan sirkustoiminta oli jatkunut sen jälkeen, kun Suoniemi oli palannut Suomeen. Sirkuslaisia haastatellessa kävi kuitenkin ilmi, ettei sirkustoimintaa ole ollut. Samalla selvisi, että Hollannista tulevat sairaanhoitajaopiskelijat pyörittivät valistuskoulutusta sukupuolielämään ja hygieniaan liittyen. Heidän kohderyhmänä oli HoGH:n jalkapallojoukkue, joten hankkeiden päällekkäisyydessä ei pitänyt olla ongelmia. Varmuuden vuoksi toiminnot sovittiin eri päville.

Savolainen aloitti sirkustyöpajat esittäytymisteemalla, samalla tehtiin uutta tuttavuutta taikatempuihin ja eläytymiseen. Lapsista huomasi, että he olivat jännittyneitä, koska uusi ohjaaja ei ollut vielä tuttu ja turvallinen, samalla heitä kiehtoi kuitenkin uusien taitojen oppiminen. Suoniemen perään kyseltiin paljon, joten Savolainen perusti toimintamallin, jossa pystyi jättämään Suoniemelle videoterveisiä, ja vastaavasti seuraavissa

työpajoissa sirkuslaiset saivat katsoa Suoniemen videovastaukset. Ensimmäisen työpajan osallistujamäärä jäi vähäiseksi sen takia, ettei viesti sirkustoiminnan jatkumisesta tavoittanut kaikkia lapsia. Siihen vaikutti myös kouluissa alkaneet talvilomat, sillä monet lapsista lähtivät loman ajaksi maaseudulle. Lyhyessä haastattelussa tuli esille, että sirkuslaiset halusivat eniten harjoitella akrobatiaa ja taikatemppeja.

Toisessa työpajassa teemana oli akrobatia. Työpaja oli siirretty järjestön taholta eri päivälle kuin mitä sirkuslaisten kanssa oli sovittu. Tämä herätti hämmennystä, koska viesti ei tavoittanut sirkuslaisia ja he olivat pettyneitä. Lämmittelyleikissä näkyi selvää jakoa vanhojen ja uusien sirkuslaisten välillä. Suoniemen ryhmässä olleet suorastaan halusivat olla huomion keskipisteessä, kun taas uudet tulokkaat olivat hyvin epävarmoja ja jäivät mielellään taustalle. Suoniemen opettamat pyramidit olivat muistissa ja uusia rekrytoituja sirkuslaisia nopeasti ohjeistettiin oikeisiin otteisiin. Sirkuslaisilla löytyi kunnianhimoa yrittää aina korkeampia ja monimutkaisimpia rakennelmia, mutta heidän fyysiset rajansa tulivat nopeasti vastaan. Työpajassa harjoiteltiin myös pari- ja yksilöakrobatiaa myöhemmin tulevaa uutta koreografiaa varten. Hiljentymisharjoituksena lapsille soitettiin merenaaltojen ääniä ja kuvailtiin tunnelmaa saaren rannalla. Fyysisenä efektinä Savolainen ja apuohjaajina toimivat suomalaiset sairaanhoitajaopiskelijat käyttivät veden ripottelua lasten päälle. Ikään kuin vesipisaroita lentäisi aalloista. Lapset olivat innoissaan.

Kolmannessa työpajassa tehtiin klovneriaa ja eläytymisharjoituksia. Tämäkin työpaja siirrettiin HoGH:n taholta. Savolainen sai taas rekrytoitua pari uutta jäsentä sirkukseen. Lämmittelyleikeissä näkyi selvää jakoa tyttöjen ja poikien välillä. Pojat olivat rohkeampia ja uskalsivat eläytyä, tytöt taas olivat mukana enemmän tarkkailemassa. Varsinaiset eläinaiheiset eläytymisharjoitukset tuottivat vaikeuksia, vaikka aiheet olivat heidän asuinympäristöstään. Sirkuslaiset tiesivät eläimiä, kuten leijonat ja krokotiilit, mutta eivät tieneet, miten näitä voisi näytellä. Harjoittelun myötä lapset alkoivat käyttämään enemmän mielikuvitusta ja eläytyminen oli sujuvampaa. He erityisesti pitivät siitä, että saivat esittää HoGH-henkilökuntaa, toisiaan tai yhteiskunnassa löytyviä ammatteja, kuten poliisi, taksikuljettaja tai rikollinen. Sirkuslaisten kanssa useissa keskusteluissa kävi ilmi, etteivät he pääse työpajojen ulkopuolella käsiksi välineisiin ja näin ollen harjoittelu ei etene. Samalla he kertoivat, että haluavat nimetä ryhmän uudelleen, nimi valittaisiin äänestämällä kaikkien ollessa paikalla.

Neljännessä työpajassa tehtiin kasvomaalauksia ja askarreltiin nimilaput. Ryhmään oli rekrytoitu paljon uusia jäseniä, eivätkä he tunteneet toisiaan niin hyvin. Suoniemen ryhmästä oli paikalla vain muutama. Askartelu ja kasvomaalaukset kiinnostivat myös sirkuksen ulkopuolisia lapsia, joten piti tehdä sääntö, että toimintaan pääsi mukaan vain, jos liittyi sirkukseen. Kolmensadan lapsen keskuudessa tämä oli raaka, mutta tehokas tapa rekrytoida. Työpajassa oli tarkoitus tutustuttaa lapset toisiinsa ja rentouttaa tunnelma. Savolaisella oli mukana apuohjaajina useita suomalaisia sairaanhoitajaopiskelijoita, joten toiminta jaettiin kahteen työpisteeseen. Myöhemmin otimme myös sivussa yksipyöräisen harjoittelua, pari poikaa aloittivat harjoittelun hyvin innokkaasti. Muutamassa tunnissa he pystyivät jo ajamaan seinään tukeutuen. Yksipyöräisen harjoittelu tuotti kuitenkin haasteita alustan epätasaisuuden ja pehmeiden vuoksi.

Viidennessä työpajassa teemana oli pariakrobatia. Paikalla oli yli 30 sirkuslaista, ja ensimmäistä kertaa Savolainen käytti toimintamallia, jossa Suoniemen ryhmäläiset opettivat uusia lapsia akrobatian perusteissa. Se lähti sujumaan hyvin alusta alkaen, muutamia korjauksia tarvittiin tekniikkaan liittyen. Harjoitteista huomasin, että ne olivat fyysisesti hyvin vaativia. 100 -200 g päivittäinen ravintoannos ei ollut riittävä turvaamaan sirkuslaisten fyysisiä voimavaroja. Samassa työpajassa käytiin keskustelua loppuesityksen ajankohdasta ja aiheesta. Sirkuslaisille tehtiin muutamia ehdotuksia ajankohtaisista aiheista ja mahdollisista esiintymispaikoista, joista he saivat valita yhden mieluisan. Yhteisäänellä kaikki valitsivat esiintymispaikaksi paikallisen koulun. Esiityksen aiheeksi tuli kiusaamisen vastainen kampanja, joka toteutettiin sirkusesityksen muodossa. Monica Imanga otti tehtäväkseen hoitaa yhteydet kouluun päin niin, että ryhmä kutsutaisiin esiintymään.

Kuudes työpaja siirrettiin perjantaista lauantaille. Savolaiselle vakuutettiin, että järjestö on suljettu ja sirkuslaisilla ei olisi koulua. Savolaisen käytyä paikalla perjantaina kävi ilmi, että järjestön tilat olivat auki ja vaja oli täynnä sirkuslaisia. Savolainen sirkusryhmää käytettiin toisessa hankkeessa kohderyhmänä, ja aiempi työpajojen siirtyminen tai peruuntuminen johtui siitä, että toista hanketta priorisoitiin. Samana päivänä myöhemmin Savolainen otti tämän asian järjestön henkilökunnan kanssa puheeksi, sillä tällainen menettely vaaransi osapuolten luottamusta ja hankkeen sujuvuutta.

Lauantaina pidetyssä työpajassa aiheena oli jälleen askartelua, tällä kertaa sirkuslaiset tekivät valokuva-albumia itsestään. Ryhmäläisistä puuttui monia, koska viesti ei taas

tavoittanut kaikkia. Järjestäytymiseen jouduttiin käyttämään ”puskaradiota”: lapset laitettiin hakemaan toisiaan kauimmaisistakin kodeista. Koko aloitus viivästyi tunnilla. Savolainen oli jakanut albumin aiheisiin: 1.ystävyyys, 2. onnistumiset, epäonnistumiset, yrittäminen, 3. ilo ja nautinto, 4.luottamus sekä 5. taikahetket. Sirkuslaisille oli tulostettu satoja kuvia aiemmista työpajoista ja heidän piti ryhmitellä kuvat sekä nimetä kuvissa olijat ja tilanteet samalla, kun he täyttivät albumiaan. Sirkuslaisilla oli vaikeuksia käsittää, miksi ja kenelle he olivat tekemässä albumia. Useat heistä pyysivät luvan pitää kuvia itsellään. Kun albumi oli valmis, lapset olivat järkyttyneitä siitä, että albumi jäisi heille ryhmänä. Sitä säilytettäisiin HoGH:lla, jotta albumi olisi heidän kaikkien katseltavissa. Tämä oli ensimmäisiä kertoja, kun he käsittivät itsensä ryhmänä.

Organisaation naiset halusivat kutsua ryhmään vanhempia poikia, koska heillä oli enemmän voimia. Tämä oli kuitenkin tarpeetonta. Ryhmä oli jo perustettu ja nyt oli tarkoitus jatkaa syventävää sirkustaiteiden harjoittelua ja vahvistaa ryhmän perustaa ja identiteettiä.



Kuva D. Sirkuslaiset tekemässä valokuva-albumiaan

Seitsemännessä työpajassa oli aiheena taas akrobatiaa. Tällä kertaa työpaja järjestettiin samanaikaisesti toisen hankkeen päätösjuhlien kanssa. Molemmat osapuolet jakautuivat alueelle niin, että grillijuhlat olivat takapihalla ja sirkustoiminta etupihalla. Tämä menettely ei synnyttänyt ongelmia. Savolainen ja Suoniemi olivat saaneet vahvistuksen, että tämä hanke oli päässyt Cirque du Soleilin sosiaalisten sirkusten kartalle, uutinen jaettiin myös sirkuslaisten kanssa. He eivät tuntuneet käsittävän, että se oli ensimmäinen sirkushanke Namibiassa, ja koko maailma näki heidät tästä eteenpäin.

Akrobatiaa kuitenkin odotti yllätys, sillä järjestön naiset olivat kutsuneet 16 - 20 -vuotiaita poikia ryhmään. Savolainen antoi heidän jäädä tähän työpajaan, mutta myöhemmin osoittautui, että tiettyjen poikien käytös oli epäasiallista ja heidät joutui poistamaan paikalta. Toimintaa lisäksi häiritsi se, että oli kuukauden viimeinen viikonloppu, jolloin paikallisilla oli tilipäivä. Tämä näkyi vaeltelevien humalaisten määrässä, joiden huomio herkästi kiinnittyi sirkustoimintaan. Tässä työpajassa yritettiin myös ensimmäistä kertaa monimutkaisimpia pyramideja, sirkuslaiset olivat innoissaan.

Sirkustyöpajan lopussa ryhmälle äänestettiin uusi nimi. Muutaman äänen ylivoimalla nimeksi valittiin The Golden Wings Circus. Toista nimeä äänestäneet ottivat päätöksen vastaan hyvillä mielin, demokratia tuntui olevan tuttua sirkuslaisille. Sirkuslaiset pyysivät saada uusia asuja esiintymiseen, sillä Suoniemen painattamat paidat oli varastettu. Nimivalinnan myötä päätettiin seuraava työpajan aihe ja lähdettiin viikonlopun viettoon.

Nyt työpajoja järjestettiin kahdesti viikossa. Kahdeksannessa työpajassa harjoiteltiin performanssia ja esiintymistä. Työpaja kuitenkin aloitettiin loppuesityksen aiheita kartoittavalla keskustelulla. Sirkuslaisilta kysyttiin, millaisia muotoja kiusaamisesta he tiesivät ja osasivat tuoda esille. Miten kiusaamista tulisi käsitellä näissä tapauksissa ja mitä vaihtoehtoja kiusatulle jäi? Sirkuslaisten keskusteluista nousi esille mm. termi ”Judas”, joka meillä Suomessa kuvaa passiivista kiusaaja tai sivullista henkilöä kiusaamistilanteissa. Hän ei osallistu kiusaamiseen, mutta ei myöskään estä sitä.

Yhdellä ryhmän pojista oli vaikeita keskittymisvaikeuksia, ja hän otti jatkuvaa kontaktia tyttöihin. HoGH:n puolesta tuleva apuohjaaja halusi poistaa pojan ryhmästä. Päätettiin kuitenkin, että käytöstä pitää valistaa ja antaa pojalle oikeanlaista huomiota. Muistutukseksi koko ryhmä kertasi heidän perustamansa säännöt, ja yllättäen niistä löytyi

vastaus moniin riitoihin ja klikkeihin. Ryhmäläiset tulivat yksimielisesti siihen tulokseen, että heidän sirkustoimintansa säännöissä (liite 4) on kuvattu sellaista toimintaa, jossa ei ole tilaa kiusaamiselle. Tästä rakentuikin loppuesityksen raamit.

Sirkuslaisten kanssa tehtiin muutamia esiintymiseen liittyviä harjoitteita, lämmittelyksi tuleviin työpajoihin. Tunteiden ilmaisu oli joillekin hyvin vaikeata, toisilta taas se sujui luonnostaan. Yhden tytön osalta roolin eläytyminen oli todella vaikuttava. Hetken vaikutti siltä, että hänen avautumisensa tuli suoraan arjen elämästä ja vuodatus sydäimestä. Sirkuslaiset pitivät näistä harjoitteista ja halusivat niitä jatkossa lisää. Sovittiin, että draama sisältyisi lopullisen sirkusesitykseen, mutta pääpaino esityksessä tulisi olemaan sirkustaiteissa. Sirkuslaisia kannustettiin harjoittelemaan lisää sirkustaitoja ja päättämään, minkä lajin haluaa esittää ja kenen kanssa. Seuraavassa työpajassa oli luvassa askartelua ja välineiden rakentamista, joten kaikkia kehoitettiin tulemaan talkoisiin. Nyt sirkuslaisista näkyi jo sitoutuminen ja ryhmän identiteetti korostui entisestään. He olivat perillä toisten menoista ja edellyttivät toisiltaan säännöllisyyttä työpajoissa sekä yhteistyökykyä.

Yhdeksänteen työpajaan Savolainen oli hankkinut materiaaleja ja työkaluja rautakaupasta sekä pyöräkorjaamoilta. Majoitustiloissa oli jo viikkoja rakenneltu erilaisia jongleerausvälineiden prototyyppejä ja tutkittu niiden kestävyyttä. Tähän työpajaan oli tehty muutamia keilojen ja kukkakeppien mallikappaleita ja tehty esivalmistelut niin, että ryhmäläisten avulla saatiin rakennettua suuret määrät kukkakeppisettejä ja jongleerauskeiloja. Työpaja toteutettiin lauantaina, jostain syystä kukaan ei tullut avaamaan toimintiloja. Tässä vaiheessa oli kuitenkin yleistä, että lapset hakivat vajan avaimen itse. Talkoita häiritsi sirkusryhmän ulkopuoliset lapset, jotka olivat nälissään. Toista sataa lasta oli vihaisia ja käyttäytyi provosoivasti.





Kuva E. Sirkuslaiset esittelevät itse tehtyjä sirkusvälineitä.

Ohjaajilla oli tekemistä vahtiessaan välineiden valmistusta ja sitä, ettei niitä käytetä aseina. Yksi pojista sirkusryhmän ulkopuolelta sai raivokohtauksen sirkusryhmään kuulunutta tyttöä kohtaan. Hän puski tyttöä takaseinää vasten ja kaatoi tämän maahan, jonka jälkeen hän hakkasi ja potkii tyttöä raivon vallassa. Useampi ryhmäläinen joutui auttamaan tappelun erottelussa. Osapuolet jäivät rauhoittumaan eripuolille vajaa. Sillä välin kun Savolainen keskusteli molempien osapuolten kanssa tapahtuneesta ja päädyttiin tekemään sovinto, muu ryhmä oli jo hävinnyt muualle. Pian osa lapsista tuli hakemaan ohjaajaa apuun, sillä tiedossa oli iso joukkotappelu, jossa sirkuslaiset puolustivat reviiiriään. Siihen mennessä kun ohjaaja saapui paikalle, tilanne oli jo ratkennut ilman väkivaltaa. Sirkuslaiset haettiin pois. Matkalla takaisin vajalle keskusteltiin siitä, ettei voi pitää kiusaamisen vastaista kampanjaa ja samalla mennä reviiiritappeluihin. Sirkuslaisilla kuitenkin oli pointti: ”Miten muuten pitää huolen, ettei kotikulmilla pyöri ulkopuolisia kiusantekijöitä?” Työpajan päätteeksi ryhmällä oli tehtynä viisi kukkakeppiä ja 11 jongleerauskeilaa. Yksi ryhmäläisistä oli ottanut tehtäväkseen kirjoittaa käsikirjoituksen ja luovutti sen Savolaiselle tarkastettavaksi. Käsikirjoitus oli taitavasti tehty ja monipuolinen tarina, jota yhteisymmärryksessä päätettiin hyödyntää draamaesitystä rakentaessa.

Kymmenes työpaja lähti käyntiin sillä, että ryhmäläisille valaistiin tämän hankkeen taustoja ja tarkoitusta, HoGH:n, Savolaisen ja Suoniemen rooleja kehityshankkeessa sekä loppuesityksen ajoittumista ja sirkusryhmän toimintaa sen jälkeen. Tunnelmat olivat haikeat, sillä ryhmäläiset oli jo kiintyneet ohjaajiin ja halusivat heidän jäävän pysyvästi Namibiaan. Ohjausresursseista keskusteltiin myös HoGH:n apuohjaajan kanssa, sillä hän ei ole osoittanut suurta innostusta toimintaan osallistumiseen. Tässä vaiheessa suurin ongelma oli turvata ryhmän olemassaolo aikuisen ohjaajan taholta, jotta ryhmä voisi kokoontua ja harjoittaa sirkustaitoja hankkeen päätyttyä.

Lopuksi tehtiin performanssiharjoitteita. Nyt esiintyminen sujui jo paljon paremmin, ryhmäläiset eläytyivät täysillä. Eräs pojista yllätti näyttelemisen lahjoilla. Lopuksi ryhmäläiset opettivat ohjaajalle labaduu -leikin.

Yhdestoista työpaja peruutettiin HoGH:n toimesta ilmoittamatta Savolaiselle asiasta. Paikalle saavuttua organisaation naiset juoksivat takseihin ja koteihinsa. Tässä oli taas keskustelun paikka Monican kanssa.

Seuraavana päivänä kokoonnuimme harjoittelemaan sirkustaitoja, ryhmäläisistä erottui jo hyvin omat persoonat ja kotona opitut roolimallit. Ryhmän sisällä tunnelma oli hyvä, mutta muutamat jäsenet loistivat poissaoloillaan. Heitä täytyi motivoida enemmän. Savolaisen mukana tuomat sirkusvälineet herättivät kiinnostusta ja niistä syntyi jopa vähän kilpailua. Ryhmäläiset saivat laatia kuitenkin oman esityksen työpajan päätteeksi hyvässä hengessä. Poika, jolla oli keskittymis- ja käytöshäiriöitä, jaksoi keskittyä kukkakeppiharjoitteisiin yli tunnin ajan saadessaan jatkuvaa huomiota ja ohjausta apuohjaajalta.

Esiintymisasuille järjestettiin apurahakeräys, jossa saatiin kerättyä yhteensä 200 euron summa paitojen hankinta- ja painatuskuluihin. Yhteensä 25 mustaa paitaa oli painossa sirkusryhmäläisiä varten. Tämä oli tärkeä elementti, joka vahvisti entisestään ryhmän identiteettiä.

Kahdennentoista työpajan käynnistys ei sujunut ongelmitta, kun vaja oli jo laitettu kiinni. Iltapäivällä tapahtuva sirkustoiminta ei saanut suosiota HoGH:lta. Lopulta vaja saatiin auki ja toiminta käynnistettyä. Mukana oli apuohjaajina sairaanhoitajaopiskelijoita Saksasta.

Työpajan teemana oli draamaprosessi ja draamaesityksen rakentaminen. Ryhmälle esitettiin ensimmäistä kertaa käsikirjoitus, joka oli kirjoitettu heidän kuvaamiensa kiusaamistilanteiden pohjalta ja heidän luovuttamansa käsikirjoitusta hyödyntäen. Tavoitteena oli, että jokaisella olisi rooli, ja roolit jakautuisivat tasapuolisesti ryhmässä. Rooleista syntyi kilpailua, ja kun vahvat persoonat halusivat korostaa asemaansa ryhmässä, tämä tuotti haasteita ohjaajalle. Esitys rakennettiin kertojan ympärille. Sovittiin, että kertoja on aina sama henkilö, joka johdattelee näytöksiin ja toimii sirkustirehtöörinä. Halukkaita rooliin ei ollut, joten sirkuslaisille annettiin miettimisaikaa. Samalla muistutettiin sitoutumisesta, poissaoloja tästä eteenpäin vahdittiin. Paidan ja esiintymispaikan loppuesityksessä sai positiivisella asenteella ja läsnäololla työpajoissa. Toki sirkuslaisia muistutettiin, että heillä on oikeus muihin harrastuksiin, ja koulusta tai yksityiselämästä johtuvat poissaolot ovat täysin hyväksyttäviä. Tässä vaiheessa paidat oli jo hankittu ja ryhmäläisille paljastettiin malli, jonka mukaan paidat tehtäisiin. Lisäksi heille kerrottiin, että seuraavat työpajat tulevat olemaan osittain heidän vetämiään, jotta he oppisivat itsenäisen työskentelymallin.

Kolmastoista työpaja lähti käyntiin sirkuslaisten vetämänä. Sirkuslaiset aloittivat tutulla lämmittelyleikillä. Sen jälkeen keskusteltiin mahdollisista esiintymispaikoista. Ohjaaja keräsi listan, jossa ryhmäläiset luokiteltiin kouluittain. Tämä helpotti entisestään hahmottamaan, missä kouluissa sirkuslaiset opiskelevat. Lisäksi ryhmä oli saanut jo yhden esitys tilauksen paikalliselta Olof Palme Primary -alakoululta. Koulu sijaitsi lähiympäristössä ja oli alueen isoimpia ja pahamaineisimpia. Monet sirkuslaisista olivat sen oppilaita. Osa sirkuslaisista olivat käyneet tätä koulua aiemmin, mutta elämäntilanteen parantuessa he olivat siirtyneet toisiin kouluihin.

Tässä työpajassa päätettiin myös karkea roolijako ja esityksen rakenne. Pääesitys alkoi draamalla, johon sisältyi kolme osiota. Tämän jälkeen siirryttiin sirkustaiteiden esittämiseen, johon ryhmäläiset saivat itse laatia esitykset. Esityksiä kehitettiin ohjaajan avustuksella eteenpäin. Esityksen loppuun tuli sirkusryhmän kiusaamisen vastainen viesti: ”Lopeta kiusaaminen tänään! Jos sinua kiusataan, kerro kaverille, kerro vanhemmille, kerro opettajille! Jokainen lapsi ansaitsee turvallisen elämän!” Tämä viesti hyväksyttiin yksimielisesti kaikkien ryhmäläisten kesken.

Työpajojen välissä Savolainen kävi tapaamassa koulun kuraattoria ja vararehtoria. Heidän kanssaan käydyissä keskusteluissa kävi ilmi, että kiusaaminen on yksi suurimpia ja

ajankohtaisimpia ongelmia koulussa. Sirkuslaisten kampanja olisi todella ajankohtainen ja tervetullut Olof Palme Primaryyn.

Nyt työpajoja järjestettiin kolmesti viikossa. Seuraavassa työpajassa harjoiteltiin sirkustaiteita. Lapset työskentelivät pienryhmissä apuohjaajan opastamana. Suurimmat ongelmat olivat akrobatiaryhmällä. He eivät tulleet toimeen ja käyttäytyivät loukkaavasti toisiaan kohtaan. Pyramideissa kaikki halusivat olla päällä, yhteistyö rakoili. Yhteistyön painottamisesta huolimatta akrobatianumero oli uhkana peruuntua.



Kuva F. Ryhmäakrobatian harjoittelua.



Yksi tytöistä oli opetellut ajamaan yksipyöräisellä ja pystyi jo ajamaan pienellä tuella. Tämä kannusti muita harjoittelemaan. Edistys oli ihailtavaa, sillä samainen tyttö oli pienen sisaren kokopäiväinen holhoaja ja pystyi harjoittelemaan vain muutaman minuutin-kerrallaan. Kukkakeppi- ja hyppynaruryhmien harjoittelu ei edennyt, ehkä heitä ei motivoitu riittävästi. Tanssiryhmän ja hularyhmän harjoittelu eteni hyvin. Hularyhmään valikoitunut uusi tulokas osoitti suurta menestystä monessa sirkuslajissa ja vahvisti sitä kautta asemansa ryhmässä. Pojilla ei taas mennyt niin hyvin, kun ohjaajaresursseja ei ollut kohdennettu heihin riittävästi. Klovnerianumeron suunnittelun sijaan he tekivät kaikkea muuta. Puolin ja toisiin tapahtuva provosoiva toiminta johti usein tappeluihin tyttöjen kanssa. Pari kertaa ohjaaja joutui puuttumaan ja laittamaan pojat jäähyllä. Haasteita tuotti naapuritalouden keksintö perustaa baari HoGH:n etupihalle. Sirkuslaiset olivat jo aiemmin valittaneet, että heitä ajetaan alueelta pois naapurien toimesta silloin, kun ohjaaja ei ole paikalla.

Viidennessätoista työpajassa oli aiheena käsikirjoitus ja sen harjoittelu. Sirkuslaisille jaettiin käsikirjoitukset. Pian oli huomattavissa, että muutamalla oli pahoja lukivaikeuksia. Lisäksi ryhmäläiset laskivat vuorosanojen määrät hyvin nopeasti ja kilpailuttivat rooleja. Lopulliset roolit jouduttiin jakamaan äänestyksellä, koska muuten olisi syntynyt klikkejä. Sirkuslaisten kesken tunnelma säilyi kuitenkin hyvänä. He saivat jonkin aikaa harjoitella omia vuorosanojaan, jonka jälkeen harjoiteltiin roolisuoritukset alusta loppuun. Yhdelle pojalle laitettiin lukijaksi apuohjaaja. Hän epäili kokonaan sitä, että tulisi ikinä oppimaan vuorosanojaan ja halusi vaihtaa sirkuksen jalkapalloon. Koko ryhmän kannustuksella hän päätyi kuitenkin jatkamaan. Vaikka vuorosanojen lukeminen ei ollut sujuvaa, ryhmä sai käytyä käsikirjoituksen alusta loppuun. Sirkuslaiset saivat kotiläksyksi roolien opettelua. Järjestön naiset vakuuttivat, että he tukisivat ongelmassa olevia sirkuslaisia työpajojen välipäivinä.

Kuudestoista työpaja alkoi välien selvittelyllä. Välipäivinä tapahtuneissa harjoitteissa roolit oli jaettu uudelleen, koska osa ryhmäläisistä oli poissa. Tästä seurasi suuttumusta ja vallankäytön ylilyöntejä. Ryhmä oli jakautunut kahtia ja osa tytöistä ei ollut enää väleissä. Organisaation naiset eivät osanneet tehdä asialle mitään. Ryhmäläiset kertoivat itse Savolaiselle, että heillä on pahat klikit. Oli myös havaittavissa, että tietyt roolit herättivät kateutta, ja saatuaan itselleen kyseisen roolin hiljaisempikin sirkuslainen muuttui ”diivaksi”. Tietyt tytöt olivat ahmineet itselleen mahdollisimman paljon rooleja. He halusivat saavuttaa paremman statuksen esityksessä tai varmistaa, että usein

huomion keskellä olevat henkilöt jäisivät ilman roolia. Usean tunnin sovittamisen kautta päädyttiin jakamaan roolit niin kuin ne oli alun perin jaettu. Sirkuslaisille, joilla ei ollut roolia, painotettiin sitoutumisen merkitystä ja annettiin esiintymistilaa draaman ulkopuolella.

Riitatilanteen selvittämisessä kirkkaimpana loisti 14-vuotias tulokas, joka yritti sovittaa tilannetta puolin ja toisin. Hän puhui ryhmäläisille järkeä ja oli hyvin diplomaattinen. Se oli varsin kypsää käytöstä hänen ikäiseltään. Itse näyttötelemisen suhteen oli tapahtunut edistystä, vaikka henkilöt, joilla oli vaikeuksia lukea käsikirjoitusta, vieläkin kampailevat vuorosanojensa kanssa. Suurin osa sirkuslaisista suoriutui varsin hyvin kuormastaan.

Seitsemännessätoista työpajassa harjoiteltiin taas sirkustaiteita ja akrobatiaa. Klikkien olemassaolo näkyi vielä ryhmäläisten keskuudessa, vaikka valtaosa heistä oli tehnyt sovinnon. Akrobatiaan tuhlattiin paljon aikaa, jotta saatiin numero sujumaan. Osa ryhmäläisistä halusi tehdä akrobatianumeron Suoniemen vanhalla kokoonpanolla, osa ei taas halunnut osallistua ollenkaan. Sirkuslaisille painotettiin, että pitää keksittyä yhteen tai kahteen asiaan, ja akrobatiaan saavat osallistua kaikki tasapuolisesti. Ongelmia tuottivat myös Suoniemen ostamat patjat. Ne olivat jo homeessa ja haisivat eritteille. Jos loppuesityksessä olisi akrobatianumero, tarvittaisiin uudet patjat. Tanssin harjoittelu ja muut numerot sujuivat hyvin, tosin tanssiryhmän kappalevalinnat tuntuivat vaihtuvan turhan usein.

Kahdeksastoista työpaja oli jo käynnissä ohjaajan saavuttua paikalle. Ilmapiiri oli aivan toisenlainen, klikit olivat hävinneet ja lapset nauttivat esiintymisestä. Henkilöt, joilla oli ongelmia vuorosanojen kanssa, olivat opetelleet vuorosanansa ulkoa. Ja esiintymisessä näkyi eläytymisen merkkejä. Selvästi HoGH:n työntekijöiden läsnäolo vaikutti motivoivasti tiettyjen sirkuslaisten käytökseen. Lisäksi lapset olivat harjoitelleet sirkusnumeroita ja taikatemppuja. Nyt harjoiteltiin kokonaisuutta musiikkitehosteiden kanssa. Työpajan jälkeen Savolainen ja pari apuohjaajaa painattivat sirkuspaitojen selkiin kultaiset siivet ja jokaisen ryhmäläisen nimen. Lisäksi sirkuslaisille valmistettiin yksi klovnin asu lisää.

Seuraavassa työpajassa harjoiteltiin myös kokonaisuutta. Oli havaittavissa, että draamaesityksen harjoittelua seurasi mielellään joidenkin ryhmäläisten sisarukset. Nämä auttoivat mielellään lavasteiden kanssa ja osasivat jopa vuorosanoja. Eräs ryhmäläisistä

oli opetellut kaikkien vuorosanat omiensa lisäksi ja toimi vapaaehtoisesti kuiskaajana. Lopuksi ryhmän kanssa keskusteltiin toimintaopaskansion painattamisesta ja siitä syntyvistä kustannuksista. Ryhmäläisten luvalla Savolainen esiintyi yksityissynttärilaisuudessa klovnina lainaten ryhmän varusteita, esityksestä saadut varat käytettiin sirkusoppaaseen.

Kahdeskymmenes työpaja alkoi tavallista myöhemmin. HoGH:n taholta ei taas tultu avaamaan vajaa. Sirkuslaiset eivät halunneet lähteä hakemaan avaimia, koska matkalla työntekijän luokse oli vihainen koira. Muutamalla puhelulla saatiin tilat avattua ja toiminta käynnistettyä. Aiheena olivat sirkustaiteet ja akrobatia. Tässä vaiheessa oli tarkoitus katsoa kaikkien numerot ja tehdä viimeiset korjaukset. Akrobatianumerosta päädyttiin luopumaan, erimielisyyksien takia.

Esitysviikko lähti käyntiin ja työpajoja pidettiin joka päivä. Maanantain 21. työpaja aloitettiin paitojen luovutustilaisuudella. Jokainen sai paitansa epämääräisessä järjestyksessä suurilla kehuilla varustettuna. Lapset olivat paidoistaan aivan innoissaan ja se vahvisti heidän esiintymisvarmuuttaan. Organisaation taholta ehdotettiin, että paidat säilytettäisiin HoGH:lla. Savolaisen päätöksellä päädyttiin kuitenkin luovuttamaan nimelliset paidat sirkuslaisille omiksi. Näin myös vahvistettiin ryhmäläisten materiaali vastuuta. Samalla selvitettiin esityspäivänä matkarahaa ja poissaololupaa tarvitsevia. Lopulta päädyttiin kirjoittamaan kaikille poissaolotodistukset kouluihin. Paitojen jakaminen työpajan alussa toki vaikutti keskittymiskykyyn harjoituksessa.



Kuva G. Sirkuslaiset saivat uudet esiintymisasut.

Työpajoissa 22 ja 23 sirkuslaiset harjoittelivat esityskokonaisuutta. Edistys oli huikeaa ja esitystä oli ilo katsella. Tanssinumeron kanssa oli vielä pientä hiomista. HoGH:n apuohjaajan päätöksestä esitystä harjoiteltiin tanssitaistelun muodossa. Kun kyseinen ohjaaja oli poissa, lapset yrittivät kopioida koreografiaa musiikkivideoista. Lopulta päädyttiin kuitenkin yhteistanssiin, jossa on tanssitaiston piirteitä. Paikalle oli myös kutsuttu sirkuslaisten vanhempia, mutta ketään ei tullut paikalle.

Torstaina sirkuslaisilla oli kenraaliharjoitukset Olof Palme Primary -koululla opetuksen jälkeen. Rehtori otti ryhmän iloisesti vastaan ja järjesti Savolaisen toiveesta äänentoistolaitteiston sekä patjoja. Patjoja ei kuitenkaan tarvittu, sillä oli päätetty, ettei akrobatianumeroa esitetä. Äänijärjestelmän kanssa oli myös ongelmia, jotka onneksi ratkesivat sirkusryhmäläisten innovatiivisen ajattelun avulla. Tässä näkyi, kuinka omistautuneesti he puhalsivat yhteen hiileen.

Harjoitteluyleisönä ryhmäläisillä oli iltakoululaisia noin 400 henkilöä, jotka seurasivat harjoitteita innolla. Sirkusryhmäläisissä näkyi alussa pientä jännitystä mm. esiintymistilan käytössä ja epävarmuudessa. Se hälveni kuitenkin pian ja he pääsivät loistoon. Enemmän tuotti haastetta saada heidät pois lavalta, sillä he halusivat vastata yleisön kysyntään. Lopuksi sirkuslaiset saivat rakentavaa palautetta harjoituksista. Kaiken kaikkiaan ryhmä oli esitysvalmis ja yhteisönä vahva.

Savolaisen keskustellessa rehtorin kanssa kävi ilmi, että ryhmän sisällä oli tunnettuja koulukiusaajia, jotka olivat käytöksen vuoksi useita kertoja jälki-istunnoissa ja puhutteluissa. Rehtori oli innoissaan esityksestä ja toivoi, että tämä antaisi myös näille lapsille uuden suunnan elämään ja muuttaisi heidän käytöstapojaan tunnetuiksi tulemisen kautta.

Esityspäivänä sirkuslaiset saapuivat yksitellen esiintymispaikalle ja odottivat lupaa pukea paitoja. Selvästi kaikkia jännitti. Savolainen oli tullut sovitusti kaksi tuntia ennen esityksen alkua ja viritteli äänentoistolaitteistoa sekä maskeerauspisteitä. Sirkuslaisten välineet kiinnostivat myös muita koululaisia, ja kaikkea piti pitää silmällä. Tuntia ennen esitystä paikalla oli jo 700-päinen yleisö, joka meinasi murtaa ryhmäläisten itsevarmuuden. Rehtorin tartuttua mikkiin yleisötilat tyhjenivät ja sirkuslaisilla oli tunti aikaa valmistautua ja asennoitua esitykseen. Hyvin nopeasti usko palasi, ja esiintyjät olivat tarmoa täynnä. Oli selvästi havaittavissa eroja sirkuslaisten ja muiden samanikäisten lasten



välillä. Vertaisohjaaminen tuotti tuloksia, sillä sirkuslaiset kuuntelivat toisiaan. Sekasorron keskellä ohjaajan tarvitsi vain hiljentyä saadakseen huomion itselleen. Muu yleisö oli selvästi rauhattomampaa. He kunnioittivat vain auktoriteettia, kuten koulun rehtoria, jonka asema ja persoona herättivät heissä pelkoa.

Paikalla oli myös valtakunnallinen lehdistö, joka kuvasi esityksen ja otti Savolaiselta nopean haastattelun. Haastattelu julkaistiin ”Namibian” - lehdessä 27.8.2015. Esitys viideoitiin ja julkaistiin Youtube - palvelussa kaikkien yhteisellä suostumuksella (liite 7b). Kutsutuista huoltajista saapui paikalle vain pari.



Kuva H. Klovnit estradilla.

Itse esitys meni mallikkaasti ja sirkuslaisten esitykset saivat moneen otteeseen aplodeja. Epäonnistumistenkään ei annettu häiritä, ne kuuluivat sirkushenkeen. Erityisesti suurta suosiota saivat klovnitytöt ja yksipyöräisellä ajanut tyttö. Eräs opettajista tuli juttelemaan Savolaiselle esityksen aikana, ja hän kertoi, ettei voinut uskoa silmiään, sillä hän ei tiennyt lainkaan tyttöjen lahjakkuudesta. Hänelle kyseiset tytöt olivat vain murros-

ikäisiä varhaisteinejä, ja nyt he loistivat lavalla naurattaen 600 henkistä yleisöä. Esityksen jälkeen monet muutkin opettajat tulivat kehumään ja kiittämään ryhmää sekä ohjaajia. Kaiken kaikkiaan palaute oli positiivista ja ryhmälle oli tiedossa kymmeniä muita esiintymistilauksia muissa alueen kouluissa.

Lopuksi ryhmäläisille luovutettiin toimintapäiväkirja, jota heidän tulisi täyttää seuraavasta viikosta alkaen aina kokoontuessa. Samalla sovittiin viimeisen työpajan ajankohta, jossa oli tarkoitus katsoa esitysvideo sekä muita maailmansirkuksen videoita ja kerätä loppupalaute. Ryhmäläiset saivat ohjaajan sekä sirkusblogin yhteystiedot tulevan varalle.

Viimeisessä työpajassa kerättiin palaute toimintakaudelta käyttäen samaa kysymyssarjaa, jota käytettiin ensimmäisen vaiheen lopussa (liite 6). Lisäksi lapset saivat katsoa oman esityksensä ja maailman suurten sirkusten, kuten Cirque du Monde ja Cirque du Soleilin esityksiä akrobatiasta, klovneriasta, hyppynaruista ja muista sirkustaiteiden lajeista. Sirkuslaiset olivat lumoutuneita, he elivät esitysten mukana ja hurmautuneina seurasivat videoita. Viimeistä tapaamista juhlistettiin myös yhteisellä aterialla, jota sirkuslaiset olivat toivoneet. Hyvästelyt tapahtuivat haikeissa tunnelmissa, mutta toivo ryhmän selviytymisestä säilyi.

#### 5.4.2 Toiminnan jatkuminen hankkeen päätyttyä

Sirkuslaisille ja HoGH:n ohjaajille tehtiin apuvälineeksi toimintapäiväkirja. Siihen kirjoitettiin sirkusryhmän säännöt ja jäsenten nimilista. Lisäksi siihen kirjoitettiin täyttämisen mallikappale ja sarja apukysymyksiä, mihin tulisi vastata. Päiväkirjan on tarkoitus selventää ohjaajien ja ryhmän välistä kommunikaatiota ja auttaa molempia osapuolia sitoutumaan tähän toimintaan. HoGH:n henkilökunta otti vastuulleen sirkustoimintapäiväkirjan tarkastamisen ja lasten ohjaamisen. Sirkusryhmälle luovutettiin myös sirkusohjekansio, johon oli koottu tärkeimmät sirkustaidot ja niiden harjoitteluohjeet.

Loppuesityksen jälkeisellä viikolla HoGH:n johto, apuohjaaja ja Savolainen pitivät palaverin, jossa käytiin läpi hankkeen primääritulokset, ongelmat hankkeen toteuttajien ja organisaation välisessä yhteistyössä sekä resurssit. HoGH:n Monica Imangalta kysyttiin, olisiko hän valmis ottamaan vastaan taloudellisen vastuun sirkusryhmästä ja ohjata tämän toimintaa ryhmän etuja kunnioittaen. Tämä vastuun siirtäminen tuntui luontevalta, sillä muita potentiaalisia jatkajia ei näkynyt lähipiirissä, lisäksi meillä oli jo vahva

yhteistyöpohja toiminnalle. Imanga lupasi jatkaa sirkusryhmän toimintaa ja sisällyttää sen osaksi viikoittaista HoGH:n toimintaa. Hänellä oli myös intressejä hakea tukea Namibian koulutusministeriöltä ja saada hanke tämän alaisuuteen.

#### 5.4.3 Palautteen keruu kyselylomakkeella

Toiseen vaiheen päätteeksi ryhmäläisiltä kerättiin palaute toimintavaiheesta käyttäen ensimmäisen vaiheen palautelomaketta. Vastaajina oli 16 lasta, joiden joukosta enemmistö oli sirkustoiminnan jatkajia ensimmäiseltä kaudelta. Kysely toteutettiin samalla tavalla, kun ensimmäisessä vaiheessa. Lapset vastasivat mielellään ja halusivat täydentää joitakin suljettuja kysymyksiä suullisesti. Tiedot kirjattiin kyselylomakkeelle ja vastaukset yksilöitiin nimikirjaimilla.

#### 5.4.4 Keskeisimmät havainnot toisesta toimintavaiheesta

Toimintana sirkus kiinnosti lapsia ja odotukset olivat suuria. Jo ensimmäisestä viikosta lähtien ilmoittautuneita sirkustyöpajoihin oli useita ja aloituspäivän perään kyseltiin jatkuvasti. Sirkuksen suosio näkyi myös ryhmän kasvuna, vaikka sitoutuminen toimintaan tiettyjen lasten osalta oli vaihtelevaa. Osallistujarekisteristä kävi ilmi, että Savolainen oli saanut mukaan melkein kaikki Suoniemen sirkuslaiset, jopa sellaiset, jotka eivät olleet niin aktiivisia osallistumaan ensimmäisessä vaiheessa.

Toiminnassa näkyi paljon iloa ja riemua. Loputon yrittämisen tahto ja suuret ambitiot entistä haasteellisimpien taitojen oppimiseen kuvastavat hyvin sirkuslaisten halua oppia ja onnistua. Joidenkin lasten mielestä sirkustyöpaja oli viikon kohokohta. Yksilöllistä kasvua ja uusien taitojen oppimista näkyi joka työpajassa. Kaikki lapsista olivat oppineet uusia taitoja ja samalla motivoineet muita harjoittelemaan. Hyvänä esimerkkinä tästä on tyttö, jonka monipuolinen lahjakkuus näkyi rola-bolan, yksipyöräisen ja askelaudan käytössä. Myös lapset, joilla oli pahoja lukivaikeuksia, suoriutuivat vuorosanojen opettelusta ja saivat itsevarmuutta esiintymiseen ryhmän ja ohjaajien tukemana. Opettajilta saatu palaute tukee sitä, että sirkuslaisista tuli esiin uusia ulottuvuuksia.

Sirkustyöpajoissa tapahtunut esiintymisen ja esittämisen harjoittelu antoi sirkuslaisille itsevarmuutta ja valmiuksia loppuesitykseen, jossa osa heistä esiintyi oman koulun ja luokkatovereidensa edessä. Lasten henkinen kasvu myös näkyi kypsymisessä. He itse valitsivat loppuesityksen aiheen, osallistuivat aktiivisesti loppuesityksen suunnitteluun

ja ohjaajan avustamana sisällyttivät loppuesitykseen tärkeän viestin osana kiusaamisen vastaista kampanjaa. Yhdessäolon ja sosiaalisen altistuksen myötä lapset oppivat kunnioittamaan ja tukemaan toisiaan ryhmässä. He antoivat toisille vuorotellen tilaa olla äänessä ja ehdottaa toimintaan liittyviä ideoita. Ryhmäytymisen eteneminen näkyi myös työpajojen alussa, kun sirkuslaiset hakeutuivat toistensa seuraan sukupuoleen tai etniseen taustaan katsomatta, vaikka he eivät olleet sirkuksen ulkopuolella lähiystäviä. Yhdessäolo, epäonnistumiset ja onnistumiset antoivat sirkuslaisille uskoa ryhmään, joka näkyi myös ryhmähengessä. Epäonnistumisen ei annettu haitata, vaan harjoitteita yritettiin aina uudelleen ja uudelleen. Sosiaalisella tasolla häiriökäyttäytymistä ei suvaittu ryhmän sisällä, ja riitatilanteet otettiin puheeksi saman tien ja lapset ratkaisivat niitä myös onnistuneesti keskenään. Myös väkivaltaisten käyttäytymismallien esiintyminen oli vähäisempää, jos sirkuslaisia vertaa esim. ryhmän ulkopuolisiin lapsiin.

HoGH:n kanssa tapahtuva yhteistyö ei sujunut ongelmitta, mikä osaksi johtui kulttuurieroista ja paikallisten työtottumuksista. Suurimmat haasteet olivat molemminpuolisessa luottamuksessa. Välillä tuntui siltä, että sirkuslaisten kanssa käytävä dialogi oli luotettavampaa kuin aikuisten kanssa asioidessa. Ohjaajien rekrytointi ja ohjausresurssin turvaaminen oli haasteellista, sillä hankkeella ei ollut jatkuvaa rahoitusta. Monilla sirkuslaisista oli erityistarpeita ja ammattitaitoisten ohjaajien löytäminen tuntui mahdottomalta. Monien paikallisten sanoin: *”kehittämistyö ja hyvinvoinnin edistäminen köyhyysalueella kiinnostaa, mutta kukaan ei ole valmis tekemään sitä ilmaiseksi”*. Organisaation taholta kuitenkin löytyi kiinnostusta, ohjausresurssia ja verkostoa sirkustoinnin tukemiseksi ja vakinaistamiseksi. Erityisesti sirkusryhmän loppuesitys lisäsi kiinnostusta sirkustoinnin tukemiseen, sillä järjestö sai siitä näkyvyyttä ja uusia yhteistyökumppaneita. Näkyvyyttä lisäsi myös se, että tämä oli ainoa tiedossa oleva harrastelijasirkusryhmä Namibiassa, mikä teki sirkuslaisista ja heidän tukijoistaan ainutlaatuisen.

Hankkeen lopussa toiminnan jatkamiseksi perussirkusvälineitä oli riittävästi. Sirkusryhmä tosin tarvitsisi suurempia harjoittelutiloja, äänentoistovälineitä ja patjoja esiintymiseen ja harjoitteluun. Hankalaksi osoittautui mm. sirkusvälineiden hankkiminen Namibiassa, tosin toimintaa helpotti se, että monia välineitä pystyi rakentamaan itse halvalla. Tähän kuitenkin vaadittiin ohjausresurssia. Sirkuslaisilla oli tahtoa lähteä kehittämään taitojaan yhä vaativampaan suuntaan. Tämä edellyttäisi ammattiohjaajaa.

## 6 SIRKUSTOIMINNAN AINEISTON ANALYYSI

Opinnäytetyön aineiston analyysissä hyödynnettiin teoreettisissa lähtökohdissa esitettyä teemoittelukarttaa. Tutkimusaineisto teemoiteltiin ja luokiteltiin niin, että tulokset voitiin esittää selkeästi. Lisäksi tässä luvussa esitellään palautekyselyn tulokset tiivistettynä taulukkoon.

### 6.1 Havainnointiaineiston aineistolähtöinen analyysi

Aineistoanalyysi alkaa tutkimusongelman kannalta epäolennaisen informaation karsimisella. Tutkimusaineisto tiivistetään ja luokitellaan. Myöhemmin se ryhmitellään uudelleen uusiksi kokonaisuuksiksi. (Vilka 2015, 163 - 164.) Aineiston käsittelyn helpottamiseksi aineisto tyypitellään ja luokitellaan. Luokittelun tulee olla objektiivista, ja kategorioilla pyritään vastaamaan tutkimuskysymyksiin. Tiivistäessä tulee huomioida, että tutkimuksen kannalta kaikki olennainen informaatio säilyy, vaikka se ei vastaisikaan tutkimusongelmiin. Luokittelun tulee perustua teoreettisiin lähtökohtiin. (Anttila 2006, 292 - 294.)

Luokittelun ja tyypittelyn jälkeen aineistolähtöinen analyysi jatkuu tarkastelemalla tuloksia ja vertailemalla niitä tutkimukseen valittuun teoriaan. Aineistosta poimitaan aiheita, jotka kirjoitetaan auki uusiksi kokonaisuuksiksi. Näistä syntyvät tutkimuksen tulokset. (Vilka 2015, 170 - 171.)

Tässä opinnäytetyössä toiminnallisesta vaiheesta saadun aineiston käsittelyssä hyödynnettiin aineistolähtöistä analyysia. Tutkimustuloksia tyypiteltiin voimaantumisen ja ryhmäytymisen teemoihin käyttäen tähän tutkimukseen luotua teemoittelukarttaa (kuva 5). Luokittelussa käytettiin voimaantumisen ja ryhmäytymisen teorioita. Havainnoista nousi tuloksia, jotka voisivat kuulua sekä ryhmäytymisen että voimaantumisen alle. Joukossa oli myös tuloksia, jotka eivät liittyneet kumpaankaan teoriaan. Nämä tulokset kuvasivat kehittämishankkeen toimivuutta ja niitä käsiteltiin toiminnan tuloksina.

Luokittelu tehtiin nelikenttäanalyysin avulla (ks. Anttila 2006, 297 - 298). Kuvassa 6 esitämme nelikenttäanalyysin tuloksista. Siinä tyypitellyt aiheet luokiteltiin ryhmäytymisen ja voimaantumisen kannalta neljään eri kenttään. Tulosten kannalta keskeisimmäksi muodostui ryhmäytymistä sekä voimaantumista kuvaavaa tulosten kenttä. Toi-

minnan tulosten kenttään luokiteltiin tulokset, jotka eivät vastanneet kehittämistavoit-teisiin. Kaksi muuta kenttää muodostuivat ryhmäytymisen ja voimaantumisen tulok-sista. Tulokset esitellään teemoittain seuraavassa luvussa.



Kuva 6. Tulosten nelikenttä analyysi Hallmania mukailten (Anttila 2006, 297 - 298).

## 6.2 Palautekyselyn analyysi

Palautekyselyt toteutettiin kunkin vaiheen lopussa. Vastaajina oli molemmissa kyselyissä 16 sirkuslaista. Vastaajat olivat lähes samoja molemmissa vaiheissa. Vastaukset koottiin molemmissa kyselyissä (Liitteet 5 ja 6) samalle lomakkeelle. Kyselyllä saadut tulokset esitetään seuraavassa taulukossa 2, kysymys tavoitteittain. Tulokset tarkastellaan seuraavassa luvussa.

Taulukko 2 Kyselyjen 2014 ja 2015 tulokset

KYSYMYS		KYLLÄ /POS.		EN OSAA SANOA //NEUTR.		EI /NEG.	
		2014	2015	2014	2015	2014	2015
Henkilökohtainen kehitys	Oletko oppinut jotakin uutta itsestäsi?	16	16				
	Oletko oppinut mitään uusia taitoja?	16	16				
	Oletko tullut paremmaksi osaamassasi taidoissa?	16	16				
Sosiaalinen verkosto	Oletko saanut uusia ystäviä?	9	16			7	
	Oletko oppinut jotakin uutta vanhoista ystävästäsi?	6	16	4		5	
Innostuneisuus	Oletko nauttinut sirkustyöpajoista?	16	16				
	Onko uusien taitojen oppiminen ollut hauskaa?	16	16				
	Onko sirkustyöpajoihin ollut mukavaa tulla?	16	15				1
	Haluaisitko jatkaa sirkusharjoittelua?	16	16				
	Suosittelisitko sirkusta kavereillesi?	16	16				
	Mikä on päällimmäinen tunne itsestäsi ja sirkuksesta?	16	16				
Vaikutavuus	Onko sirkus vaikuttanut jokapäiväiseen elämääsi HoGH:lla?	16	16				
	Onko sirkus vaikuttanut jokapäiväiseen elämääsi HoGH:n ulkopuolella?	1	16	5		10	

## 7 TULOKSET

Tässä luvussa esitetään toimintatutkimuksen tulokset, jotka on kerätty toiminnallisessa vaiheessa havainnointi- ja kyselymenetelmillä. Tuloksilla etsittiin vastauksia kehittämistavoitteisiin. Johtopäätöksissä keskeisimpänä nousi yhteys voimaantumisen ja ryhmäytymisen välillä. Lisäksi esittelemme toiminnalle asetettujen tavoitteiden tulokset.

### 7.1 Voimaantumisen ilmeneminen sosiaalisen sirkuksen ryhmässä

*Konteksti* eli sirkustoiminta oli alussa hyvin vierasta paikallisille. Toiminnan jatkuessa kiinnostus sirkustelua kohtaan kasvoi. Toisessa vaiheessa osallistujamäärä oli jo kaksinkertainen. Sirkustaiteiden lisäksi kaikki askartelu ja käsillä tekeminen kiinnosti lapsia. Sirkuksen ainutlaatuisuus tarjosi lapsille fantasiamaailman, johon moni ryhmäläisistä lähti mukaan tarjottujen virikkeiden kautta. Osa sirkuslaisista hyötyi lähiohjauksesta, mikä lisäsi onnistumisen kokemuksia ja edesauttoi voimaantumista. He saivat tukea myös ryhmäläisiltä. Sirkuksessa tehdyt akrobatiaharjoitteet vahvistivat lapsia myös fyysisesti. Tämä näkyi ryhmäläisten tekniikassa sekä fyysisenä kestävyytensä.

*Vastuu* koettiin myönteisenä kokemuksena. Lapset halusivat vastuuta sopivissa määrin tullakseen huomatuiksi ja näyttääkseen, mitä he osaavat. Erityisesti toisessa vaiheessa ryhmäläiset halusivat vastuun välineistä ja harjoitteista itselle. Vastuun annosteleminen sopiviin kokonaisuuksiin vahvisti ryhmäläisten itsevarmuutta ja motivaatiota. Tämä näkyi huolehtimisena sirkusvälineistä, itsenäisenä järjestäytymisenä sekä onnistumisena sirkusharjoitteissa. Liika vastuu aiheutti ryhmässä kuohuntaa ja klikkejä esimerkiksi roolijaoissa. Ryhmäläiset huomasivat herkästi epätasaisen vastuun jakautumisen. Toisaalta joskus he eivät osanneet arvioida oikein omaa vastuunkantokykyään. Ohjaajan ammattitaidon merkitys korostui näissä tilanteissa.

Työpajojen alkaessa ryhmäläisten *itseluottamus* oli vähäistä, mikä tuli ilmi uskon puutteena ja ennakkoluuloina loppuesitystä kohtaan. Tahdonvoima tuli esiin eri harjoitteissa yrittämisen haluna, vaikka fyysiset kyvyt eivät aina olleet riittäviä harjoitteen suorittamiseen. Toisen vaiheen alussa erot uusien ja vanhojen ryhmäläisten rohkeudessa esiintyä näkyivät selvästi. Uudet jäsenet eivät lähteneet niin varmoina esiintymistilanteisiin. Heiltä puuttui heittäytymisen halu, samalla heitä nolostutti ja ujostutti. Sirkustoiminnan



jatkuessa nämä erot kapenivat uusien ryhmäläisten saadessa itseluottamusta uusien kokemusten myötä. Pienryhmätyöskentelyn yhteydessä yksilöt saivat tilaa näyttää osaamistaan. Tuolloin löytyi myös monilahjakkuuksia.

Jännitys näkyi molemmissa loppuesityksissä yksilösuorituksissa ja esiintyvien kavereiden puolesta jännittämisenä. Havaintojen perusteella toisessa esityksessä oli havaittavissa vähemmän jännitystä. Kokemus antoi heille itsevarmuutta, joka näkyi rentoudessa lavalla. Epäonnistumiset yleisön edessä eivät aiheuttaneet taantumaa, eivätkä heijastuneet esiintyjän itsevarmuuteen.

*Vapaus* näkyi siten, että lapset saivat itse valita, mihin harrastukseen he osallistuvat. Heillä oli myös vapaus priorisoida arkielämän toimintojaan. Monilla sirkuslaisilla oli velvoitteita perhe-elämän puolesta. Lisäksi muutamilla oli henkilökohtaisia rajoitteita. Jotkut sirkuslaisista harrastivat muutakin kuin sirkusta ja joutuivat vuorottelemaan harrastusten välillä. Sirkuslaiset kokivat kuitenkin, että vapaaehtoisuus sirkukseen osallistumisessa oli ehdoton plussa. Tämä tuli esiin palautekyselyssä sekä keskusteluissa sirkuslaisten kanssa.

*Luottamus* muita kohtaa tuli esiin parhaiten ilmaisuharjoitteissa, joissa vaadittiin heittäytymistä. Sirkuslaiset ymmärsivät hyvin eron oman ja esitettävän roolin välillä. He pystyivät esittämään myös rooleja, jotka aiheuttivat nolostusta ja naurua. He uskalsivat tuoda aitoja tunteita rooleihin omasta elämästä. Yksilöiden tunneilmaisu kehittyi ilmaisuharjoitteiden kautta, mikä näkyi esiintymisen laadussa.

*Arvostus* tuli ilmi sääntöjen noudattamisena tai noudattamatta jättämisenä. Toisaalta palautekyselyissä kävi ilmi, että sirkustoiminnalla ja ryhmään kuulumisella oli merkitystä lapsille. Keskusteluista tuli esille, että heitä huolesti sirkuksen jatkuminen. Tämä kuvasti yhteenkuuluvuuden merkitystä ja yksilöiden arvostusta sirkusyhteisöä kohtaan. Arvostus muita kohtaan näkyi sirkuslaisissa väkivaltaisen käytöksen vähenemisenä niin ryhmässä kuin sirkuksen ulkopuolella.

Sirkustyöpajoihin suhtauduttiin *myönteisesti*. Tämä näkyi osallistujamäärän kasvuna sekä kiinnostuksena sirkustaiteita kohtaan. *Ilmapiiri* oli kannustava, siinä oli tilaa myös epäonnistumisille. Välineiden rajallisuus aiheutti välillä kilpailua. Riitojen välttämiseksi sitouduttiin sääntöihin ja harjoiteltiin vuoroissa. Kannustava ilmapiiri ja sääntöihin sitoutuminen loivat terveen ympäristön voimaantumiseksi.

## 7.2 Ryhmäytymisen ilmeneminen sosiaalisen sirkuksen ryhmässä

Ryhmän kuohuntavaiheessa *roolit* aiheuttivat riitoja harjoitteissa, joissa vaadittiin yhteistyötä. Riitatilanteiden purkamisen kautta ryhmäläiset alkoivat ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta keskuudessaan. Ryhmässä oli sekä vahvoja että ujoja persoonia, mikä johti ajoittain vastakkainasetteluun ja kuohuntaan ryhmän sisällä. Molempien toimintajaksojen aikana ryhmäläiset tarvitsivat ohjaajan apua tasapainon säilyttämiseksi. Toisessa toimintajaksossa osa ryhmäläisistä pystyi ennakoimaan riitatilanteita ja he yrittivät selvittää konfliktit ilman ohjaajan väliintuloa. Tämä näkyi vanhemmissa ryhmäläisissä muiden kannustamisena ja tasavertaisena huomioimisena. He toimivat mielellään apuohjaajina harjoitteissa, jotka he jo hallitsivat. Samalla he olivat roolimalleja nuoremmille.

*Tavoitehakuisuus* ja yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen ilmeni ryhmäläisten osallistumisella tiedottamiseen sekä apuohjaajien työpanoksena toiminnan organisoinnissa ja ryhmäläisten kannustamisessa toimintaan. Työpajat, joissa ryhmäläiset tuottivat itselleen sirkusmateriaalia, edistivät ryhmäytymisprosessia. Näissä lapset alkoivat ymmärtää, että heillä oli yhteiset tavoitteet. Valokuvakansion tekemisen yhteydessä sirkuslaiset ymmärsivät paremmin arvoja: ystävyys, yhdessäolo, kannustaminen, luottamus ja me-henki. Yhteisten tavoitteiden asettaminen ja niihin pyrkiminen edisti ryhmäläisten ongelmanratkaisukykyä.

*Vuorovaikutus* kehittyi yhdessä toimimisen myötä ja kommunikaatio lisääntyi ryhmän sisällä. Esimerkiksi aluksi monet lapsista halusivat kokeilla sirkusvälineitä vain itsekseen, myöhemmin heillä heräsi halu harjoitella myös muiden ryhmäläisten kanssa. Vähitellen vuorovaikutus kehittyi ryhmässä monipuolisemmaksi. Lapset pystyivät käymään vuoropuhelua, jossa kaikki osapuolet tulivat kuulluiksi. Yhteiset tavoitteet osallistivat ryhmäläisiä toiminnan suunnittelussa. Näiden myötä ryhmässä lisääntyi vuorovaikutus. Toisessa vaiheessa ryhmäläiset pystyivät jo välittämään ohjaajalle selkeitä ja realistisia tarpeita.

*Etäisyys* ja henkilökohtaisen tilan tarve ilmeni hyvin sirkustyöpajojen alussa järjestäytymisessä. Ryhmäläiset saapuivat usein satunnaisessa järjestyksessä, eikä heillä ollut alussa tiivistä ystävyysverkostoa. Ensimmäisessä vaiheessa lasten etniset taustat eivät tulleet esille toiminnassa. Toisen vaiheen alussa sirkusryhmä koostui pienistä etnisistä

kuppikunnista. Toiminnan edetessä ryhmäläiset sijoittuivat läheisemmin toisiinsa nähden. Etnisillä taustoilla, yhteisellä kielellä tai sukupuolella ei ollut enää suurta merkitystä. Henkilökohtaisen tilan kaventuessa ryhmäläisistä oli huomattavissa enemmän yhteenkuuluvuuden ja sosiaalisen yhdessäolon piirteitä.

*Avoimuus* näkyi vapautena ja uskalluksena ilmaista tunteensa. Erityisesti ensimmäisessä vaiheessa avoimuutta vaikeutti apuohjaajien kommunikaatio ryhmäläisten kanssa tietoisesti vieraalla kielellä. Toisessa vaiheessa ryhmäläiset toivat työpajoihin ongelmia yksityiselämän puolelta, joita käsiteltiin työpajan alussa avoimesti. Erotilanteet ohjaajien kanssa nostivat esiin tunteita, joita ei peitelty.

Ryhmäläisten itse luomat säännöt toimivat perustana *ryhmän identiteetille*. Myös vastuun siirtäminen toiminnasta ja päätösvalta vahvistivat identiteettiä. Ryhmäläiset mm. kykenivät ilmaisemaan yhteisen tahtonsa. Erimielisyystilanteissa äänestettiin. Ryhmän identiteetin vahvistuminen näkyi toisen toimintavaiheen alussa. Ryhmäläiset vaativat uutta itse keksimäänsä nimeä sirkusryhmälle, kun eivät olleet sitä kyenneet valitsemaan ensimmäisessä toimintavaiheessa. Sitoutuminen ryhmään ja toimintaan näkyi myös siten, että ryhmäläiset valitsivat yhdessä esitykselle ajankohtaisen aiheen. Sirkustoiminnan jatkuvuudesta käydyt keskustelut toivat esille kiintymystä ryhmäläisten välillä, mikä omalla tapaa kuvasti ryhmän identiteettiä. Esiintymisasut toivat yhteenkuuluvuuden tunnetta.

*Luottamus* vahvistui työpajojen edetessä ja se ilmeni odotusten kasvuna työpajoja ja ohjaajaa kohtaan. Erityisesti akrobatiaharjoituksissa ryhmäläisten luottamus toisiaan kohtaan korostui. He kannustivat toisiaan ja uskalsivat tukeutua toisiinsa.

*Arvostus* muita ryhmäläisiä kohtaan kasvoi yhdessä tekemisen kautta. Alussa esiintymis- ja improvisaatio harjoituksissa esiintyjälle ei annettu tilaa toimia, vaan kaikki halusivat olla huomion keskipisteenä. Arvostus näkyi myös erilaisten mielipiteiden hyväksymisenä. Muun muassa äänestyksessä hävitessä tulos hyväksyttiin ilman konflikteja. Tasavertaisuus aikuisen kanssa oli ryhmäläisille alussa vierasta, pian he tottuivat tähän asetteluun. Vuorovaikutuksessa näkyi molemminpuolista kunnioitusta, joka ei edellyttänyt roolimallien tai auktoriteettien korostamista ja näihin liittyvän arvovallan käyttöä. Aikuisen kanssa vertaisena oleminen toi heille kykyä olla tasa-arvoisia myös muita ryhmäläisiä kohtaan.

Lapsille tarjottiin *vapaus* valita toimintoja ryhmässä. Tämä vahvisti motivaatiota sirkustaitojen harjoittelussa, mikä näkyi konkreettisesti sirkustekniikan kehittämisessä. Kaikille vapauden saaminen ei ollut helppoa, mikä ilmeni itsenäisen päätöksenteon vaikeutena.

*Itseluottamus* vahvistui ryhmäharjoitteissa. Erityisesti usko ja luottamus ryhmää kohtaan kasvoi loppuesityksen lähestyessä. Ryhmäläisten kanssa käydyissä keskusteluista tuli esille heidän itsevarmuuteensa, joka liittyi sirkustoimintaan ja tuleviin esityksiin.

*Myönteisyys* ryhmässä näkyi siten, että haluttiin lähteä mukaan toimintaan ja kokeilla uusia asioita. *Ilmapiiri* ryhmässä oli myönteinen ja suvaitseva. Uudet tulokkaat otettiin vastaan varauksella, vähitellen heidät kuitenkin hyväksyttiin ryhmän jäseniksi ja he saavuttivat tasavertaisen aseman niin sanottujen vanhojen ryhmäläisten kanssa. Loppuesityksen konkretisoituminen nostatti me-henkeä, joka näkyi sitoutumisena ja uskona yhdessä tekemiseen.

### 7.3 Sosiaalinen sirkus ja pedagogiset keinot voimaantumisen ja ryhmäytymisen tukena

Opetusmenetelminä käytetyt tukeminen, ilmaiseminen ja tutkiminen osoittautuivat toimiviksi yksilöllisiä taitoja opettaessa. Valmentaminen, mallintaminen ja reflektio soveltuivat paremmin ryhmän toiminnan ohjaukseen.

Ryhmäläisille annetun vastuun kautta ryhmäläiset oppivat itse ratkaisemaan ongelmiaan. Myös sirkusvälineisiin tutustuminen toteutettiin osittain tutkimisen kautta. Ryhmäläisissä löytyi omatoimisuutta ja sinnikkyyttä sirkustaitojen opettelussa. Sisäistä motiivointia hyödynnettiin pyrkimyksenä sitouttaa ryhmäläiset toimintaan. Teknisesti vaativat sirkuslajit edellyttivät enemmän tukea ja rohkaisua ohjaajan taholta. Näitä keinoja käytettiin myös alkuvaiheen ilmaisharjoitteissa.

Kuva ja videomateriaalia hyödynnettiin mallintamiseen, ja ne osoittautuivat toimiviksi niin motivoinnin kuin havainnollistamisen kannalta. Samalla ne korvasivat ohjaajien puutteellista ammattitaitoa sirkustekniikan opettamisessa. Reflektion toimivuus tuli parhaiten esille ryhmän sisäisiä suhteita ja vuorovaikutusta tarkkaillessa. Ohjaajan avustamana ryhmä kykeni oppimaan toiminnastaan, mikä tuki ryhmäytymisen prosessia.

Ryhmätehtävien kautta lapset oppivat itsenäistä työskentelyä ja tavoitteisiin pyrkimistä. Sekä harjoituksissa että kunkin toimintavaiheen lopussa pidetyt loppuesitykset vahvistivat ryhmän ilmaisutaitoa, ja kasvattivat itsevarmuutta. Tämä voidaan nähdä osana ryhmäytymisen ja voimaantumisen prosessia.

#### 7.4 Kyselylomakkeella saadut tulokset

Henkilökohtaisessa kehityksessä lapset kokivat edistystä molemmissa toimintavaiheissa. Kaikki olivat oppineet uusia taitoja, tulleet paremmiksi jo opittujen taitojen saralla ja oppineet itsestään jotakin uutta. Saatu palaute tukee lasten yksilöllistä kasvua ja tuloksia voimaantumisen osalta.

Sosiaalisen verkoston kehittämisessä näkyi eroavaisuutta ensimmäisen ja toisen vaiheen välillä. Ensimmäisessä vaiheessa valtaosa oli saanut uusia ystäviä tai oppineet jotakin uutta heistä. Alle puolet kokivat, että tällaista kehitystä ei ollut tapahtunut. Toisessa vaiheessa kaikki lapset kokivat saaneensa uusia ystäviä ja oppineensa jotakin uutta heistä. Ilmiö on selitettävissä ryhmäytymisen prosessin etenemisellä.

Innostuneisuus sirkustoimintaa kohtaan tuli esiin seuraavasti. Kyselyn mukaan lapset kokivat sirkustoiminnan miellyttäväksi ja sitä haluttiin jatkaa. Heistä oli hauskaa oppia uusia taitoja ja työpajoihin oli kivaa tulla. Toisessa vaiheessa yhdellä vastanneista henkilökohtaisen elämän vastuut aiheuttivat stressiä, joka heijastui myös sirkustoimintaan.

Molemmissa vaiheissa ryhmäläiset kokivat, että sirkustoiminta vaikutti osallistumiseensa järjestön toimintaan. Ensimmäisessä vaiheessa samaa vaikutusta ei vielä koettu lasten omassa elämässä. Toisessa vaiheessa kaikki lapset kokivat sirkuksen vaikuttaneen heidän yksityiselämäänsä. Nämä vastaukset tukevat sirkuksen vaikuttavuutta positiivisena muutoksena yksilön kehittämisessä.

#### 7.5 Sosiaalinen sirkus osana Home of Good Hopen toimintaa

Edellä kuvatut tulokset osoittavat sirkusryhmän onnistuneen jalkautumisen osaksi Home of Good Hopea. Suurimmat haasteet toiminnassa olivat järjestön taholta tapahtuvassa yhteistyössä. Ohjaajien rekrytointi oli hankalaa, koska toimintatutkimuksella oli rajallinen budjetti eikä tiedossa ollut jatkorahoitusta. Myös huolenpito materiaaleista ja turvallisuus olivat puutteellisia. Fyysiset tilat aiheuttivat rajoitteita sirkustoiminnalle.

Järjestö tekee yhteistyötä monien kehittämishankkeiden kanssa yhtä aikaa, mikä vaikutti toisessa vaiheessa yhteistyöhön ja luottamukseen.

Home of Good Hope hyötyi sirkuksen tuomasta näkyvyydestä, ja se vaikutti yhteistyön syventymiseen järjestön kanssa. Sirkustoiminnassa käyvien lasten työpanos näkyi usein myös vapaaehtoisatyönä järjestön toiminnan puolella. Tämä projekti antoi järjestölle mahdollisuuden verkostoitua lähialueen koulujen kanssa.

HoGH lupasi jatkaa sirkustoimintaa viikoittain. Samalla järjestö sitoutui rahoittamaan sirkusryhmän toimintaa tarpeiden mukaan. Tähän he kohdentaisivat yhden ohjaajan resurssin henkilökunnasta. Ryhmä osoitti kiinnostusta jatkamiseen. Osa ryhmäläisistä oli valmis jatkamaan ilman aikuisen läsnä olevaa ohjausta. Kaiken kaikkiaan sirkuksen toivottiin jatkuvan osana järjestön toimintaa.

## 7.6 Sirkusryhmän omavaraisuus ja mahdollisuudet

Keväällä 2015 Hoitsusirkus Namibiassa -hanke päättyi Cirque du Soleilin sosiaalisen sirkuksen kartalle. Tämä antoi ohjaajille laadukkaampia välineitä sirkusoppaiden muodossa toiminnan järjestämiseen ja sirkusryhmälle näkyvyyttä maailmankartalla. Sirkukselle luodussa ohjekansiossa on ohjeet keskeisimpiin sirkustekniikan harjoitteisiin.

Sirkukselle jätetyt välineet suovat mahdollisuuden monipuoliseen harjoitteluun. Järjestölle tuotettu toimintapäiväkirja mahdollistaa paremman kommunikaation sirkusryhmän ja järjestön välillä ja toimii hyvänä välineenä ryhmän ohjaamiseen. Sirkusryhmän tunnetuksi tuleminen edesauttoi ryhmän kysyntää. Ryhmälle oli tiedossa useita esiintymistilauksia alueen eri kouluilla. Tämä tukee toiminnan jatkuvuutta. Järjestön taholta esitettiin ehdotus sirkustoiminnan liittämisestä paikallisen koulutusministeriön alaisuuteen, mikä myös varmistaisi toiminnan jatkuvuuden.

## 7.7 Johtopäätökset tulosten perusteella

Sirkustoiminta soveltuu hyvin lasten voimaantumisen tukemiseen. Normaalissa kehityksessä 7 - 12-vuotiaat lapset keräävät kokemuksia fantasiamaailman kautta, jonka sirkus tarjoaa (Dunderfelt 2011, 81 - 82). Tämä koettiin toimivaksi myös meidän sirkusryhmässämme.

Ohjaajan asema ja ammattitaito ovat keskeisiä vastuun jakamisessa ryhmäläisten kesken. Sopivilla vastuukokonaisuuksilla voitiin edesauttaa ryhmäläisten sitoutumista ja motivaatiota sosiaalisen sirkuksen ryhmässä. Tämä edisti voimaantumista ja ryhmäytymistä. Myös Siitosen (1999, 65 - 66) mukaan vastuu luo tarpeellisuuden tunteen sekä luottamuksen ja arvostuksen ilmapiiriin. Vastuulla on merkitystä voimaantumisen saavuttamisessa (Mahlakaarto 2010, 29 - 30). Vastuu ja vapaus liittyvät toisiinsa voimaantumisessa. Mahdollisuus valita vapaasti oman osallistumisen määrä ja työpanos tuki motivaatiota ja helpotti vastuun ottamista. Siitosen (1999, 63 - 64) ja Mahlakaarron (2010, 29 - 30) mukaan valinnan vapautta edellytetään voimaantumisen prosessissa.

Sirkustoiminta lisäsi itseluottamusta sirkuslaisissa. Siitosen mukaan itseluottamus toimii keskeisenä osana voimaantumisessa (Siitonen 1999, 68 - 69). Sirkuslaisissa tapahtunut muutos kuvastaa voimaantumista. Yksilöllisen voimaantumisen ja ryhmäytymisen välillä oli havaittavissa yhteys. Jotkut yksilöt voimaantuivat ryhmään kuulumisesta ja ryhmäytyminen taas eteni tiettyjen yksilöiden voimaantuessa. Mahlakaarron (2010, 29 - 30) mielestä yksilön ja yhteisön voimaantumisella on selvä yhteys toisiinsa.

Luottamus ja avoimuus näkyivät enemmän sirkuslaisten ryhmäytymisen osana. Ryhmän tiivistyessä myös luottamus kasvoi, ja toiminta muuttui avoimemmaksi ryhmäläisten kesken. Toisaalta ilmiötä voi tarkastella yksilön voimaantumisen osalta. Voimaantuessa yksilö rohkenee luottaa toisiin, tälle on edellytyksenä ryhmän sisäinen luottamus ja avoimuus (Siitonen 1999, 68 - 69). Myös Aallon (2000, 75 - 76) mukaan ryhmän sisäinen luottamus kasvattaa turvallisuutta ja edistää ryhmäytymistä.

Sirkustoiminnan kautta tapahtuva sosiaalisten taitojen harjoittelu edisti ryhmäläisten keskinäistä arvostusta ja kunnioitusta. Sirkustoiminnasta syntyi monia uusia ystävyys-suhteita. Nämä laajensivat lasten sosiaalista verkostoa ja kasvattivat arvostusta sirkusyhteisöä kohtaan. Arvostava ilmapiiri viimeistelee voimaantumisen prosessin (Siitonen 1999, 67). Kannustavassa ympäristössä halu ja rohkeus yrittää uusia asioita kasvoivat. Myönteinen ilmapiiri ja kannustukset edistivät sirkuslaisten voimaantumista ja vahvisti lasten itseluottamusta. Siitosen mukaan (1999, 74 - 75) myönteisellä ja kannustavalla ilmapiirillä on merkitystä voimaantumiseen. Siinä epäonnistumisen pelko vähenee, ja yksilö löytää voimavaroja innostuksensa kautta.

Sirkustoiminta vahvisti ryhmäläisiä yhteisönä, sillä yhdessä tekemisen kautta he tulivat fyysisesti sekä henkisesti lähemmäs toisiaan. Sosiaalisten taitojen kehittyessä he oppivat uusia asioita itsestään ja pystyivät hyväksymään toisensa erilaisina yksilöinä. Aallon mukaan turvallisuus ja luottamus lisääntyvät ryhmäläisten lähentyessä. Arvostuksen ja yhteistyötaitojen kasvu kuvastaa ryhmän ryhmäytymistä. (Aalto 2000, 72 - 74.)

Ryhmäytymisprosessin kannalta tarkastellessa, ryhmän sisäinen turvallisuus saavutti heikkoutta hyväksyvän ryhmän tason. Ryhmässä uskallettiin näyttää heikkoutensa, nauraa omilleen virheilleen ja ilmaista omiaan tarpeitaan. Ohjaajien taustat huomioiden tässä opinnäytetyössä saavutusta voidaan pitää erinomaisena ryhmäytymisen kannalta. (ks. Aalto 2000, 23, 70)



## 8 TOIMINTATUTKIMUKSEN ARVIOINTI, LUOTETTAVUUS JA TOISTETTAVUUS

Heikkisen ym. (2006, 147) mukaan toimintatutkimusta on hankala arvioida luotettavuuden ja toistettavuuden kautta. Luotettavuus ilmenee tutkimukseen valittujen menetelmien ja tutkittavan kohteen suhteesta. Toistettavuudessa korostuu tutkimukseen valitut menetelmät ja niiden toimivuus. Ihannetilanteessa samoilla menetelmillä tulisi saavuttaa samankaltaisia tuloksia. Sosiaalisen ympäristön muuttuvuus ja tutkimustilanteiden ainutlaatuisuus tekevät näistä luotettavuuden mittareista epäkäytännöllisiä. Tästä johdettua tämän työn arviointiin käytettiin validointiperiaatteita: historiaalinen jatkuvuus, dialektisuus, reflektiivisuus, toimivuus ja luotettavuus.

### 8.1 Historiallinen jatkuvuus

Toimintatutkimuksessa tekijän on huomioitava toimintaympäristö, yhteistyötahon taustat sekä toiminnan kohdentuminen ja luonnollinen jatkuvuus (Heikkinen & Syrjälä 2006, 149 - 150). Tässä työssä pyrittiin kohdentamaan toiminta niin, että sillä olisi parhaat mahdolliset edellytykset jatkua kehittämishankkeen päätyttyä, osana yhteistyötahon toimintaa. Koska toiminnallinen vaihe tapahtui vieraassa ympäristössä, toiminnan suunnittelussa pyrittiin huomioimaan kulttuuriset tekijät. Työn aihe valittiin niin, että se tuki sirkusryhmän tarpeita. Aihe oli ajankohtainen myös yhteiskunnallisella tasolla Namibiassa. Toimintatutkimuksen toteuttamisella kahdessa jaksossa pyrittiin tukemaan jatkuvuutta. Sirkusryhmälle tuotetulla sirkusoppaalla pyrittiin turvamaan ryhmän itsenäinen toiminta. Tutkimusraportti esitetään narratiivisessa muodossa, joka auttaa ymmärtämään syy-seuraussuhteita.

### 8.2 Dialektisuus

Dialektisuus korostui vuorovaikutuksessa yhteistyötahon sekä tutkittavan ryhmän kanssa. Dialektisuuden pohjakriteerinä voidaan pitää dialogisuuden syvyyttä ja saavutettavuutta (Heikkinen & Syrjälä. 2006, 154 - 155). Vuorovaikutuksen luotettavuutta hankaloittivat kulttuuriset erot. Toimintaraportissa kuvatut ongelmat aiheuttivat jännitettä dialogissa yhteistyötahon kanssa. Tämä on saattanut heijastua tulosten tulkintaan. Ryhmän kanssa tapahtunut dialogi oli suoraa, aitoa ja tasavertaista. Tämä helpotti ryhmän tarpeiden määrittämistä ja toiminnan suuntaamista niiden mukaisesti.

### 8.3 Reflektiivisyys

Heikkinen & Syrjälä. (2006, 152 - 153) korostaa, että tutkimuksen reflektiivisyyttä arvioidessa tutkijan on tärkeä huomioida oman asemansa ja toimintansa vaikutukset tutkimuksen tuloksiin. Toiminnassa pyrittiin jatkuvaan itsetarkasteluun. Toimintatutkimuksen vaiheistaminen suunniteltiin niin, että aiempien vaiheiden havainnoista sekä palautteesta pystyttiin ottamaan oppia. Tässä opinnäytetyössä ensimmäisen toimintavaiheen keskeisimpiä havaintoja ja kyselyn tuloksia hyödynnettiin toisen vaiheen suunnittelussa. Havainnoinnin keinoin kerätyn aineiston käsittelyssä on pyritty huomioimaan toimijoiden taustat, kuten sukupuolen, iän tai elämän asenteen vaikutukset toimintaan ja havaintoihin.

### 8.4 Toimivuus

Toimivuutta arvioidessa tarkastellaan tutkimuksessa käytettäviä menetelmiä ja niiden eettisyyttä. Pätevyyttä lisäävät valittujen menetelmien käyttöarvo ja hyödyllisyys. Toisaalta rehellinen raportointi voi pelastaa epäonnistuneen tutkimuksen tulokset, sillä tämäkin tieto on hyödynnettävissä tulevissa tutkimuksissa. (Heikkinen & Syrjälä. 2006, 155 - 156.) Sirkustoiminnan järjestäminen ja yhteistyö HoGH:n kanssa osoittautuivat lopulta toimivaksi. Sirkustoiminnalla aikaan saatu voimaantumisen ja ryhmäytyminen tukevat myös näkemystä tutkimuksen toimivuudesta.

Tutkimukseen valittujen teorioiden sekä tulosten yhteen sovittaminen oli hankalaa. Tutkimustulosten tyypittely voimaantumisen kategorioiden mukaisesti oli haasteellista, sillä havaintoja tehtiin samanaikaisesti voimaantumisen ja ryhmäytymisen osalta. Näiden luokittelu tuotti vaikeuksia ja monia tuloksia jouduttiin tulkitsemaan ilmiöinä kontekstissaan. Opinnäytetyön luotettavuutta tukee se, että tutkimusaineiston analyysi tehtiin yhdessä. Näin pyrittiin käsittelemään aineisto kokonaisuutena ja varmistamaan tulosten objektiivisuus.

Toiminnassa pyrittiin eettisyyteen. Toimintaraportista kuitenkin käy ilmi toimijoiden kohtaamat haasteet sekä heidän valitsemansa ratkaisut niihin. Toimijat itse kokivat ajoittain ammattitaitonsa puutteelliseksi toiminnan kentällä. Suunnitelman toimimattomuus ja haasteet toiminnassa ovat yleisiä tämän tyyppisissä tutkimuksissa. Siksi onkin tärkeää tuoda nämä seikat esille tutkimuksen raportoinnissa. (Heikkinen & Syrjälä.

2006, 158.) Eettistä pohdintaa herättävät myös yhteistyötahon todelliset intressit sirkusryhmää kohtaan. Jos ryhmä saa esimerkiksi rahaa esityksestään, on vaikea tietää, tullaanko se käyttämään ryhmän hyväksi tai ovatko lapset tietoisia mahdollisista rahapalkkioista. Lapset osallistuivat ryhmään vapaaehtoisesti, mutta toimijoilla ei ollut yhteyttä heidän laillisiin huoltajiinsa.

## 8.5 Havahduttavuus

Toimintatutkimuksen havahduttavuus tulee esille kirjoitetun raportin kieliasussa sujuvuudella ja mukaansatempaavuudella. Havahduttavuutta korostavat tutkimuksessa käytetyt erilaiset kuvat, kaaviot ja videomateriaali. (Heikkinen & Syrjälä. 2006, 160.) Tämän opinnäytetyön toimintavaiheessa käytettiin havainnollistamisen apuna draamaa, multimediaa ja kuvamateriaaleja. Lisäksi kuva- ja multimediamateriaalia hyödynnettiin sirkusryhmälle tuotetussa sirkusohjekansiossa. Työn raportointivaiheessa hyödynnettiin kuva- ja videomateriaalia havainnollistamiseksi.

Tämän työn havahduttavuus ilmenee hyvin loppuesityksien myötä. Yhtensä sirkusryhmän yleisönä on ollut yli tuhat lasta nuorta ja aikuista. Etenkin toisessa vaiheessa esitys vaikutti yleisöön tuoden esiin tunteita. Molemmissa vaiheissa esitykset saivat paljon positiivista palautetta. Sirkuslaisten opettaja oli yllättynyt huomattavasti lasten monilahjakkuuden. Esityksen kautta myös koulun muu henkilökunta näki sirkuslaiset uudessa valossa.

Sirkustyöpajat antoivat lapsille mahdollisuuden irrottautua arjesta ja kokea elämyksen, johon heillä ei muuten ollut mahdollisuuksia. Heillä oli intoa jakaa ”sirkuksen taikaa” myös muille. Sirkuslaisten into esiintyä ja osallistua kuvastaa jo sinänsä muutosta lasten arjessa. Lapset huomasivat, miten paljon yhdessä toimimalla voi saada aikaan positiivisia tuloksia.

## 9 POHDINTA

Mielestämme olemme saavuttaneet tämän toimintatutkimuksen tavoitteet hyvin. Järjestämällämme sirkustoiminnalla oli selvää vaikutusta lasten ja nuorten voimaantumiseen. Toisaalta, ryhmän iän huomioiden lapset olivat kehittyvässä iässä, jolloin uusien taitojen oppiminen ja innostus sirkustaiteita kohtaan oli heille luonnollista. Voimaantumisen tarkastelun suhteen täytyy olla kriittinen, sillä on vaikeata määritellä rajat lasten normaalikehityksen ja voimaantumisen välillä.

Ryhmäytymisen osalta havainnot ovat selkeämpiä. Ohjaajan rooli osallistuvana havainnoijana on vaikuttanut molemmissa vaiheissa ryhmäytymisprosessiin. Ohjaajien yksilöllinen kokemus toiminnasta on ollut erilainen, mikä voi heijastua havainnoissa ja tuloksissa. Toimintatutkimuksen havainnoista nousee yhteys ryhmäytymisen ja yhteisön voimaantumisen välillä. Nämä kaksi prosessia näyttäytyvät hyvin samankaltaisina.

Tutkimuksen tekeminen vieraassa kulttuurissa tuotti haasteita. Yhteistyö HoGH:n kanssa oli pääasiassa sujuvaa. Kulttuuriset erot näkyivät kommunikaatiossa ja heikensivät osapuolten välistä luottamusta. Tämä on saattanut vaikuttaa sirkustoimintaan ja heijastua tutkimustuloksiin. Kommunikaatiossa esiintyvien ongelmien erilaisuus vaikeuttaa niiden vaikuttavuuden vertailua.

Lasten asuinolot ja aliravitsemus vaikuttivat lasten fyysiseen jaksamiseen. Tämä erottaa sirkusryhmän lapset suomalaisista lapsista siinä määrin, että suomalaisessa ympäristössä lasten perustarpeet on turvattu. Tässä hankkeessa jouduttiin huomioimaan myös tämä näkökulma toimintaa järjestäessä.

Sirkusryhmän sisällä oli paljon erikoistarpeita, kuten lukivaikeuksia, keskittymishäiriöitä ja käytöshäiriöitä. Näihin lapsilla ei ollut mahdollisuutta saada apua kohdemaassa. Tämä taas heijastui sirkustoiminnan järjestämisessä ja tuotti ohjaajille haasteita.

Kokonaisuudessaan opinnäytetyön prosessi on ollut haastava. Teorioiden rajaaminen mietitytti prosessin loppuun asti. Olisivatko voimaantumisen ja ryhmäytymisen teorit keskeisimpinä tässä tutkimuksessa? Mistä tämän toimintatutkimuksen teoreettiset lähtökohdat lopulta rakentuisivat? Voimaantumisen teoria nousi esille, kun pohdittiin, minkälaisen tutkimuksen tarvetta sosiaalisen sirkuksen kentällä on. Monien hankkeiden

yhteydessä on huomattu sosiaalisella sirkuksella olevan positiivisia vaikutuksia sen harrastajiin. Ilmiötä ei kuitenkaan ole nimetty ja halusimme selvittää, voisiko se olla voimaantumista.

Makkonen (2006) on tutkinut prosessidraamaa ryhmäyttämisen keinona. Tämä herätti mielenkiinnon lähteä havainnoimaan myös ryhmäytymisen merkkejä myös tässä opinnäytetyössä. Valtaosa voimaantumisen tutkimuksista on saatu aikuisten kanssa työskennellessä. Näin ollen mielestämme oli tärkeää opinnäytetyössä tuoda esille lasten kehityksen ja oppimisen piirteitä, jotta havaintojen tulkinta olisi luotettavampaa. Työstä jätettiin kuitenkin pois syvemmät oppimisen teoriat, sillä sosiaalinen sirkus tarjosi jo oman opetusnäkemyksensä.

Opinnäytetyön toiminnallisessa vaiheessa kohdattiin monia ongelmia, joihin ei osattu varautua. Kentällä tapahtunut toiminta oli enemmän tilannejohtamista kuin järjestelmällistä. Pääteoriat, joiden puitteissa havainnointia tehtiin, olivat selvillä. Havaintojen analysoinnin avuksi syntynyt taulukko valmistui vasta, kun havainnot oli kerätty. Sen olemassaolo olisi selkeyttänyt molempien toimintavaiheiden havaintojen keruuta.

Työn tuloksia voidaan hyödyntää suoraan tulevissa sosiaalisen sirkuksen tutkimuksissa. Tämän työn tulokset osoittavat, että sosiaalinen sirkus on loistava keino järjestää luovaa virikkeellistoimintaa ja sitä voidaan hyödyntää hoitotyössä. Opinnäytetyön tuloksena havaittiin voimaantumisen ja ryhmäytymisen välinen yhteys, josta voisi saada hyviä jatkotutkimuksen aiheita. Yhteistyötaho hyötyi kehittämishankkeesta saaden julkisuutta ja mallin uudenlaiseen toimintaan. Lisäksi opinnäytetyö toimii hyvänä esimerkkinä vieraaseen kulttuuriin vietävästä toiminnasta ja sen tuomista mahdollisuuksista.

## LÄHTEET

## KIRJALÄHTEET

Aalto, M. 2000. Ryppäästä ryhmäksi, turvallisen ryhmän rakentaminen. Tammer-Paino Oy.

Ahokas, M., Ferchen, M., Hankonen, N., Lautso, A. & Pyysiäinen, J. 2008. Sosiaali-psykologia. 2. painos. Porvoo:WSOY.

Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Teoksessa. Anttila ja Akatiimi Oy. 2. painos.

Cenoz, J. & Genesee, H. 1998. Multilingual matters. Teoksessa. J. Edwards. Beyond Bilingualism

Forsyth, D. R. 2006. Group Dynamics. 4. painos. Phoenix.

Green, E. 2014. Sähköpostitiedoksianto. 6.5.2014. Windhoek: Home of Good Hope.

Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy. Sivut 16 - 26

Heikkinen, H., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2007. Toimintatutkimus prosessina. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy. Sivut 78 - 82.

Heikkinen, H. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkimuksen raportointi. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy. Sivut 117 – 118.

Heikkinen, H. & Syrjälä, L. 2007. Tutkimuksen arviointi. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy. 144 - 161

- Heiniö, M. 2012. Nähdä voi muutenkin kuin vain silmillä -Moniaistinen sirkusesitys näkövammaisille. Opinäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa: Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy
- Hyttinen, H. 2011. Sosiaalisen sirkuksen hyvien käytäntöjen opas. Sosiaalinen sirkus -hankkeen julkaisu. TTK. Tampere
- Hänninen, J. 2013. Lupa toimia eri tavalla. Kehittämistyö. Ammatillinen opettajakorkeakoulu.
- Jääskeläinen, S. & Piirinen, E. 2012. ”Oikeestaan musta kaikki kerrat oli kivoja.” - Nuorten kokemuksia sosiaalisen sirkuksen intensiivijaksolta. Opinnäytetyö. Hämeen ammattikorkeakoulu.
- Kinnunen, R., Lidman, J., Kekäläinen, K & Kakko, S-C. 2013. ”Siellä on suupielet korvissa”. Hyvinvointivaikutukset sosiaalisesta sirkuksesta. Tampere:TTK-julkaisu.
- Kovanen, K. 2005. Ryhmäprosessin merkitys oppimisessa. Pro gradu. Tampereen yliopisto.
- Kuitu, P. 2013. Sosiaalisen sirkuksen toiminnan vaikutukset vanhusten hoivaympäristössä - ”Sirkuksessa unohdan aina, että on sairautta.” Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.
- Liimatainen, M. 2013. Helsingin taidemuseo.fi julkaisu 3/2013
- Mahlakaarto, S. 2010. Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: 2010.
- Makkonen, M. 2006. Yhtä suurta sirkusta! Prosessidraama luokan yhteishengen tuki-jana. Pro gradu. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: 2006.
- Pantzar, T. 2013. Tutor training, international students. Luentosarja. Kevät 2013. Mikkelin ammattikorkeakoulu.

Peltonen, H. 2004. Kasvattajana sosiaali- ja terveystalouden ammattiteissa. Tampere: Tammer-paino Oy.

Peura, S. 2013. Sirkusta Senegalissa - sirkusopetus osana Hyvä Koulu -hanketta. Opinnäytetyö. Turun ammattikorkeakoulu.

Saarelainen, A. 2013. Sirkustaidot syrjäytymisen estämisen välineenä - Sosiaalisen sirkuksen äärellä. Opinnäytetyö. Tampereen ammattikorkeakoulu.

Siitonen, J. 1999. Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua. Käsikirjoitus. Oulun yliopisto.

Tynjälä, P. 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Tampere: Kirjayhtymä Oy.

Åstrand, R. 2011. Circo -esite. Hyvinvointia Sosiaalinen sirkus -hankkeen julkaisu.

World Bank. 2009. Namibia: Country Brief. Washington, DC, United States of America. World Bank.

Vilkka, H. 2006. Tutki ja havainnoi. Vaajakoski: Tammi

Vilkka, H. 2007. Tutki ja kehitä. 3. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja kehitä. 4. Painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

## MUUT LÄHTEET

Bridge, J., Brown, B., Robichaud, K. & Thistle, B. 2006. Enhancing Understanding of Utility Services: Improving communication between the residents of Katutura and the City of Windhoek. Worcester Polytechnic Institute. Project report.

Central Bureau of Statistics. 2008. A Review of Poverty and Inequality in Namibia. National Planning Commission. Lokakuu 2008. Saatavissa: [http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/poverty/docs/projects/Review\\_of\\_Poverty\\_and\\_Inequality\\_in\\_Namibia\\_2008.pdf](http://www.undp.org/content/dam/undp/documents/poverty/docs/projects/Review_of_Poverty_and_Inequality_in_Namibia_2008.pdf) [viitattu: 23.9.2015].



Experience Africa Program. 2015. Understanding Namibia. Saatavissa: [http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en\\_namibia-culture](http://www.culturaldiplomacy.org/index.php?en_namibia-culture) [viitattu: 23.2.2015].

Home of Good Hope. 2013. Who we are - Our Background. Home of Good Hope - järjestön internetsivut. Saatavissa: <http://www.homeofgoodhope.ca/history/> [viitattu: 17.5.2014].

Imanga, M. 2015. Haastattelu. 23.7.2015. Windhoek: Home of Good Hope

Jauch, H., Edwards, L. & Cupido, B. Inequality in Namibia. Saatavissa: [http://www.osisa.org/sites/default/files/sup\\_files/chapter\\_3\\_-\\_namibia.pdf](http://www.osisa.org/sites/default/files/sup_files/chapter_3_-_namibia.pdf) [viitattu: 10.10.2015]

Namiweb. 2015. Schools in Windhoek. Saatavissa: <http://www.namiweb.com/schools.htm> [viitattu: 12.10.2015].

Nuorisoseurat. 2014. Jokainen kerhokerta on seikkailu! Suomen Nuorisoseurojen Internet sivut. Saatavissa: <http://www.nuorisoseurat.fi/suunnittelumateriaali> [Viitattu 17.8.2014].

Sirkuksen tiedotuskeskus. Suomalainen sirkushistoria. Sirkusinfo- internet sivut. Saatavissa: <http://www.sirkusinfo.fi/fi/suomalainen-sirkus/suomalainen-sirkushistoria> [viitattu:15.5.2014].

TTK. 2014a. Sosiaalinen sirkus -hanke 2009 - 2011. Sosiaalisen sirkuksen internet sivut. Saatavissa: <http://vaikuttavasirkus.fi/sosiaalinsirkus/> [viitattu:15.5.2014].

TTK. 2014b. Hankekuvaus. Vaikuttavan sirkuksen internet sivut. Saatavissa: <http://www.vaikuttavasirkus.fi/index.php?page=hankekuvaus> [viitattu:15.5.2014].

World Bank. 2014. Namibia: Data. Maailman pankin internetsivut. Saatavissa: <http://data.worldbank.org/country/namibia> [Viitattu: 17.5.2014].

## Aikaisempien tutkimusten taulukko

Tekijät	Aihe	Osallistujat	Tarkoitus	Keskeiset tulokset
Kovanen Kimmo. Pro gradu 2005, Tampereen yliopisto.	Ryhmäprosessin merkitys oppimisessa	Seinäjoen ammattikorkeakoulun kulttuurin ja muotoilun yksikön kulttuurituottaja-opiskelijat, jotka osallistuivat tarinateatterikursseille.	Tarkastella tarinateatterikurssin ryhmäprosessia ja antaa näkökulmaa ryhmäprosessiperustaiselle pedagogiikalle.	Ryhmäprosessin kulku on ryhmästä riippuvaista. Tutkittava ryhmä koki prosessinsa myönteiseksi. Ryhmäprosessilla on merkitystä oppimiseen etenkin, jos prosessin teemoja (mm. yhtenäisyys ja ilmapiiri) käydään läpi ryhmän kanssa.
Kuitu Pilvi. Ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyö 2013, Tampereen ammattikorkeakoulu.	Sosiaalisen sirkuksen toiminnan vaikutukset hoivaympäristössä.	Lempäälässä Ehtookodin asukkaat ja ohjaajat, Ryhmän koko vaihteli kuudesta kahteenkymmeneen.	Tutkimuksessa kerättiin tietoa kulttuuritoiminnasta hoidon osana ja pyrittiin tunnistamaan hyvinvointia ja elämänlaatua osa-alueita joita toiminta tuki.	Sirkushankkeen vaikutukset koontui pääluokiksi ”Toimintakyvyn yllpitäminen” ja ”Kunniottava vuorovaikutus” Sirkuksen vaikutteet toteutuivat monipuolisesti ja yli luokkarajojen.
Mahlakaarto Salme. Väitöskirja 2010, Jyväskylän yliopisto.	Subjektiksi työssä - identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa	Tutkimus toteutettiin erään sairaalan henkilöstöllä, hyvinvointioh-	Tutkimuksen Primäärisenä tavoitteena oli vahvistaa osallistujien työidentiteettiä	Persoonalliseen ja ammatillisen kasvuun ohjaaminen edellyttää valmiutta ja kykyä mukautua ohjattavan ryhmän jäsenten maailmaan. Ammatillinen ja per-

		<p>jelmana 2000-luvun alussa. Tutkimus aineistona käytettiin tutkijan aiemmalla nimellä julkaistuja neljää artikkelia.</p>	<p>tukemalla heidän subjektiivisuuttaan. Sekundäärisenä tavoitteena oli tukea osallistujien työssä jaksamista ja ehkäistä työuupumista.</p>	<p>soonallinen identiteetti ovat voimakkaasti toisiinsa kietoutuneita ja tähän liittyy myös paljon tunteita. Tutkimuksesta kävi ilmi, että muutos vaatii aikaa ja että osa jäsenistä kamppaili vielä vuosi myöhemmin samojen asioiden kanssa kun hankkeen aikana. Myös työyhteisöllä tai organisaatiolla on vaikutusta voimaantumiseen. ” Subjektiivisuuden rakentuminen tapahtui sisäisten ja ulkoisten äänten dialogina, jossa sisäiset äänet edustivat yhteyden luomista itseen ja ulkoiset äänet ympäristön rakentumista yksilön mielessä ja toiminnassa. Subjektiivisuuden vahvistumien merkitys osallistujien tarinoissa aiempaa enemmän sisältäpäin ohjautuvaa roolia suhteessa ympäristöön.”</p>
<p>Makkonen Mila. Pro gradu 2006, Jyväskylän yliopisto.</p>	<p>Prosessidraama luokan yhteishengen tukijana</p>	<p>Prosessidraamajaksioon osallistuneet perusopetuksen toisen luokan oppilaat.</p>	<p>Tutkia, miten prosessidraama tukee luokan yhteishenkeä ja sen kehitystä.</p>	<p>Prosessidraama soveltuu monipuolisesti luokan yhteishengen tukemiseen. Se tarjoaa myös uudenlaisia oppimismahdollisuuksia, mikäli osallistuja vain tart-</p>

				tuu niihin.
Åstrand Riikka. Pro gradu 2007, Soveltavan kasvatustieteen laitos	Harrastustoiminta syrjäytymisen ehkäisyssä	Suvelan sirkus ja jääkiekkoseura Icehearts	Tutkia palveluntarjoajan ja palvelun käyttäjän näkökulmista, miten pitkäjänteinen harrastustoiminta on vaikuttanut syrjäytymisen ehkäisyyn. Pohtia syrjäytymistä ehkäisevän harrastustoiminnan vaatimuksia.	Haastatteluina tehty tutkimus osoitti, että palveluntarjoajat kokivat auttavansa syrjäytymisuhan alla olevia nuoria ja heidän perheitään terveellisempää arkea kohti. Sirkuksessa mukana olleet harrastajat taas myönsivät, että olisivat todennäköisesti syrjäytyneet helpommin ilman tarjottua harrastusta. He myös kokivat saaneensa harrastusryhmän vertaisilta tukea arjen ja koulun aiheuttamiin haasteisiin.
Siitonen Juha. Käsikirjoitus 1999. Oulun opettajankoulutuslaitos	Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua	Luokanopettaja opiskelija, jotka suorittivat pitkäkestoista moduuliharjoittelua	Tutkittiin ammatillista kasvua uusprofessionaaliseen sykliin tukeutuen sekä perussosiaalisia prosesseja ja ilmiöitä.	Teorian pääsanomana on, että voimaantuminen on itsestä lähtöisin oleva prosessi, jota ei voi toiselle antaa. Prosessia voidaan tukea kuitenkin ulkoapäin vaikuttamalla voimaantumisen kategorioihin. Voimaantuminen vaikuttaa ihmisen hyvinvointiin.



OPISKELIJA

Opiskelijanumero 1300316 / 1300293	Viralliset etunimet Aleksi / Sara Eveliina
Sukunimi Savolainen / Suoniemi	
Lähtöosoite Riekontie 14 As 8 / Tarhurintie 1 B 14	Postinumero ja -toimipaikka 49410 Poitsila / 48700 Kotka
Sähköposti aleksi.savolainen- / sara.suoniemi@student.kyamk.fi	Puhelin 040-0324349 / 050-9116072
Toimipiste ja koulutusohjelma Metsola, Hoitotyön ko.	
Suuntautumisvaihtoehto ja ryhmätunnus Sairaanhoitaja HO13K	

TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja ja yritys/yhteisö KymiCare	Yrityksen/yhteisön yhteyshenkilö Anneli Airola
Lähtöosoite	Postinumero ja -toimipaikka
Sähköposti anneeli.airola@kyamk.fi	Puhelin

OPINNÄYTETYÖN HANKKEISTUS

- Toimeksiantaja maksaa opinnäytetyöstä opiskelijalle tai ammattikorkeakoululle korvauksen, josta on kirjallisesti sovittu ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Opinnäytetyöllä on toimeksiantajan puolelta nimitetty ohjaaja ennen opinnäytetyön aloittamista.
- Toimeksiantajan tarkoituksena on alusta lähtien hyödyntää opinnäytetyön tuloksia toiminnassaan.

OPINNÄYTETYÖN OHJAUS

Ohjaava(t) opettaja(t) Hänninen Jussi
Sähköposti jussi.hanninen@kyamk.fi
Yrityksen/yhteisön ohjaaja(t)
Sähköposti

**OPINNÄYTETYÖ**

Opinnäytetyön aihe (max. 200 merkkiä) Holitusirkus Namibiassa	
Kehittämis- tai tutkimustavoitte ja toimeksianto (max. 300 merkkiä) Tuoda sosiaalinen sirkus osaksi namibialaisen päiväkeskuksen toimintaa. Selvitettävä, miten voimaantumisen ilmenee lasten ja nuorten sosiaalisen sirkuksen ryhmässä. Edesauttaa kohderyhmän ryhmäyhtymistä sosiaalisen sirkuksen keinoin. Perustaa itsenäisesti toimiva sirkusryhmä Home of Good Hopeen.	
Keskeiset menetelmät (max. 300 merkkiä) Toimintatutkimus	
Opinnäytetyön aloitus 04/2014	Opinnäytetyön luovutus toimeksiantajalle 11/2015
Opinnäytetyö täyttää Tilastokeskuksen T & K määritelmän *) <input type="checkbox"/> Kyllä <input checked="" type="checkbox"/> Ei	

\*) T & K määritelmän saa opintotoimistosta tai Internetistä,  
<http://www.tilastokeskus.fi/tut/ikke/kas.html>

**OPINNÄYTETYÖN SOPIMUSEHDOT**

<p><b>Opinnäytetyön ohjaus ja vastuu</b> Vastuu opinnäytetyön tekemisestä ja tuloksista on opiskelijalla. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun vastuu rajoittuu opinnäytetyön tavanomaiseen ohjaukseen. Toimeksiantaja sitoutuu antamaan opiskelijan käyttöön kaikki opinnäytetyön tekemisessä tarvittavat tiedot ja aineistot sekä ohjaamaan opinnäytetyötä toimeksiantajaorganisaation näkökulmasta.</p>	<p><b>Tulosten julkaiseminen ja luottamuksellisuus</b> Opinnäytetyö on kokonaisuudessaan julkinen. Mikäli opinnäytetyö sisältää liikesalaisuuksia tai muita julkisuuslaissa salassa pidettäviksi määriteltyjä tietoja, on opinnäytetyön raportti laadittava niin, että tietojen luottamuksellisuus säilyy. Tarvittaessa salassa pidettävät tiedot on jätettävä työn tausta-aineistoon. Opinnäytetyö voidaan julkaista myös Internetissä.</p>
<p><b>Oikeudet tuloksiin ja muihunkin opinnäytetyöhön liittyvään aineistoon, laitteisiin ja sovelluksiin.</b> Tekijänoikeus ja omistusoikeus opinnäytetyön tuloksiin kuuluvat opinnäytetyön tekijälle. Toimeksiantaja saa käyttöoikeuden opinnäytetyön tuloksiin ja niiden kaupalliseen hyödyntämiseen ainoastaan sopimalla niistä erikseen opinnäytetyön tekijän kanssa. Opinnäytetyön tekijän on velvollinen raporttoimaan opinnäytetyön tulokset toimeksiantajalle.</p>	<p><b>Opinnäytetyön kustannukset ja niiden korvaaminen</b> Opinnäytetyöstä mahdollisesti aiheutuvien kustannusten (ml. aineistojen hankinta, raaka-aineet, matkat, työkorvaus jne.) korvaamisesta sopivat toimeksiantaja ja opiskelija keskenään. Pääsääntöisesti Kymenlaakson ammattikorkeakoulu ei vastaa yksittäisen opinnäytetyön kustannusten korvaamisesta.</p>

Olemme yhteisesti sopineet opinnäytetyön toteutuksesta ja ohjauksesta yllä sovitulla tavalla.

**ALLEKIRJOITUKSET**

<p><b>PAIKKA, PÄIVÄYS JA TOIMEKSIANTAJAN EDUSTAJAN ALLEKIRJOITUS</b> <i>KITTA</i></p>	<p><b>PAIKKA, PÄIVÄYS JA OPISKELIJAN ALLEKIRJOITUS</b> <i>Kotkan</i></p>
<p>12 / 2 20 15 <i>[Signature]</i></p>	<p>9, 04 20 14 <i>[Signature]</i></p>
<p>27, 10 20 15 <i>[Signature]</i></p>	<p><i>[Signature]</i></p>

Tämä sopimus on kirjoitettu kolmena kappaleena, yksi toimeksiantajaryhmäkselle, toinen opiskelijalle ja kolmas opintotoimistoon rekisteröintitä varten.

## **HGH työpajamalli**

**Kesto: 1,5 - 2 h**

**TEEMA:**

### **Alkupiiri**

- Läsnaolijat, tunnelma, teeman esittely, tavoitteet

### **Lämmittely**

- Teeman mukainen
- Keho ja mieli

### **Laji harjoittelu, pelit ja leikit**

- Yhdessä tai pienryhmissä
- Lajeihin tutustuminen

### **Esiintymisen harjoittelu**

- Työpajan anti

### **Yhteinen lopetus**

- Yhteenvedo, palaute ja rentoutuminen

### **Vapaa harjoittelu (työpajan jälkeen)**

- Omaan lajin harjoittelu

## **RULES OF THE CIRCUS GROUP**




- Obey the rules
- We are here for circus only
- All together: help each other and work together as a team
- No teasing, fighting, swearing or insulting
- No laughing at each other
- No stealing
- Always listen each other
- Do not fight over equipment
- Give everyone a change
- Be on time
- Be friendly
- Have fun






FINAL FEEDBACK FROM THE CHILDREN

Autumn 2014

LIITE 5

Questions 16 Participants			
1. Have you enjoyed the circus workshops?	16	0	0
2. Have you made any new friends?	9	0	7
3. Have you learnt something new about your old friends?	6	4	5
4. Have you learnt something new about yourself?	16	0	0
5. Have you learnt any new skills?	16	0	0
6. Have you gotten better in any old skill that you had? For example: performing, expressing yourself or acquired more courage.	16	0	0
7. Has it been fun to learn new skills?	16	0	0
8. Has it been nice to come to the workshops?	16	0	0
9. Has the circus effected your everyday life at the Home of Good Hope?	16	0	0
10. Has the circus effected your everyday life outside of the HoGH?	1	5	10
11. Would you like to continue circus training?	16	0	0
12. Would you recommend circus to your friends?	16	0	0
13. What is your overall feeling about the circus and yourself after three months of circus training?	16	0	0

14. Tell one thing that has been fun during this three months? *"Everything, learning different skills, meeting new people, everybody do things together, performing, no teasing, training, being part of the team, being proud what we do."*

Questions			
16 Participants			
1. Have you enjoyed the circus workshops?	16	0	0
2. Have you made any new friends?	16	0	0
3. Have you learnt something new about your old friends?	16	0	0
4. Have you learnt something new about yourself?	16	0	0
5. Have you learnt any new skills?	16	0	0
6. Have you gotten better in any old skill that you had? For example: performing, expressing yourself or acquired more courage.	16	0	0
7. Has it been fun to learn new skills?	16	0	0
8. Has it been nice to come to the workshops?	15	0	1
9. Has the circus effected your everyday life at the Home of Good Hope?	16	0	0
10. Has the circus effected your everyday life outside of the HoGH?	16	0	0
11. Would you like to continue circus training?	16	0	0
12. Would you recommend circus to your friends?	16	0	0
13. What is your overall feeling about the circus and yourself after three months of circus training?	16	0	0

14. Tell one thing that has been fun during this three months? *"Balancing, drama, flower sticks, clown, diabolo, fantastic, exciting, fun, marvelous."*

**Videot sirkusesityksistä**

Liite 7a: videolinkki 1. -toimintavaiheen sirkusesitykseen QR-koodin muodossa.

*Circus of HGH at Katutura swimming pool*

Esitys tapahtui Katuturan uima-altaalla seurakunnan järjestämässä joulujuhlassa. Esitystä oli katsomassa noin 500 hengen yleisö, joka koostui erilaisista Katuturan alueella toimivista lasten toimintaryhmistä. Suurin osa yleisöstä oli lapsia. Tuolloin Circus of Home of Good Hope esiintyi ensimmäistä kertaa julkisesti.



Liite 7b: videolinkki 2. -toimintavaiheen sirkusesitykseen QR-koodin muodossa.

*Golden Wings Circus performance at Olof Palme Primary school*

Esitys pidettiin paikallisen ala-asteen tiloissa osana kiusaamisenvastaista kampanjaa. Katsojina olivat 5 - 7 -luokkalaiset, joita oli n. 600 henkeä. Sirkusryhmä esiintyi The Golden Wings Circus nimellä.

## **The Circus of Home of Good Hope**

We are two nursing students from a Health Care Program in Finland, doing our thesis on Social Circus and its positive influences on the kids of Home of Good Hope. In our research we are trying to find signs of empowerment, communing, and improvement of the quality in daily life. As a part of our thesis we created a workshop model, which we are using as a base in our circus workshops teaching kids between the ages of 7 and 14. The themes of the workshops varies with the needs of the kids and all of the circus arts we are able to teach. We hope that after this circus project the circus could be permanent part of Home of Good Hope's activities.

Our thesis has two phases. The first phase is finished. It started on September 2014 when Sara Suoniemi arrived in Namibia. During her time there she held 13 workshops for a group of 23 kids. On November 2014 the Circus of Home of Good Hope performed in front of almost 500 people at Katutura municipality swimming pool. It was a great ending for the 1st phase and we believe that the kids will remember it for a long time. The second phase will start in April 2015. It's Aleksei Savolainen's turn to have fun with the kids. We are hoping that the same kids will continue in the workshops, but we also hope to inspire new kids to join. From our side there might be a huge surprise for the circus during phase two, but as always everything depends on money.

The new exciting phenomenon of Social Circus is type of activity combined with circus art. It is popular as research subject right now in Finland. The circus combines classic arts like drama, clownery, acrobatics, juggling skills, and performing.

Beside circus art we are teaching kids some social skills like, care, joy, encouragement, self respect and respect for others and helping each other succeed. We believe that because of our circus workshops, kids will find more joy in daily life, learn to know each other better and maybe will volunteer more in chores at Home of Good Hope's soup kitchen.

In every workshop kids will get a small trip away from their daily life. They can use their imagination freely, express themselves with ways that they have never experienced before. Everyone has the possibility to test their own limits in a safe environment. We want to help kids take advantage of the daily feedback they get.

If they can remember even one of the tips that has been given to them about performing when they are giving presentation in school or in their dream work, the circus has done its job!

Written by Sara Suoniemi and Aleksei Savolainen

- Klownin asu
- Rolabola
- 2 Diaboloa ja jojon narua
- 6 jongleeraushuivia
- 6 rengasta
- Yksipyöräinen
- 6 keilaa
- Kasvomaaleja ja siveltimiä
- Jongleerauspalloja ja sukkia niiden valmistamiseen
- Kukkakeppisetti
- Värillistä teippiä



Suomen Kulttuurirahaston  
Kymmentiaaksos rahasto  
Kauppalankatu 2 A 1  
45100 KOUVOLA

LiTe 10



141039-29680

2015  
Sirkus

## APURAHAAHAKEMUS

Tea

Hakija työryhmä

Savolainen Aleksei, sairaanhoitajaopiskelija  
Suoniemi Sara, sairaanhoitajaopiskelija/ lähhoitaja

1985

Alhe  
Opinnäytetyö: Sosiaalinen sirkus Namibiassa. Hankkeessa tutkitaan Sosiaalisen sirkuksen työpajojen voimaauttavaa ja ryhmäyttävää vaikutusta.

Henkilökohtainen	Matka	Materiaali ja laite	Apuväv. ja ostop.	Muu	YHTEENSÄ (€)
5.036	2.300	300	1.200	2.240	11.076
Käyttötarkoitus		Kesto (kk)	Eriyisapuraha		
taiteellinen työskentely		4			

# APURAAHAKEMUS

## Työsuunnitelma

Toimintatutkimus (opinnäytetyö AMK) jossa tutkitaan voimaantumista ja ryhmäytyymistä sosiaalisen sirkuksen kautta. Tutkimuksessa käytetään havainnointi ja haastattelumenetelmiä aineiston keruuna. Opinnäytetyön on tarkoitus valmistua vuoden 2015 loppuun mennessä. Hankkeen yhteistyökumppanina on Home of Good Hope, se on paikallinen organisaatio joka ravitsee noin 500 lasta ja nuorta lämpimällä aterialla päivittäin. Organisaation toimintaa liittyy AIDS lääkityksen tehostamiseksi, lasten perustarpeita turvaamalla. Lisätietoa organisaatiosta ositteessa: <http://www.homeofgoodhope.ca>.

Hankkeen toiminnallinen osa käynnistyi jo syyskuussa 2014, kun työparini Sara Suoniemi oli tekemässä omaa vaihtoharjoittelua Namibiassa. Tuolloin järjestettiin paikallisen organisaation lapsille, sirkus aiheisia työpajoja 13 kappaletta. Tuolloin ilmoitautuneita lapsia ja nuoria oli yli 70, joista mukaan voitiin ottaa 23 resurssien puutteesta johtuen. Työpajoihin osallistuvien lasten ikäjakama oli 7 - 14 vuotta. Sirkustyöpajat päättyivät suureen esitykseen, paikallisen seurakunnan joulujuhlassa, Katturan uimaaltaalla. Paikalla oli arvioltaan noin 500 lasta ja aikuista.

Ensimmäisestä vaiheesta saimme paljon positiivista palautetta. Huhti- heinäkuussa on käynnistymässä toinen vaihe, jossa meidän on tarkoitus järjestää lisää sirkus työpajoja ja opettaa sirkustaitteita. Haluamme kehittää toiseen vaiheen työpajoja entistä laadukkaammaksi ja saada yhä useampi lapsi osalliseksi työpajoihin. Yksi opinnäytetyön tavoitteista on perustaa autonoominen harrastelijaryhmä, joka jäisi toimimaan Home of Good Hopen tiloissa. Toinen vaihe päättyi loppuesitykseen.

Vaikka osa välineistä on jo hankittu, ja rakennettu paikan päällä Namibiassa ne eivät riitä nykyiselle saati sitten kasvavalle ryhmälle. Haluaisimme viedä sinne lisää välineitä Suomesta, jotta yhä useampi lapsi saisi tilaisuuksien kokeilla ja harrastaa sirkustaitteita. Lisäksi haluaisimme laajenta välinevalikoimaa ja näin turvata sirkusryhmän esiintymisen monimuotoisuutta.

Olemme rakentaneet yhteistyötä Sorin- ja Piipoon sirkusten kanssa. Haluaisimme ottaa mukaan toiseen vaiheeseen kaksi ammattilaista sirkusohjaajaa, kouluttamaan paikallisia ohjaajia jatkamaan sirkustoimintaa hankkeen päättyneen jälkeen. Tämän mahdollistaaksemme teiltä rahoitusta. Suurimmat menoerät koittuu paikka- ja matkustuskuluista.

Matkustan Namibiaan huhtikuun ensimmäisellä viikolla, jolloin on tarkoitus olla yhteydessä Home of Good Hopeen jatkuvien työpajojen tiimoilta. Työpajoja tuliaan järjestämään 2 tuntia/ kerran viikossa neljän kuukauden ajan. Ammattilaisten ohjaajien työpanosta on tarkoitus käyttää kesä- heinäkuun aikana, jolloin sirkustoimintaa järjestetään kahden viikon ajan, viitenä päivänä viikossa, 4 tuntia päivässä. Lisäksi työaikaan lukeutuisi myös työn suunnittelulle ja reflektiolle varattu aika 2-4 tuntia päivässä.

## KUSTANNUSARVIO:

Ohjaajien osalta kustannukset olisi jotenkin näin:

Palkkio 2 vk yht. 2000€ x 2 yht. 4000 € + 30% työnant. kust. eli 1200€  
Päivärahat 14x 37 € x 2 yht. 1036 €

Matkat: lennot 2 x 1000€ + maakujuetukset yht. 2300 €  
Majoitus: Arvioitu 80 € / yö

eli:

4000 palkkio (2 hlöä x 2 vk)  
1036 pvrangat  
1200 palkkojen sivukulut jos laskutamme  
2300 matkat (lennot + maakuji.)  
2240 majoitus (a 80 €/ yö x 2 x 14 yötä)



## APURAHAHAKEMUS

300 materiaalikulut  
yht. 11076 €

**Nimikkorahastot**  
  
Luettelo liitteistä  
Opintorekisteriote  
Ansioluetelo

CV\_kamillanisso.pdf  
Curriculum Vitae\_simonllewellyn.pdf

**Linkit**

**Lausunnonantajat**  
Kuitu Pilvi, Kopra Taina

Sitoudun noudattamaan Suomen Kulttuurirahaston ohjeita apurahanhakijalle ja toimimaan esittämäni suunnitelman mukaan. Sitoudun myös apurahansaajan ohjeisiin, mikäli apuraha myönnetään. Vakuutan, että antamani tiedot ovat oikeita ja annan suostumukseni luovuttamieni tietojen ja asiakirjojen käyttöön.

**Paikka ja päiväs**

Allekirjoitus ja nimen selvennys

Antamalla tunnuksen 226EFE83 lausunnonantajalle varmistut,  
että lausunto ohjautuu tähän hakemukseen.

03.03.2015 16:09



## Kuvaluettelo

- Kuva 1. Toimintatutkimuksen spiraali. Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy
- Kuva 2. Tämän opinnäytetyön prosessi. Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. 2007. Toiminnasta tietoon. 2. tark. painos. Vantaa: Dark Oy
- Kuva 3. Mahlakaarron voimaantumisen medaljonki. Mahlakaarto, S. 2010. Subjektiksi työssä - Identiteettiä rakentamassa voimaantumisen kehitysohjelmassa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä: 2010.
- Kuva 4. Ryhmäprosessi. Ahokas, M., Ferchen, M., Hankonen, N., Lautso, A. & Pyysiäinen, J. 2008. Sosiaalipsykologia. 2. painos. Porvoo:WSOY.
- Kuva 5. Teemoittelukartta teoreettisten lähtökohtien mukaan (Mahlakaarto 2010, Siitonen 1999 & Aalto 2000.)Suoniemi, S. & Savolainen, A. 1.6.2014.
- Kuva 6. Tulosten nelikenttä analyysi Hallmania mukaillen. Anttila, P. 2006. Tutkiva toiminta ja ilmaisu, teos, tekeminen. Teoksessa. Anttila ja Akatiimi Oy. 2. painos.
- Kuva A Sirkuslainen harjoittelemassa diaboloa. Suoniemi, S. 26.9.2014
- Kuva B Akrobatiaryhmä harjoittelee esitykseen. Suoniemi, S. 20.11.2014
- Kuva C Ryhmäkuva esityksen jälkeen. Kärkkäinen, K. 22.11.2014
- Kuva D Sirkuslaiset tekemässä valokuva-albumiaan. Savolainen, A. 23.5.2015
- Kuva E Sirkuslaiset esittelevät itse tehtyjä sirkusvälineitä. Savolainen, A. 6.6.2015
- Kuva F Ryhmäakrobatian harjoittelu. Savolainen, A. 4.7.2015
- Kuva G Sirkuslaiset saivat uudet esiintymäasut. Savolainen, A. 12.7.2015
- Kuva H Klovnit estraadilla. Savolainen, A. 16.7.2015

